

Ligubo ka batutumbwa Likpumuuka la mambwa

Ligubo ka batutumbwa a kitabu ya yiba niyo Luka okpika ndi. Akatumbulaga mogubo dididi nimo batutumbwa bagya ndi. Niyo ya mambwa a «Mongoni Manza beyo Luka okpika ndi mino.» Kuso yi, atumbulaga ndi beyo Yeso ibukuta ndi mino, anzina ko bulya obili ka Yeso ka litombu, kukwaku ka Yeso, beyo opupa ndi mino ka mbuku, na beyo Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε.

Ka Ligubo ka batutumbwa, akatumbulaga beyo Limbengi-Lotu usilya ndi mino batutumbwa, na beyo bakpakanaga ndi mino ka bagufu kabikyaga Mongoni Manza no ngu ya Limbengi-Lotu. Atumbulaga goni bukpeki-kpeki na yigyogyiso yasi niyo batutumbwa babangana ndi na iyu ko ngbingo wa ligubo.

Bayuda babikyaga ndi bongbingo bagogo be Likpumuuka ko Kunzi a asi ko bulya kabu aka. Luka atumbulaga ka kitabu yi niyi, beyo batutumbwa bapanga ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ka batu bi nibo bakegu Bayuda.

Atumbulaga ligubo lidingi nilo batutumbwa baba beyo ka Petele ibu na Polo bagya ndi. Petele no upa ndi batu ba Yelusalema Mongoni Manza kadwe ku kwa ku budingi kabu babinikyana ndi mino. Polo apaga ndi iyi Mongoni Manza ka bagufu ka batu bi nibo bakegu ndi Bayuda

kauwonisilo pisi ka Kilisito. Kitabu yi niyi akatwonisilo be tokwononi kabikyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito ka bapa bayasi ka obili.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Kabikyaga Mongoni Manza ka Yelusalema 1:1-8:3

Masye ma mulibo ka Yeso-Kilisito ka litombu li nili 1:1-11

Bapunogini Matiasi kaiko atutumbwa 1:12-26

Doku ka Limbengi-Lotu 2:1-13

Batutumbwa bopupini bademu bo Mongoni Manza ka Yelusalema 2:14-8:3

Bakabikyaga Mongoni Manza ka bagudu ba Yudea na ka Samalia 8:4-12:25

Bakabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi ka obili 13:1-28:31

Ligundu la mambwa ka Polo kobikyogoku Mongoni Manza 13:1-14:28

Batu ba Yelusalema ba ndi kabundaga Polo 15:1-35

Ligundu la yiba ka Polo kobikyogoku Mongoni Manza 15:36-18:23

Ligundu la yisaa ka Polo kobikyogoku Mongoni Manza 18:24-21:16

Bagwini Polo ka boloko ka Yelusalema 21:17-23:22

Bogoni na Polo ka Kaizalia 23:23-26:32

Bogoni na Polo ka Luma 27:1-28:31

Luka akatumbulaga likrumuka la kitabu kaki

¹ Amboku Tiofilo,

Kuso wa kitabu kami ya mambwa, natumbulaga ndi makrumuka masi nimo Yeso apunga ndi kagya na kowonisilo katukya ka bundeli,

² kadwe ka lisyε li nilo Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε. Yeso a ndi ni upunogini batutumbwa, kambwa kadaka kugu wa lisyε, upá mutuu pisi ka Limbengi-Lotu.

Yeso uwonyogini batutumbwa Limbengi-Lotu

³ A beyo, kumbusa wa kukwaku kaki, Yeso upuponilya ndi batutumbwa kauwonisilo bingbanganya ka bopisi dididi be opupiniku bi ka mbuku. Kuso wa masyε batekebe bakwanganya, Yeso upuponilyaga ndi, anuzinilya ko bulya Bungama ko Kunzi.

⁴ Lisyε limoti, ngbingo yi nino ba ndi mino kalyalya pa imoti, ugbityaga ndi be: «Makotukyonitogu ka Yelusalema wa. Luki limoti, mubundogoni apepe nino aka no Baba amuwanyaga ndi. Apepe yi nino imi mombukwana-daki namupá ndi mongoni mi.

⁵ A beyo, Yuani obotisa ndi ko libo. Luki limoti, ifunu, kumbusa wa masyε makede, bamobotiso banu na Limbengi-Lotu.»

Yeso akadaka kugu wa lisyε

⁶ Kwa wa, batutumbwa nibo ba ndi bumamukana pa imoti na Yeso, bamuusa ndi be: «Mombukwono-dosu, wakaumigisilyo Bezaleli Bungama mbiya wanu?»

⁷ Yeso usikisya ndi be: «Kegu bulyo kunu kaiba ngbingo ikani lisyε nilo likpumuka li nilo igyonosa ndeke mino. Baba yikaka aka no akaiba ko ngu kaki.

⁸ Luki limoti, motumo banu no ngu ngbingo yi nino Limbengi-Lotu amusilya mino. Miko bademu kami ka gudu yi nino ina be Yelusalema,

ka iwili ya Yudea na Samalia wasi na kadwe ka mondu ma obili wasi.»

⁹ Kumbusa wa munzina mi nimo, Kunzi adokisa ndi Yeso kugu wa lisyε ni batutumbwa kaki banamina. Kwa wa, ikuba adika ndi biwadi ni bakaminigu bata.

¹⁰ Ko ngbingo yi nino bazwa kabu ba mbeyi ndi mino bakitulya aka kugu wa lisyε ku Yeso a ndi mino kaaga, batu baba bakimokisyogo botu bitutu supuponilyoku ndi bigbututu.

¹¹ Babikya ndi batutumbwa be: «Ibunu batu ba Galilaya, ko bulya iki yo momononi mino bigwo, mananda asi kugu wa lisyε aka beyo? Yeso nino Kunzi atumbi luga kunu kadokiso kugu wa lisyε, igoku ndeke mufongoni begeyo mamini mino kaaga yi.»

¹² Kwa wa, batutumbwa batukya ka ngupa niyo balikyaga ndi be Ngupa ya Mizeituni, biga ka Yelusalema. Ngupa yi niyo kegu ndi byi na gudu, a ndi abe kilometele imoti aka.

¹³ Ngbingo yi nino bosilo mino ka Yelusalema, badaka ndi ka ndabu ya kugu niyo bamumukanaga ndi mino. A ndi ni Petele, Yuani, Yakobo, Andilia, Filipi, Tuma, Batulumei, Matayo, Yakobo mika Alufayo, Simoni nino a ndi kakisa ipandasi ka mugi kabu na Yuda mika Yakobo.

¹⁴ Ibu basi bamumukanaga ndi masye masi kalumba pa imoti na mutamanagi mimoti. Balumbaga ndi na boko, na Malia amaki Yeso, na bamamaki Yeso.

Bapunogini Matiasi kagya ligubo ka pa ka Yuda

15 Ka masye mi nimo aka mo, bambanzu abe miya na batekebe-baba nibo babailya ndi, bamumukana ndi. Petele amaga ndi luga ka ibu, iyi aka be:

16 «Bomika-mamaaa, okwononi bi be itulyani nilo Limbengi-Lotu abikya ndi ka Mobiso. Limbengi li nilo anzina ndi kambwa kuso ka Daudi ko bulya ka Yuda. Iyi Yuda no iita ndi kuwa ngama ka batu bi nibo bagwi ndi Yeso.

17 Yuda a ndi bemoti kusu, ikaga ndi goni na ligubo mudongoni abe ibusu.

18 Oluwa ndi tiko no buyi bi nibo bakalya ndi na ibu ko bulya likpumuka lanye li nilo agya ndi lo. Ku beyo, ogwoku ndi na mu bipe, muma amalika, basopu bayasi ayobuka ndi figbondo.

19 Batu basi ba Yelusalema bukana ndi mon-goni mi nimo. Kinili baluka ndi tiko yi niyo ka lisasu kabu be: «Akelidamu», isi yi ni: «Tiko ya Bangu».

20 Wina se, ikpikaga ka kitabi ya Mambu ka Bayuda be:

«Pa kaki iki ndeke ngundu,
mambanzu gutugu bemoti aka kigungu ndeke
mino.»

Ikpiko goni be:

«Mutu wagogo no avi ndeke pa ya ligubo kaki.»

21-22 Kinili, okwononi be mutu bemoti ogulyi luga kusu, kaiko demu wo pupo ka Mombukwono-dosu Yeso ka mbuku. Iki bemoti ka nibo tikaga ndi na ibu bongbinga basi, wa tolingyaga ndi mino giyo pa imoti na Bamombukwono-dosu Yeso, katukya ko ngbingo yi nino Yuani abotisa ndi mino, na kadwe

ka lisyε li nilo Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε.»

²³ Kuwa wa, bumomosa ndi batu baba: A ndi ni Yezefu, nino bamakaga ndi be Balisaba, baluka ndi goni be Yusuto se kuwa Matiasi.

²⁴ Kumbuso yi, batu nibo bamumukana ndi wa, balamba be: «Mombukwono-dosu, iwe nino wiba mabengi ka batu basi, tiwonisilo nino wapunogi luga ka batu baba bi niba,

²⁵ iki atutumbwa ka Yeso, agyi banu ligubo li nilo Yuda osi bi iyi, imagalya ka pa yi niyo kaki.»

²⁶ Kuwa wa, batwa ndi libese. Libese awanya Matiasi nino bamakya ndi ka mudongo ka batutumbwa tekebe na bemoti.

2

Limbengi-Lotu usilyini babibya

¹ Niyo lisyε la Patekoti itulyana, babibya basi ba ndi bumumukana pa imoti.

² Ko ngbingo bemoti, mungbi obuka ndi katukyoku kugu wa lisyε mudongoni abe muvivi mapu, otumo bide ka ndabu yasi niyo ba ndi mino bakikonono.

³ Bina kuwa ndi luki anipupisoku abe madafa mo buku. Igbananaga ndi, ibisogo limoti-limoti kugu ka mumbanzu yikaka-yikaka.

⁴ Ibu basi botuma ndi na Limbengi-Lotu, barunga kanzina masasu magogo mudongoni beyo Limbengi li nilo a ndi mino kaukpamya.

⁵ Wina se, Bayuda nibo botukyoku ndi ko giyo yasi ya obili, bikaga ndi ka Yelusalema wa. Babangaga ndi Kunzi kugbe.

⁶ Ngbingo yi ninɔ ɓukana ndi mino mungbi mi nimɔ, ɓamumukana ambaza bemoti. Iɓu ɓasi ɓanombomboya kugbe, kye mutɔ bemoti-bemoti luga kabu a ndi kaumukana ɓabibya ni ɓakanzina ka lisasu kaki ɓikpe.

⁷ Likrumuka lo umbanga ndi kugbe, botumo na ombombo ɓidɛ, ɓabikya ɓe: «Batɔ nibana ɓakanzina ɓa, ɓakeɓu mbeyi ɓasi asi Bagalilaya aka?»

⁸ Igyonoso kuwa ɓuni ɓe mutɔ yikaka-yikaka luga kusu umukani kanzina lisasu kaki la kibukuta?

⁹ Atɔ ndi na ɓambanzu niɓo botukyoku ndi ka mugi ma Palati, Medi, Elamu, Mezopotamia, Yudea, Kapadokia, Poto na ka iwili ya Azia,

¹⁰ Fuligia, Pamufilia, Misili, ka pa yimoti ya Libia niyo a ɓuwobi na gudu yi ninɔ ina ɓe Kuleni. Atɔ ndi na niɓo botukyoku ndi ka gudu wa Luma,

¹¹ ka mugi ma Kelete na nimɔ ma Alabia. Luga kabu, atɔ ndi na Bayuda ɓikpe, na ɓagogo niɓo ɓagyaga mutuu ka Musa. Wina se, ibusu ɓasi takaumukana kanzina makrumuka mumbanga-mbanga ko Kunzi ka masasu kusu.»

¹² Bombombaya ndi ɓasi, likrumuka umbanga kugbe. Buusono ɓe: «Isi ya likrumuka lina piye ni iki?»

¹³ Luki limoti, ɓagogo ɓapunga kautiba ɓabibya, ɓanabikya ɓe: «Nibana bokwini libuma!»

Petele akanzina kambwa wa ambaza ka ɓambanzu

14 Kūwa wa, Petele amaga ndi pa imoti na batutumbwa tekebe na bemoti, apunga ndi kabikya na liyu lapu be: «Ibunu bomikya Bayuda, na ibunu basi nibo mikaga ka Yelusalema, pongoni motili, mibo nili, mukana binza nilo nakamubikya.

15 Batu nibana bakegu na libuma beyo mo mino kaumina yi, kye moni a mbeyi ka saa-tatu ya busobi aka.

16 Luki limoti, likpumuka nilo mugyalandu Yueli abikya ndi, a kawa kaigyonoso mbiya wanu:

17 <Kunzi akabikya be: Ka masye ma mulibo, nufukulya ndeke bambanzu basi Limbengi kami, bomikunu, baluku na boko bi bika ndeke bogyalandu, bawanza na bamboku-mboku kunu balutaga ndeke bonziki.

18 Iyo, ka masye mi nimo, noduka ndeke Limbengi kami kugu ka bagya-ligubo kami boko na baluku bi, bika kawa ndeke bogyalandu.

19 Nagya ndeke makpumuka mumbanga-mbanga kugu wa lisyε na mokingyosi mapá ombombo ka obili wa. Mina ndeke bangu, buku na muki bindegbu-ndengbu.

20 Moni opiya ndeke bipi, timba angbama bingbu abe bangu. Nimo igyonosa ndeke kambwa wa lisyε nilo Mombukwono-dosu oduku ndeke mino, lisyε li nilo lidingi na la ibiba.

21 Kwa wa, mutu wasi nino igama ndeke no lino ko Mombukwono-dosu, inisono ndeke na muhukuso.>

22 Ibunu bomikya Bezaleli, hukononi binza likpumaka nilina nakamubikya li: Kunzi amuwonisatu ndi be Yeso nino mutu wa Nazaleti ni wani. Makaiba binza be Kunzi agya ndi luga kunu, pisi ka Yeso, makpumaka makpakra, mumbanga-mbanga na mokingyosi mupa ombombo.

23 Basuta ndi aluku yi nino ka mafoku kunu, Kunzi a ndi kaiba nilo kambwa aka, abailya be igyonosi beyo. Mamwo ndi pisi kabongisiso ka musalaba ka mafoku ka batu bi nibo bakamibigu Kunzi.

24 Luki limoti, Kunzi, akulaga ndi ka muzuzula ma kukwaku pisi kapupiso ka mbuku, kye kukwaku kakwananigu ndi kakukumilyaga.

25 A beyo, Daudi anzina ndi ko bulya kaki be: <Naminaga ndi Mombukwono-dosu kambwa kami bongbinga basi, a buwobi na imi kye nakomomonitogu.

26 Kinili, limbengi kami a na maziyo, munoku kami amutumo na magyagya bidde, gutugu nzuyi kami ika ndeke yakitulya ka mutamanagi,

27 a beyo, wakasigu ndeke limbengi kami kozingo ka babilu,

wakasigu ndeke mugya-ligubo kaku Wotu kapo.

28 Wewonisila ndi bopisi baya obili walingunu, wetumisa ndeke na magyagya bidde wa tiko mino na iwe.>

29 Bomika-mama, nakwanana kamubikya lingunu ko bulya ka titosu beyo ka Daudi be:

okwoni ndi, balumbo. Mbuku kaki a mbeyi bata wa aka wa kadwe na lisyε li nili.

³⁰ Luki limoti, a ndi mugyalandu, iba ndi βε Kunzi akulya ndi silika βε amomosa ndeke miki bemoti luga wa livananza kaki nino alya ndeke bungama ka pa kaki.

³¹ Daudi ina ndi kambwa aka βε Kilisito op-upokuto ndeke ka mbuku ngbingo yi nino abikya ndi mino βε:

«Kunzi kasigu ndeke kozingo ka babili,
na nzuyi kaki kapuga ndeke.»

³² Kunzi apupisatu ndi Yeso yi nino nakanzina ko bulya kaki ka mbuku, ibusu basi ta bademu ba likpumuka li nilo.

³³ Kwa wa, Kunzi adokisa ndi kugu, alikiso ka kumbanzikaniko kaki. Apa ndi Limbengi-Lotu madongoni beyo awanyaga ndi mino. Yeso atitikilyoku ndi. A nilo makaina na kaukana mbiya wana.

³⁴ A beyo, Daudi kadakagu ndi iyi kugu wa lisyε, luki limoti abikya ndi βε:

«Mombukwono-dosu Kunzi abikya ndi
Mombukwana-dami βε:
dawiki ka kumbanzikaniko kami,

³⁵ kadwe ku kwa ku nubiso mino bomuyoniso
kaku kusili wa bakagba kaku.»

³⁶ Kinili, βevananza bayasi baya Izaleli bokwononi kaiba binza βε Yeso yi nino mabangilaga ndi ka musalaba, Kunzi aitisa ndi Mombukwono-dosu na Kilisito!»

Bambanzu βεlɔfu basaa baboilyini Kunzi

³⁷ Niyo bambanzu bukana mino likpumuka li nilo beyo, bogwa ndi ombombo kugbe.

Bamuuso Petele na batutumbwa bagogo be: «Bomika-mama, tagya nilina bu?»

³⁸ Petele usikisya be: «Ikosoni mabengi na mumbanzu yikaka-yikaka ogwo ibatiso ko lino ka Yeso-Kilisito, Kunzi amupiyatu banye kunu, amupa Limbengi-Lotu.

³⁹ A beyo, agume ko Kunzi a ko bulya kunu na bomikunu. A ko bulya ka batu basi nibo ba byi, na basi nibo Mombukwono-dosu Kunzi umaka ndeke.»

⁴⁰ Petele idukulogo bata ndi kautumbulyaga makrumuka magogo kapu musasa ka baya na kautumiso mabengi, anabikya be: «Puponi ka mudongo ka batu ba lisyε li nili kye ba banye, Kunzi amuusagatu.»

⁴¹ Budingi luga kabu babailya ndi munzina ka Petele, bogwo ibatiso. Lisyε li nilo, bambanzu abe belofu basaa babailya ndi, bimatila ka lidu ka batu ba baya.

Obili ka batu ba baya ikaga ndi buni?

⁴² Bikaga ndi bakitulya bongbinga basi kaukana mutwi ka batutumbwa, obili kabu ikaga ndi abe bomika-muko, banalyalya pa imoti na banalumba pa imoti.

⁴³ Mumbanzu yikaka-yikaka luga kabu ikaga ndi na kubangaku, kye Kunzi agyaga ndi makrumuka mumbanga-mbanga makru pisi ka batutumbwa.

⁴⁴ Bikaga ndi ibu basi luki limoti, banobiso mukumbo kabu pa imoti.

⁴⁵ Bagabaga ndi lingama na mukumbo kabu, bagbananaga buyi bi luga kabu basi kabyenene na yangya ka mutu yikaka-yikaka.

⁴⁶ Limbengi limoti, bamumukanaga ndi masye masi ka Ndabu ko Kunzi, banalyalya pa yimoti*. Balyalyaga ndi na magyagya, na mambengi makisiso ka bandabu kabu.

⁴⁷ Babibisaga ndi Kunzi, bambanzu basi banupa. Masye masi Mombukwono-dosu umatilaga ndi ka lidu kabu, bambanzu nibo binisanaga ndi na muhukuso.

3

Zegesi okpokyonini

¹ Lisyé limoti, Petele na Yuani ba ndi kadaka ka Ndabu ko Kunzi ka malumba ma saa-tisa.

² Buwobi na mupumi mi, nimo balikyaga ndi be «Mupumi Manza», muluku bemoti ikaga ndi wa. Muluku yi nino ibukuta ndi zegesi. Masye masi babinikogoku ndi wa, kye iki kaikukungya ka batu nibo bogulyaga ndi ku beyo.

³ Niyo amina ndi Petele na Yuani ni banogulyo ku, ukunga buyi.

⁴ Banda ndi bingbangbangba, Petele aka na iyi be: «Tindoku!» ⁵ Aluku no unda ndi bizumuuu, kye a ndi na mutamanagi be bakapá luki.

⁶ Kuwa wa, Petele abikya ndi be: «Nakegu gutugu na lifalanga aka ikani olo. Luki limoti, nakaupá tumatu nito na notu: ko lino ka Yeso-Kilisito nino mutu wa Nazaleti, wamaga, wak-pakyana!»

---

* **2:46** 2:46 banalyalya pa yimoti: Akwananatu kaiko ka miza ka Mombukwono-dosu, ikani kalya komonyo, ikani kalya malili aka bikpe.

⁷ Kumbuso yi, Petele agwi ndi kubokuko kwa kumbanzikaniko kamomoso. Wa aka wa, magu apingaga ndi,

⁸ iyi aka ndi bindomu, bigba, apunga kak-pakyaana. Bogulya ndi na Petele ibu na Yuani, anobumbukogo ni anabibiso Kunzi.

⁹ Batu basi nibo ba ndi wa, bamina ni anakpakyaana, anabibiso Kunzi.

¹⁰ Niyo bibo be iyi no ikaga ndi wakiko kaikukungya ka kpolo wa mupumi ma Ndadu ko Kunzi, nimo balikyaga ndi be «Mupumi Manza», babanga ndi, bapunga kombomboyo ko bulya likpumuka nilo akityanaga ndi lo.

Petele akanzina ka Ndadu ko Kunzi

¹¹ Aluku no kegua ndi bata kapa katukya ka kpolo ka Petele na Yuani. Batu basi bombomboyo ndi kugbe, baga mbangu ku ba ndi mino ka pa niyo balikyaga ndi be «Pa ya kigbuka ka ngama Solomono.»

¹² Niyo Petele ina ndi beyo, ubikya bambanzu be: «Ibunu Bezaleli, ko bulya iki yo mo mino kombomboyo ka likpumuka li nili? Ko bulya iki yo mo mino katinda bingbangbangba abe ibusu bo takpokyonisi pisi ko ngu na bungbingbili kusu kambwa ko Kunzi?

¹³ Kunzi ka Abalahamu, ka Isaka na ka Yakobo, Kunzi ka botitosu, owonisi ibiba ka musunzu kaki beyo ka Yeso. Ibunu masuta ndi, mamanganya kambwa ka Pilatu nino a ndi wakitulya kakulaga.

¹⁴ A ndi Wotu na Wongbingbili, luki limoti, ibunu mamanganya ndi, mabikya Pilatu be amukulyi mugya-manye.

15 Wina se, ifunu mamwisisa ndi mutu yi nino atipaga obili walinguna, luki limoti Kunzi apupisa ndi ka mbuku. Tina ndi likpamuka li nilo no miso.

16 Aluku yi nimuna makamina mu, mamibagatu. Ohuki pisi ka baya yo lino ka Yeso, lino li nilo apingisogini. Baya yo ahukusi linguna beyo ma kuwa mino kamina yi.

17 Bomika-mama, mbiya wanu, nakaiba binza ambe ifunu na bangama kunu magya ndi Yeso beyo kye makegu ndi kaiba.

18 Luki limoti, Kunzi otulyosa ndi nilo abikya ndi ka bundeli pisi ka bogyalandu basi be Masiya kaki igyogyisatu ndeke.

19 Yikosoni neki obili kunu, mamigilyoku Kunzi kye olimogi bunye kunu.

20 Kuwa wa, Mombukwono-dosu amapatu ndeke ngbingo muyukumo, amatikilya Yeso, Masiya nino amapunilyaga ndi katukya ka bundeli.

21 Mbiya wanu, okwononi be Yeso iki mbeyi kugu wa lisyaka kadwe ko ngbingo yi nino Kunzi obiso ndeke mino masi ka fungbingbili. Katukya ka bundeli, Kunzi obikyoni ndi nilo pisi ka bogyalandu kaki botu.

22 A beyo, Musa abikya ndi be: <Mombukwono-donu Kunzi amatikilya ndeke mugyalandu abe imi, opupa ndeke luga wa livananza kunu. Ukonogoni ndeke masi nimo iko kamabikya.

23 Mutu yi nino kigungu ndeke kamakana, bapupisa ndeke ka livananza ko Kunzi, bamwo.>

24 Katukya ko ngbingo ka Samueli, bogyalandu basi na nibo ba ndi kumbuso kabu, banzinagatu

ndi ko bulya nilo akaigyonoso ka masye mi nima.

²⁵ Ibunu ma ka ikongo ka bogyalandu na nibo ba agame nino Kunzi agya ndi na botitonu, kabikya Abalahamu be: <Bopiga baya obili bayasi inisana ndeke na bubunga pisi ka livananza kaku.>

²⁶ Kinili, Kunzi atikoku mbeyi ndi mugya-ligubo kaki ko bulya kunu, kye amufukilyi bubunga, anyogo mutu yikaka-yikaka luga kunu ka bunye kaki.»

4

Petele na Yuani ba ko ngbongu ka Basa-Yidingi

¹ Petele na Yuani ba ndi kanzina kambwa ka bambanzu. Ko ngbingo yi nino, bokumu, ngama ka bazamu ya Nda bu ko Kunzi na Basadukayo bopuponoku ndi biwese.

² Mambengi a ndi kautula kye batutumbwa baba bi nibo ba ndi kaupá bambanzu mutuu na kaubikya be yeke Yeso opupa ndi ka mbuku, batu nibo bokwaga ndi, bopupa ndeke ibu begayo.

³ Bugwi kuwa ndi, yeke a kuwa ndi bugogo, bumakya ka boloko kadwe na bugala bi.

⁴ Luki limoti, batu budingi luga ka nibo bukana ndi mutuu, babailya ndi. Ba kuwa ndi banda belofu kubukumuti.

⁵ Bugala bi, bangama ka Bayuda, bamboku-mboku na bowonisilo ba mutuu bamumukana ndi ka Yelusalema.

⁶ Kumu-kumu beyo ka Ana a ndi wa go wa, Kayafa, Yuani, Alesandulia se kuwa batu basi ba livananza ko kumu-kumu.

⁷ Bupupisoku ndi Petele na Yuani, bumomoso kambwa kabwa, bumuusa ndi be: «Ko ngu ka wani ikani ko lino ka wani yo mogyi bi mino likpamuka li nilo?»

⁸ Kuwa wa, yeki Petele a ndi mutumo na Limbengi-Lotu bide, usikisya be: «Ibunu bangama, se kuwa ibunu bamboku-mboku,

⁹ na lisyeli ni nili, kika ni ibusu ta ko ngbongu, a ko bulya bunza nibo tagyilyi bi zegesi yi nimu na beyo ouki mino yi.

¹⁰ Ibunu na bomikya Bezaleli basi wibonito se binza ambeyi kika ni aluku yi nimuna omogi kambwa kunu muna a wapupu, a ko lino ka Yeso-Kilisito muti wa Nazareti. Iyi ninu bangilaga ndi ka musalaba, Kunzi apupisoku ka mbuku.

¹¹ Iyi ninu Mobiso Motu abikyaga ko bulya kaki be:

«Litalu nilo ibunu, bopipiko, mombimba ndi iitoni kuwa litalu la izangiya la mubumbe.»

¹² Muhukuso kegu ka muti wagogo gutugu bemoti aka, kye kegu no lino gutugu limoti aka nilo bupa bambanzu kunu kusili wa moni be kye upi muhukuso.»

¹³ Batu nibo bamumukanaga ndi ka Basa-Yidingi bombomboya ndi kugbe, kaina beyo Petele na Yuani ba ndi mino kanzina ni bakegu na kubangaku, kye bumibagatu ndi be ba batu ba payaya na bakabyegu ndi ikolo. Bandunga kuwa ndi be bikaga ndi pa imoti na Yeso.

¹⁴ Luki limoti, batu ndi kamina aluku ninu ahuka ndi wakamaga buwobi na ibu. Noku udika ndi bide.

15 Bwkpamya kuwa ndi be borupi kunzi. Barunga ndi kanzina luga kabu,

16 banabikya be: «Tugya se batu nibana buni? A bingbanganya be bagyatɔ ndi likpɔmɔka limbanga, batu basi ba Yelusalema bakaiba, kegɔ na yanganya.

17 Luki limoti, kegɔ binza be mongoni mi nimo isisilogi kawawa luga ka bambanzu. Tɔpakya neki na dɔya ambe bakanzinilyonitɔgɔ bata mambanzu gutugɔ bemoti aka ko lino ka Yeso.»

18 Kumbuso yi, bumaka bata ndi, bugbityaga bikpɔkpɔkpɔ be bakonzinonitɔgɔ bata ikani bakowonisilonitɔgɔ ko lino ka Yeso.

19 Luki limoti, Petele na Yuani busikisya be: «Gutugɔ mbeɔyi ibunu aka, atɔ ngbingbili ko misa ko Kunzi kamabanga ibunu ni takegɔ kabanga Iyi?

20 Kiko ibusu aka, takakwananigɔ kaasa kanzina ko bulya likpɔmɔka nilo tina ndi, tukana.»

21 Batu ba Basa-Yidingi bunyakilya bata ndi, busa. Bakinagɔ ndi pisi niyɔ bakwanana ndi mino kaugyogyiso ko bulya ka bambanzu. A beɔyɔ, batu basi ba ndi kabibiso Kunzi ka nilo akitaga ndi lo.

22 Aluku yi nino inisana ndi na muhukuso mambanga no, a ndi na byanga kakitaga batekebe bakwanganya.

Malumba ka nibo babailya ndi

23 Niyɔ basisa Petele ibu na Yuani, binda kuwa ndi kautumbulyaga bawai-dabu masi nimo bokumu-kumu na bamboku-mboku bubikya ndi.

24 Niyo bukana beyo, balumba ndi basi na limbengi limoti be: «Ngamaaa, iwe no wagya ndi lisyε, litombu, mobo makpukpu na masi nimo a kuso yi.

25 Pisi ka Limbengi-Lotu, wanzinisa ndi titosu beyo ka Daudi, mugya-ligubo kakε be:

«Ko bulya iki yo bevananza bo mino kavikimanaga?

Ko bulya iki yo bambanzu bo mino kagya bodikidi baya payaya?

26 Bangama ba obili bimbamba ndi ka lunga, Batu bakpukpu bamumukana ndi kagyogyiso Mombukwono-dosu na kagyogyiso Masiya ninε apunaga ndi.»

27 Iyo, a beyo, ngama Elodi ibu na Poso Pilatu bamumukana ndi ka gudε yi ninε, pa imoti na bevananza bayagogo na bomikya-Bezaleli. Bamumukana ndi kagyogyiso Yeso, mugya-ligubo kakε wotu, ninε wapunaga ndi be iki Masiya.

28 Bagya ndi beyo kotulyoso nilε wosisilya ndi katukya ka bundeli, ko ngu na ka sipananiso kakε.

29 Mombukwono-dosu, mbiya wanε, winano baka beyo bo mino katigyogyiso yi. Upa bosunzu kakε ngu kabikyaga likpumuka kakε ni bakegu na kubangaku.

30 Nonokuno kubokuko kakε bambanzu bahuki, bini makpumuka mumbanga-mbanga na mokingyosi ko lino ka mugya-ligubo kakε wotu beyo ka Yeso.»

³¹ Niyo bama kalumba beyo, pa niyo ba ndi mino bumumukana yo izukula ndi bingbwukungbwuku. Iba basi botuma ndi na Limbengi-Lotu, bapunga kabikyaga Mongoni ko Kunzi ni bakege na kubangaku.

Yukanana ka batu nibo babailya ndi

³² Ambaza ka batu nibo babailya ndi bikaga ndi limbengi limoti na mutamanagi mumoti. Kegu na mutu bemoti nino abikyaga ndi be mukumbo kaki a makaki bikpe. Luki limoti, bobisaga ndi masi pa yimoti ko bulya kabu.

³³ Batutumbwa batumbulaga ndi no ngu yasi mongoni nimo Mombukwono-dosu Yeso opupa ndi mino ka mbaku. Kunzi udukilya ndi iba basi bubunga budingi.

³⁴ Mutu wa yangya kikogigu ndi luga kabu. A beyo, nibo bikaga ndi na botiko ikani bandabu bagabaga ndi, bodoku no buyi bi

³⁵ bupá batutumbwa. Iba bugbananilyaga kuwa ndi kabyenene na yangya ka mutu yikakayikaka.

³⁶ A ndi na aluku bemoti ina ndi be Yezefa, batutumbwa baluka ndi be Balanaba, isi yi be «Nino utumisaga bengeni mambengi». Aluku yi nino a ndi Mulawi, mutu wa uzu ya Kipulo,

³⁷ agaba ndi tiko kaki, aga ndi na buyi bi, upoku batutumbwa.

5

Yigya yanye ka Anania na Safila

¹ Luki limoti, atụ ndi na mụtu bemoti nino ina ndi be Anania. Niyọ bụkanana na mukaki beyo ka Safila, bagaba ndi goni tiko kabu.

² Bụkanana ndi na mukaki, asuma ndi buyi bagogo, inda kuwa ndi kaupá batutumbwa nibo otigala ndi.

³ Kuwa wa, Petele amuusa ndi be: «Anania, ko bulya iki yo abili umingyi mino beyo kabo Limbengi-Lotu, wasuma buyi bagogo nibo wogobi bi mino tiko?»

⁴ Kambwa kagaba tiko, tiko yi niyo kegụ bi ya kaku? Kumbuso kagabo yi, buyi bi kegụ bi goni ba kaku? Ipungonogi mbeyi na iwe buni kagya beyo? Eee, wakubugụ se bambanzu, luki limoti, wabu Kunzi!»

⁵ Niyọ aka yo Anania ukana beyo, ogwa ndi bingbiii, okwo wa aka wa. Batụ basi nibo bükana ndi mongoni mi nimo, babanga ndi kugbe.

⁶ Botugbo bodoku kuwa ndi, batikyogo, babinika, baga ndi kalumbo.

⁷ Niyọ agya abe saa yisaa bene, mukaki osiloku ndi, ni kegụ kaiba nilo okitonogi.

⁸ Petele aka ndi na iyi be: «Ibikya mbeyi, buyi basi nibo ogwi bi ko tiko nibana aka ba?» Asikysya ndi be: «Iyo, ibu nibo aka bo.»

⁹ Kuwa wa, Petele abikya ndi be: «Mukononi piye bi na mbunyakụ buni kakingilaga Limbengi ka Mombukwono-dosu? Ukana, batụ nibo bapanya kalumbo mbunyakụ, ba mbiya wanu ka mupumi wa, bakaaga na iwe begyo.»

¹⁰ Ko ngbingo yi nino aka no, ogwo ka magu ka atutumbwa wa, okwa ndi. Botugbo bogulyoku

ndi, batakanya ni odokini. Baga ndi na iyi, balumboku ka kpolo ka mbunyaki.

¹¹ Kɔwa wa, kanisa yasi na batɔ basi niɔ bɔkana ndi mongoni mi niɔ, babanga ndi kɔgbɛ.

Batɔtɔmbwa bakagya makɔmɔka mɔmbanga-mbanga

¹² Batɔtɔmbwa bagyaga kɔwa ndi makɔmɔka mɔmbanga-mbanga na mokingyosi makɔ luga ka bambanzɔ. Batɔ niɔ babaya ndi bamumukanaga ndi basi ka pa niɔ balikyaga ndi bɛ pa ya yigbɔka ka Solomɔnɔ.

¹³ Kɛgɔ ndi na mɔtɔ wodi niɔ ikɔndaga ndi kamatikana na iɔ. Wina sɛ, bambanzɔ bubibisaga ndi kɔgbɛ.

¹⁴ Ambaza ka balɔkɔ na boko niɔ babinikyanaga ndi Mombukwono-dosu ikaga ndi kobwo, animatila ka batɔ ba baya.

¹⁵ Babinikaga ndi batɔ ba bokolobu ko bopisi, bumongoso ka bakulɔgbɔ ikani ka bakalagba. Bagyaga ndi bɛyɔ kyɛ Petelɛ kakitaga wa, mulundu kaki akwanani kaɔɔnda mino batɔ bemoti-bemoti luga kabɔ.

¹⁶ Ambaza ka bambanzɔ odogokuto ndi gɔni kotukyoku ka bagɔɔ niɔ buwobi na Yelusalema. Bdogoku ndi na batɔ ba bokolobu na niɔ ba mambengi ma bɔnyɛ. Iɔ basi bahɔkagatɔ ndi.

Yigyogyiso ka batɔtɔmbwa

¹⁷ Kɔwa wa, Kumu-Kumu pa imoti na batɔ basi niɔ bikaga ndi na iɔ, isi yi bɛ lidu ka Basadukayɔ, buminilya ndi batɔtɔmbwa imi.

18 Bugwi, bɔmakya ndi ka bɔlɔkɔ yidingi.

19 Luki limoti, no biti malaika bɛmoti ka Mombukwono-dosu oukwa ndi pumi ya bɔlɔkɔ, upupisoku, ɔbikya bɛ:

20 «Wogoni ka Ndaɓɓɔ ko Kunzi, mɔɓikiyaga bambanzu likpɔmuka lasi nilɔ la ɔbili wambiya.»

21 Niyo batutumbwa bɔkana bɛyo, bagya ndi bɛyo aka yo. Bopupya ndi bibo ka Ndaɓɓɔ ko Kunzi, bapunga kapá mutɔ.

Kumu-Kumu na batɔ niɔ ba ndi na iɓɔ, bɔmɔmɔla ndi bambɔkɔ-mbɔkɔ basi ka Bayuda ka mɔnzina ka Basa-Yidingi. Butika kɔwa ndi bambanzu kaumokoku batutumbwa ka bɔlɔkɔ.

22 Luki limoti, niyo batɔ bi niɔ bɔsilo kɔ bɛyo, bakɔtakanyagu ndi bata batutumbwa. Bigoku ndi kaupága mongoni mi nima:

23 «Totokonyi pumi ya bɔlɔkɔ yidulaga binza bikpɔkɔkɔkɔ. Bazamu bo bi ka pa kabɔ aka kambwa wo pumi. Luki limoti, niyo toukwi mupumi, takatokonyigu mumbanzu gutugu bɛmoti aka.»

24 Niyo ngama ka bazamu ba Ndaɓɓɔ ko Kunzi na bɔkumu-kumu bɔkana bɛyo, bamama ndi bigbagbagba, banimuuso bɛ isilyoku se kɔwa bɔ.

25 Kɔwa wa, mutɔ bɛmoti upuponilyoku ndi biwɛɛɛ, ɔbikya bɛ: «Batɔ niɔ mugwi bi ba se kaupá bambanzu mutɔ ka Ndaɓɓɔ ko Kunzi kɔ.»

26 Kumbuso yi, ngama ka bazamu na batɔ kaki binda ndi kaugwi. Bodoku na iɓɔ, luki limoti, bakugya ndi na bou kye ba ndi kaibangilya bɛ bambanzu bakubumonitogu na matamu.

27 Niyo bosiloku ndi na ibu, bumomoso kambwa wa Basa-Yidingi. Kawa wa, Kumu-Kumu aranga ndi kausombiso,

28 iyi aka na ibu be: «Takamupokyigu mbeyi bi kapá mutuu ko lino ka mutu yi ninó? Mutuu kunu itulyonini ka Yelusalema wasi. Makapa katigbodyo molingo ma nduga ka manokú ko bulya kukwakú kaki!»

29 Petele na batutumbwa bagogo bosikisya ndi be: «Okwononi kabanga Kunzi ni kegú kabanga bambanzu aka.

30 Mabangilaga ndi Yeso ka musalaba, mamwo. Luki limoti, Kunzi ninó ka botitosu apupisoku ndi ka mbuku.

31 Kunzi adokisa ndi kugu, alikiso ka kambanzikaniko kaki, abisa ndi Ngama na Muhukuso kye Bezaleli boyikoni, Kunzi upilya bunye kabu.

32 Ibusu, ta bademu ba likpumuka li nilo, pa imoti na Limbengi-Lotu nilo Kunzi upá batu bi nibo babangaga.»

33 Niyo batu ba Basa-Yidingi bumukana mino beyo, miso utana ndi bingbu, ba ndi kapa kama batutumbwa.

34 Luki limoti, luga kabu wa, a ndi na Mufalisayo bemoti ninó ina ndi be Gamalieli, muwonisilo wa mutuu ka Musa. Bambanzu basi babangaga ndi kugbe. Amaga ndi luga kabu, abikya be bupupisi mbeyi batutumbwa kunzi.

35 Kumbuso yi, abikya be: «Ibunu Bezaleli, wiminyonito ka nilo makapa kagya ko bulya ka batu bi niba.

36 Kanokitogigu masye makpu wa Teuda

ipupisa nduku mino. Iyi, iminaga bi abe kika mutu mudingi, bambanzu banda bamiya bakwanganya babibyaga nduku bingbooo. Luki limoti, bamwoni nduku, babibya kaki basi bomisikono bingbwi, gutugu bemoti aka kasikanagu nduku.

³⁷ Kumbusa kaki, Yuda nino mutu wa Galilaya ipupisoku bi begeyo, wa ba nduku mino kautanga bambanzu. Iyi, uluta ndi bambanzu bakpu kabibya. Luki limoti, bamwo nduku goni, babibya kaki basi bomisikono.

³⁸ Mbiya wanu, na neki kamubikya ambe tumboni tamanaga kunu ka batu bi niba, musiso. Kiko likpamuka ka bambanzu, osyatu.

³⁹ Luki limoti, kika ni akotukyoku ko Kunzi, makakwananigu kakpingba. EEE, wiminyonito se, makulonononito no Kunzi!»

Batu ba Basa-Yidingi babailya ndi manzina ka Gamalieli.

⁴⁰ Bamaka kawa ndi batutumbwa, butinisiso fimbo, bugbityaga be bakobikyonitogu bata likpamuka ko lino ka Yeso. Kumbuso yi, busisa ndi.

⁴¹ Kawa wa, batutumbwa bopupa ndi ka Basa-Yidingi. Ba ndi butumo na magyagya bidε, kye Kunzi ina ndi binza be bigyogyisi ko bulya lino ka Yeso.

⁴² Masyε masi, ka Ndabu ko Kunzi na ka bandabu bayagogo dididi, bisisilaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka Yeso be iyi ni Masiya.

*Bupunogini bambanzu madīya na ika kaus-
ingyo batutumbwa*

¹ Ka masye mi nimɔ, yeki babibya ba ndi kobwo kugbe, Bayuda niɔ banzinaga Ligiliki barunga ndi kaigama na niɔ banzinaga Libelenia, banabikya be masye masi, ngbingo mugbananaga malili, bakurágigu bowoko kabu malili binza.

² Kuwa wa, batutumbwa tekebe na baba bumumula ndi babibya bagogo basi, bubikya be: «Kokwononigu be tasi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya yigbananaga malili.

³ Kinili, bomika-mama, hupunogoni bambanzu madīya na ika luga kunu niɔ ba yigya yanza, butumo na Limbengi-Lotu na yimibo. Turá ibu ligubo li nilo.

⁴ Ibusu, togulyonogo malumba na kabikyaga Mongoni Manza.»

⁵ Likpumuka lo ubosa ndi batu basi. Bupunaga kuwa ndi batu bi niba: Etieni, mutu wa baya yidingi na mutumo na Limbengi-Lotu, Filipi, Polokolo, Nikanolo, Timoni, Palamena se kuwa Nikula, mutu wa Atiokia ninɔ abaya ndi ka kanisa ka Bayuda.

⁶ Kumbuso yi, bodoku ndi na ibu kambwa ka batutumbwa, subisilya maboku, bulumbilya.

⁷ Mongoni Manza ko Kunzi a kuwa ndi ka isisilogo aka. Ka Yelusalema, babibya bobwa ndi bakpu na bokumu budingi babinikyana ndi Yeso.

Bagwini Etieni

⁸ Etieni ninɔ Kunzi adukilya ndi bubunga, atumiso no ngu, agyaga ndi makpumuka

mumbanga-mbanga na mokingyosi makpukpu luga ka bambanzu.

⁹ Kuwa wa, batu bagogo bapunga ndi bodongoso na Etieni. Batu bi nibo ba ndi batu ba ndabu ya malumba niyo balikyaga ndi be «Bosunzu bukulkanaga.» A ndi Bayuda ba gudfu wa Kulene, niyo ya Alesandulia, se kuwa nibo ba iwili ya Kilikia na niyo ya Azia. Ibu bo ba ndi kobiso bodongoso na Etieni,

¹⁰ luki limoti, bakakwananagu ndi kakitaga kye a ndi kanzina na yimibo niyo Limbengi-Lotu apaga ndi.

¹¹ Kuwa wa, bukalyaga ndi bambanzu kye babikiyi be: «Tamukoni bi ni anatumbwa Musa no Kunzi.»

¹² Buvikimosaga ndi bambanzu, bambokumokum na bowonisilo ba mutuu. Kuwa wa, bodoku ndi kagwi Etieni, бага na iyi ka Basa-Yidingi.

¹³ Bodokuto ndi goni na bademu ba bongo nibo ba ndi kabikya be: «Aluku muna kegua kaiga kumbuso na munzina manyenye ko bulya ndabu yotu ko Kunzi na ko bulya mutuu ka Musa!

¹⁴ A beyo, tamukonito bi ni anabikya be Yeso yi nino mutu wa Nazaleti apanza banu Ndabu ko Kunzi yi niyina, ogomosyono yigya niyo Musa atisilya ndi.»

¹⁵ Batu basi nibo ba ndi ka Basa-Yidingi ba ndi kanda Etieni bingbangbanga. Bina ndi miso kaki mudongoni abe nimo ka malaika.

Etieni akanzina kambwa ka bambanzu ka Basa-Yidingi

¹ Kwa wa, kumu-kumu amuusa ndi Etieni be: «A linganu nilo bakabikya ko bulya kaku?»

² Etieni asikisya ndi be: «Ibunu bomika-mamaaa na ibunu bababaaa, imukononito binza! Kunzi nino wa ibiba apuponilyatu ndi titosu Abalahamu ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino ka mugi ma Mezopotamia, kambwa kaiko ka mugi ma Alani.

³ Abikya ndi be: «Tukya ku kunu, ka livananza kaku, waga ka mugi nino nakawanya.»

⁴ Kwa wa, Abalahamu atukya ndi ka mugi ka Bakalidea, inda ndi kaiko ka Alani. Ku beyo, abaki okwa ndi. Kumbuso yi, Kunzi atumboku ndi ku, adukusoku ka mugi mi nima mo mino mbiya wana.

⁵ Ku beyo, Kunzi kapagu ndi gutugu mugi aka ikani mikya pa mukede kadita lisoku. Luki limoti, awanyaga ndi be apatu mugi mi nima, na ka bomiko-mikaki. Wina se, ko ngbingo yi nino, Abalahamu kegū ndi no miki.

⁶ Kunzi abikya ndi be: «Livananza kaku ika ndeke ka mugi ka batu bagogo. Ku beyo, buitisa ndeke bosunzu, bugyogyisa ndeke ka byanga bamiya bakwanganya.»

⁷ Luki limoti, Kunzi abikya ndi goni be: «Imi, nakotu ndeke mukombu ka batu ba mugi mi nino bika ndeke ni buitisini bosunzu. Kwa wa, nupupisatu ndeke, bodoku kebibiso ka pa yi niyi.»

⁸ Kumbuso yi, Kunzi bukanana ndi na Abalahamu. Yukanana yi a ndi pisi ka simaiso.

Kinili, Abalahamu akusisa ndi mikaki beyo ka Isaka kumbusa wa masye bugina ma yibukuta kaki. Isaka agya ndi begoyo na nino kaki beyo ka Yakobo. Yakobo agya ndi begoyo na botitosu tekebe na baba.

⁹ Titosu bikaga ndi no miso mopi na mamabu beyo ka Yezefu. Bagaba ndi ka busunzu ka Misili. Luki limoti, Kunzi a ndi pa imoti na iyi,

¹⁰ anyogo ndi ka yigyogyiso kaki yasi. Apa ndi iziyo na yimibo kanzina kambwa ka Falao. Ngama amomosa ndi kaanda mugi ma Misili na kaamalya ndabu kaki yasi.

¹¹ Luki limoti, ayandi ogulya ndi ka mugi masi ma Misili na nimo ma Kanana. Kumbu yidingi, botitosu bakegu ndi na malili.

¹² Yakobo ukana ndi be malili a ka Misili, utika mbeyi ndi botitosu ka nganga ya mambwa.

¹³ Ka nganga ya yiBa, Yezefu imibisikoso na bamamaki. Kuwa wa, Ngama Falao iba ndi litino ka Yezefu.

¹⁴ Kumbuso yi, Yezefu utika ndi bambanzu kavoku abaki beyo ka Yakobo na livananza kaki lasi. Batu basi ba ndi batekebe madya na ika na kubukumuti.

¹⁵ Yakobo inda ndi ka Misili, okwa ndi ku beyo, gutugu botitosu aka.

¹⁶ Babinika ndi bamanda kabu ka Sekemu, bolumboku ka pa ya bambuku niyo Abalahamu oluwa ndi no buyi ka maboku ka bomika Hamoli ka iwili ya Sekemu.

¹⁷ Yeki masye nimo Kunzi awanyaga ndi Abalahamu kapá mino agume a kuwa ndi buwobi

kaitulyana, bambanzu bitundaga ndi, sobwo bakpu ku ka Misili.

¹⁸ Kumbuso yi, ngama mudingi wagogo alya ndi bungama ka Misili. Iyi ngama yi ninu kamibagu ndi Yezefu.

¹⁹ Abi ndi livananza kusu, ugyagya botitosu, upa ndi mutuu mapu be bumbimbogi bomikabu nibo bawese kye bokwogi.

²⁰ Musa ibukuta ndi ko ngbingo yi ninu, a ndi miki wanza ko misa ko Kunzi. Bakwisa ndi ka batimba basaa aka ka ndabu ka abaki.

²¹ Ngbingo yi ninu babisoku ndi mino bikede, mika Ngama Falao muko yi ivilya ndi, ikwisilyo abe mikaki mubukuta.

²² Kuwa wa, bawonisila ndi Musa yimibo yasi ka Bamisili, ita mutuu wa kibo munzina na mogubo dididi.

²³ Niyo otulyoso byanga batekebe bakwanganya, ikandaga ndi kaında kaundoku bamamaki beyo ka bomikya Bezaleli.

²⁴ Ku beyo, amina ndi Mumisili bemoti ni anagyogyiso muva-kukaki. Asingyoku ndi aluku nu ba ndi kagyagya nu, igiso likosi, amwo Mumisili.

²⁵ Musa a ndi kasima be bamamaki bakwanana ndi kaiba be Kunzi apunaga ndi iyi kauhukuso. Luki limoti, bakotombisyagu ndi.

²⁶ Bugala bi, upuponilya ndi Bezaleli baba ni banabumana. Akisa ndi kaugbumaga, ubikya be: <Bawai, ma batu bemoti, ko bulya iki yo mo mino kabumana?>

²⁷ Luki limoti, ninu a ndi kagyogyiso bengeri, atindika ndi Musa, amusa be: <Wani nu utwi ngama na kaiko zozu kusu?>

28 Wakapa kemwo mudɔngoni beyo wamwi bi mino Mumisili isyeiku bi?>

29 Niyo Musa ukana beyo, apikita ndi wa, inda kaiko ka mugi nimo ina be Madiani. Ku beyo, ukukuta ndi bomiki baba.

30 Kumbusa wa byanga batekebe bakwanganya, malaika apuponilya ndi Musa ka gbogo niyo a ndi kagbundikana ka isa ka ngupa ya Sinai.

31 Niyo Musa ina likpamuka nilo, ombombaya ndi kugebe. Ngbingo yi nino a ndi mino kaisisilo bekye ini binza, ukana ndi liyu ka Mombukwono-dosu anabikya be:

32 <Imi ni Kunzi ka batitaku, Kunzi ka Abalahamu, ka Isaka na ka Yakobo.> Nzuyi atwa ndi Musa bikyakyakya ni kikipundigu bata kaikwe ku.

33 Mombukwono-dosu aka na iyi be: <Winyogo bekpaku, kye pa yi niyo wo mino wakamaga yo, a pa yotu.

34 Ninini beyo bo mino kaugyogyiso batu kami ka Misili. Nukonini mugamu kabu, imi nosyiku kaukulaga. Doku mbiya wanu, nakaatika ka Misili.>

35 Musa yi nino Bezaleli bamanganya ndi, bamuusa be: <Wani no utwi ngama na kaiko zozizi?> Iyi kuwa no Kunzi atika ndi kaiko ngama na kaukulaga pisi ka malaika yi nino apuponilya ndi ka gbogo.

36 Musa no upupisoku ndi bomikya Bezaleli ka Misili. Agya ndi makpamuka mumbanga-mbanga na nimo mubongiso ka Misili, ko libo

la liniko lidingi nilo balikyaga be libo Langbu na ka isa ka byanga batekebe bakwanganya.

³⁷ Musa yi nino goni no ubikya ndi bomikya Bezaleli be: <Kunzi amutikilyatu ndeke mugyalandu abe imi, iko mava-kukunu.>

³⁸ Ngbingo yi nino bomikya Bezaleli bamumukana ndi mino ka isa, Musa a ndi wa pa imoti na botitosu. Malaika anzinaga ndi na iyi kugu wa ngupa ya Sinai, apa kuwa ndi manzina ma obili nimo atikitsiyaga ndi ifusu.

³⁹ Luki limoti, botitosu bakapagigu ndi kamukana, bamuya ndi bikanganga, ba ndi kapa kaiga bata ka Misili.

⁴⁰ Babikya ndi Aluni be: <Tigyilya bokunzi nibo bakwanana katikpkyoniso. A beyo, Musa yi nimu no atipupisiku bi ka Misili, takegu kaiba be iki yo agyi bi.>

⁴¹ Ka masye mi nimo aka mo, bigyilya ndi mulundu ko mikya ngombe, bapa ndi mulundu ma mikya ngombe yi nino bapepe. Balisisa ndi dumo ko luki li nilo ibu bamombukwana-dabu bagya ndi lo.

⁴² Kuwa wa, Kunzi upa ndi mugongu, usa be biki kobibiso mangutu, mudongoni beyo ikpikaga ndi mino ka kitabuu ka bogyalandu be: <Ibunu Bezaleli, imi no mepa ndi apepe wa banyama na bapepe bagogo

ka byanga batekebe bakwanganya ka isa?

⁴³ Ibunu mabinikaga ndi bangbangba ko kunzi kunu beyo ka Moloki

na lingutu ko kunzi kunu beyo ka Lefani.

Migyilya ndi lundu yi niyo bekye miki kobibiso.

Kinili, namuhokiso ndeke byi kakitaga mugi ma Babiloni.>

⁴⁴ Ku ka isa, botitosu ba ndi na ngbangba niyo ikaga ndi na kpokoyo wa agume. Musa opika ndi ngbangba yi niyo mufongoni beyo Kunzi akpamyanda ndi mino, agya ndi ka likingyosi li nilo ina ndi.

⁴⁵ Kumbuso yi, bupa kawa ndi bomika botitosu ngbangba yi niyo. Ibu babinika ndi ngbingo yi nino Yosu a ndi mino ngama kabu. Binda ndi goni na iyu ka mugi ka batu bi nibo Kunzi ukpumya ndi kambwa kabu. Ngbangba yi niyo ikaga ndi ku beyo kadwe ko ngbingo ka ngama Daudi.

⁴⁶ Daudi inisana ndi na iziyo ko misa ko Kunzi, abikya ndi be akapikilyo Kunzi ka Yakobo ndabu.

⁴⁷ Luki limoti, Solomono kawa no opika ndi.

⁴⁸ Luki limoti, Kunzi nino Kugu-Kugbe kikogigu ka bandabu nibayo bambanzu bopikogo. Mufongoni beyo mugyalandu abikya ndi mino be:

⁴⁹ <Mombukwono-dosu akabikya be, kugu wa lisy a kiti wa bungama kami,

na litombu a pa kami ya kibiso magu.

Makepikilyo inguo ya ndabu tino?

Pa kami ya kimumbiso ika ndeke yani?

⁵⁰ Kegu mbeyi imi no nanya makpumuka masi mi nima?>

⁵¹ Eze ifunu batu ba mu mapuaaa! Mambengi bingbongili, ni makegu kaukana. Mikaga kobiso bodongoso na Limbengi-Lotu bongbinga basi mufongoni abe botitonu ndi goni!

⁵² Mugyalandu tino piye no botitonu bakagyogiyisagu ndi? Bulumwisaga ndi nibo ba ndi kabikyaga be Mutu Wongbingbili odokuto ndeke. Mbiya wanu, masutini bi, mamwo.

⁵³ A beyo, minisana ndi na mutuu ko Kunzi pisi ka bamalaika. Luki limoti, ni makobuulyogigu.»

Kukwaku ka Etieni

⁵⁴ Niyo batu bi nibo ba ndi ka Basa-Yidingi bukana manzina mi nimo, miso utana ndi bingbu na Etieni, bilya manzu bikyalukyalu.

⁵⁵ Luki limoti, Etieni a ndi mutumo na Limbengi-Lotu. Ikwe ndi kugu wa lisyu, ina ibiba ko Kunzi, na Yeso wakamaga ka kumbanzikaniko ko Kunzi.

⁵⁶ Iyi aka ndi be: «Nakaina lisyu bikpo, na Mika-mumbanzu wakamaga ka kumbanzikaniko ko Kunzi.»

⁵⁷ Niyo bukana beyo, bagbungukana ndi bihoo, bidalaga motili, ibu basi bagwi ndi Etieni.

⁵⁸ Bopupa ndi na iyi kunzi wa gudu, barunga ndi kabuma na matamu. Bademu bava ndi botu kabu, bodukusilo kambwa ka mwanza bemoti nino ina ndi be Saulo.

⁵⁹ Ngbingo yi nino ba ndi mino kabuma na matamu no, Etieni alumba be: «Mombukwono-dosu Yeso, va limbengi kami.»

⁶⁰ Kuwa wa, obuna ndi moli, apamikana be: «Mombukwono-dosu, wakondonitogu bunye kabu!» Kumbuso yi, osisa ndi limbengi.

8

¹ Saulo abailyatuu ndi goni be bamwi Etieni.

Saulo akogyogyiso kanisa

Ka lisyε li niɔ aka ɔ, yigyogyiso yidingi ipanganaga ndi ka kanisa ya Yelusalema. Batutumbwa botigala ndi ibu wa aka wa, batu niɔ babailya ndi basi bomisikono bingbwi ka iwili ya Yudea na niyo ya Samalia.

² Batu bi niɔ babangaga ndi Kunzi balumba ndi Etieni, bagama ndi no kumbu kugbe.

³ Luki limoti, Saulo a ndi kakisa no ngu kolumwisaga kanisa, anakpima bandabu bikpekpekke kaugwi batu niɔ babailya ndi iki baluku ikani boko bi, anadikita ka boloko.

Filipi akabikyaga Mongoni Manza ka Samalia

⁴ Batu bi niɔ bomisikana ndi bo bikaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka pa yasi ku bakpakanaga ndi mino.

⁵ Filipi inda ndi ka gudɔ bemoti mudingi wa Samalia kabikyaga mongoni ko bulya ka Kilisito.

⁶ Ambaza ka bambanzu bamukanaga ndi limbengi limoti, banina makpamuka mambanga-mbanga nimo ikaga ndi kagya.

⁷ Mambengi ma bunye upupaga ndi bambanzu bakpa ni anapamikanaga. Bazegesi bakpa na batu bakigyagya bahukagatu ndi gonɔ.

⁸ Kuwa wa, magyagya mudingi ingya ndi ka gudɔ yi nino.

⁹ Wina se, ka gudɔ yi nino, a ndi na aluku bemoti nino ina ndi be Simoni. Katukya ka bundeli, ukimaga ndi baneko, batu Basamalia banabanga. Ibibaga ndi kugbe.

¹⁰ Batu basi, iki bomiki ikani bamboku bamukanaga ndi kugbe, banabikya be: «Aluku

yi nimu a ngu ko Kunzi, niyo balikyaga be <Ngu Yidingi.>»

¹¹ Bamukanaga ndi Simoni kye katukya ka bundeli, udikisaga ndi noku bide na baneko bi nibo kaki bo.

¹² Luki limoti, niyo babailya Mongoni Manza nimo Filipi a ndi kabikyaga ko bulya Bungama ko Kunzi na ko lino ka Yeso-Kilisito, baluka na boko fibotisisa ndi.

¹³ Gatagu Simoni mombukwana-daki yi abailya ndi, babotisiso, bikaga kuwa ndi na Bafilipi aka. Munoku adikaga ndi bide kaina mokingyosi na makpamuka mumbanga-mbanga nimo igyonosaga ndi.

¹⁴ Ka Yelusalema, batutumbwa bukana be Basamalia boboilyini likpamuka ko Kunzi, butikilya kuwa ndi Petele ibu na Yuani.

¹⁵ Niyo bosilo ka Samalia, bulumbilya ndi batu nibo babailya ndi bo kye Limbengi-Lotu usilyi.

¹⁶ A beyo, Limbengi-Lotu kegwa na ibu lisilyo, bubotiso mbeyi ndi ko lino ka Mombukwondosu Yeso aka.

¹⁷ Kuwa wa, Petele ibu na Yuani bubisilya ndi maboku, Limbengi-Lotu usilya kuwa ndi.

¹⁸ Niyo Simoni ina be Limbengi-Lotu usilyini batu nibo babailya ndi bo ngbingo yi nino batutumbwa bubisilya ndi mino maboku, udu-lyoku ndi Petele ibu na Yuani no buyi, ubikya be:

¹⁹ «Ipóniku goni ngu yi niyo, iba nakabisilyogo banu mumbanzu maboku, Limbengi-Lotu asilyo.»

²⁰ Luki limoti, Petele asikisya ndi be: «Wigyo-gyino gutugu pa imoti no buyi kaku! Wakasima be wakwananatu koluwo no buyi luki nilo Kunzi apaga ka iziyo!»

²¹ Wakegu na pa ka likpamuka li nili, kundigu begeyo, kye wakegu ngbingbili kambwa ko Kunzi.

²² Wasa tamanaga yanye, walamba Mombukwono-dosu, yagogo akwananatu kaupilya inguo ya tamanaga yi niyo.

²³ A beyo, nakaina be wa mutumo na musasa, na wa ka boloko ya bunye.»

²⁴ Simoni asikisya kawa ndi Petele ibu na Yuani be: «Ilumbilyono asi ni ibunu aka, iba likpamuka gutugu limoti aka kesilyonitogu beyo mobikiyi mino.»

²⁵ Kumbuso kapaga mongoni ka nimo igyonosa ndi na kabikyaga likpamuka ka Mombukwono-dosu, Petele na Yuani biga ndi ka Yelusalema. Ko pisi, ba ndi kabikyaga Mongoni Manza ko giyo dididi ya Samalia.

Filipi bobongonini na Muetiopia

²⁶ Malaika bemoti ka Mombukwono-dosu abikya ndi Filipi be: «Winda miso ya zebu, ka syungbu wo pisi yi niyo atukyaga ka Yelusalema kaina ka Gaza.»

²⁷ Filipi atukya ndi, aga. Ko pisi, abangana ndi na Muetiopia bemoti. Iyi aluku yi nino a ndi mutu wa ibiba* kugbe ku kabu. Iyi goni no andaga ndi lingama lasi ka ngama mudingi

---

* **8:27** 8:27 mutu wa ibiba: A muluku yi nino kikogigu ndi wasi na agyaga ndi ligubo ku ka lupangu ka ngama

muko yi wa Etiopia beyo ka Kandaki. Iyi Muetiopia yi nino a ndi ni ogoni kabibiso Kunzi ka Yelusalema.

²⁸ A kuwa ndi kaiga ku kaki. Ikini ka masuwa kaki nino bapunda balutaga ndi, anatangulaga kitabu ka mugyalandu Isaya.

²⁹ Limbengi-Lotu abikya ndi Filipi be: «Mukpada masuwa yi nima.»

³⁰ Filipi inda ndi mbangu, amukana Muetiopia ni anatangulaga kitabu ka mugyalandu Isaya. Filipi amuusa be: «Watu kotombisyo likpamuka li nilo wakatangulaga lo?»

³¹ Asikisya be: «Nakwanana kotombisyo liki ni mambanzu ketumbulyogigu?» Kuwa wa, amaka ndi Filipi be ofokiku kaiko ka kpolo kaki.

³² A ndi katangulaga Mobiso mi nima: «Binda ndi na iyi mufongoni abe kondolo ka pa yi niyo bumwogo mino banyama, mufongoni abe mikya kondolo mudaka biwo kambwa ka mutu yi nino ukogo tukatu, ni kega kaibukuso.

³³ Bayopisaga ndi ni bakakugu ngbanga kaki ka bungbingbili.

Wani no apaga ndeke mongoni mo puponogo kaki?

Kye batumboni ndi obili kaki kunu ka litombu.»

³⁴ Aluku yi nino aka na Filipi be: «Kikiliki, mugyalandu akanzina beyo ko bulya ka wani? A ko bulya kaki aka ikani ka mutu wagogo?»

³⁵ Kuwa wa, Filipi apanga ndi kozukogo pa ya Mobiso mi nimo aka mo, abikyaga Mongoni Manza ka Yeso.

³⁶ Bidukulaga ndi na ligundu, badwe ka pa yimoti niyo a ndi no libo. Mutu wa ibiba yi nino abikya ndi Filipi be: «Ye ba! Libo nili, iki bata yo otigoli be bebotisi?»

[³⁷ Filipi asikisya ndi be: «Kika ni wobinikyonini na lingunu, bakwanana kaubotiso.» Aluku no asikisya be: «Na na baya ambe Yeso-Kilisito a Miko Kunzi.»]

³⁸ Akpamya be bamomosi masuwa. Ibu basi baba bosya ndi ko libo, Filipi abotiso.

³⁹ Niyo bopupoku ndi ko libo, Limbengi ka Mombukwono-dosu aga ndi na Filipi ni aluku yi nino kaminigu bata. Luki limoti, aga kuwa ndi ni otumini na magyagya bidu.

⁴⁰ Filipi izukyana kuwa ndi ni odwini ka mugi ma Azoto. A ndi kabikyaga Mongoni Manza ka bagudu basi nibo a ndi mino kakitaga, kadwe ku kwa ku adwe ndi mino ka mugi ma Kaizalia.

9

Saulo ayikosini obili

¹ Ka masye mi nimo, Saulo ikaga ndi kaunyakilya babibya ka Mombukwono-dosu, anupapandia kukwaku. Lisyel limoti, aga ndi ku ko kumu-kumu,

² akunga ndi babalwa kaina ka bandabu baya malumba ka Bayuda ka gudu wa Damasiki. Kuso wa babalwa bi nibo, basilya ndi pisi bikpo be kutakanya bambanzu nibo bakabyibya likpumuka ka Mombukwono-dosu iki baluku ikani boko, ugwi, indi na ibu ka Yelusalema.

³ Niyo a mbeyi ndi mino ko pisi aka, buwobi kadwe ka Damasiki, ko ngbinga bemoti aka, mangbamũ kotukyoku kũgũ wa lisyẽ akungula ndi bikululu.

⁴ Iyi aka ndi wasi bingomũ, ukana liyu ni anabikya bẽ: «Saulo, Saulo, wakegyogyiso ko bulya iki?»

⁵ Amuusa bẽ: «Mombukwono-dosu, iwẽ ni wani?»

Liyu asikisya bẽ: «Imi ni Yeso ninũ wakagyogyiso nõ.

⁶ Luki limoti, wamaga, wingya ka gũdũ. Kũ beyo, bũbikyatu nilo wakwanana kagya.»

⁷ Batũ nibo ba ndi na ibu ka mũdõngõ, bamaga ndi. Nõkũ udika bidẽ. Ba ndi kaukana liyu, luki limoti ni bakegũ kamina mũmbanzũ.

⁸ Saulo amaga ndi, akũla miso, gũtũgũ beyo akũla ndi mino miso yo, luki limoti kegũ bata kaina. Bagwi kũwa ndi kũbõkũkõ, baga na iyi ka Damasiki.

⁹ Agya ndi masyẽ masaa ni kegũ kaina, ni kegũ kalyalya gũtũgũ komwo libo aka.

¹⁰ Kũ ka Damasiki kũ, a ndi na mũbibya bemoti ninũ ina ndi bẽ Anania. Mombukwono-dosu apuponilya ndi ko nziki, amaka bẽ: «Anania!» Anania aka ndi bẽ: «Imi nimũna, Mombukwono-dosu.»

¹¹ Mombukwono-dosu abikya bẽ: «Winda ko pisi niyo balikyaga bẽ <Yongbingbili>, wingyo ka ndabũ ka Yuda. Kũ beyo, bũwanyĩ alũkũ bemoti ninũ ina bẽ Saulo, ninũ a mũtũ wa Talasi. Akalũmba mbiya wanũ.

¹² Iyi aminito bi ko nziki aluku bemoti ninu ina be Anania ni anogulyo ku a ndi mino, abisilya maboku be kye apangi bata kaina.»

¹³ Anania osikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, numukoni bi bambanzu budingi bananzina likpamuka ka aluku yi nima beyo ugyogyisogo bi mino batu kaku ka Yelusalema.

¹⁴ Oduku bi wanu kye bokumu-kumu bo batwi bi be oduku kaugwi batu basi nibo buhinikyana.»

¹⁵ Luki limoti, Mombukwono-dosu abikya ndi Anania be: «Winda, kye napunogini aluku yi ninu be iki kegugubyo. Abikyaga likpamuka kami ka bevananza dididi, kambwa ka bangama na kambwa ka Bezaleli.

¹⁶ Nawonisila banu ni imi yigyogyiso yasi niyo asilyo banu ko bulya kami.»

¹⁷ Kuwa wa, Anania aga ndi. Niyo agulyo ka ndabu, abisilya ndi Saulo maboku, abikya be: «Saulo, mika-mama, Mombukwono-dosu Yeso ninu upuponilyi bi ko pisi ngbingo yi ninu wo bi mino kodoku kunu no etikiku. Etikiku kye miso ukulikani, wotumo na Limbengi-Lotu.»

¹⁸ Ko ngbingo yi ninu aka no, makpamuka nimo a ndi ko misa ka Saulo abe masobi apupo, apunga ndi kuwa bata kaina. Kuwa wa, amaga ndi, babotiso.

¹⁹ Kumbuso yi, alyalya ndi, ngu amigilyoku bata.

Saulo akabikyaga Mongoni Manza ka Damasiki

Saulo agya bata ndi mino masye makede na babifya nibo ba ndi ka Damasiki wa.

20 Kolipyagu ndi, apunga kabikyaga Mongoni Manza ka bandabu baya malumba ka Bayuda be Yeso ni Miko Kunzi.

21 Noku udikaga ndi batu basi nibo bamukanaga ndi bide. Banuuso be: «Kegu mbeyi aluku yi nima no ugyogysaga ndi batu nibo batwaga ndi lino ka Yeso ka Yelusalema? Kodukugu bi mbeyi kaugwi na kaaga na ibu kambwa ka bokumu-kumu?»

22 Luki limoti, Saulo ikaga kuwa ndi asi kabikyaga Mongoni Manza na kেকে. Owoniso be Yeso ni Kilisito, gutugu Bayuda aka nibo bikaga ndi ka Damasiki bakegu bata ndi kaiba be babikya bu.

23 Niyo olipya beyo, Bayuda bukanana ndi be okwononi bamwi Saulo.

24 Luki limoti, ukana ndi dikidi yi niyo. Biti na lisyé bikaga kuwa ndi kobuulyogo pumi ya gufu be kye bamwi.

25 Biti yimoti, babiyya kaki bava ndi, bamakya ka mumbi, basiso ka muzulu biyeee kunzi wa gufu.

Saulo igini ka Yelusalema

26 Niyo Saulo osilo ka Yelusalema, a ndi kapa kamatikana na babiyya bagogo. Luki limoti, ibu basi ba ndi kabanga kye bakegu ndi kabinikyana be a kuwa mubiyaga goni.

27 Kuwa wa, Balanaba ava ndi, inda na iyi kambwa ka batutumbwa. Utumbulyaga ndi beyo Saulo amina ndi mino Mombukwono-dosu ko pisi, na beyo Mombukwono-dosu anziniya ndi mino. Utumbulyaga goni beyo Saulo

abikyaga ndi mino Mongoni Manza ko lino ka Yeso ka Damasiki ni kegũ na kubangaku.

²⁸ Katukya kũwa wa aka wa, Saulo amatikana ndi na ibũ. Bagaga ndi, banigoku ka Yelusalema kabikyaga Mongoni Manza ko lino ka Mombukwono-dosu ni bakegũ na kubangaku.

²⁹ Ikaga ndi kanzina, anagya bodongoso na Bayuda nibo banzinaga ndi Ligiliki. Luki limoti, ibũ ba ndi kakisa kamwo aka.

³⁰ Niyo batũ bi nibo balumbaga ndi na ibũ bukana beyo, baga ndi na iyi ka Kaizalia, katukya wa, bamogosa ndi ka mugi ma Talasi.

³¹ Ko ngbingo yi nino, Kanisa a ndi ka maziyo ka Yudea wasi, ka Galilaya na ka Samalia. Kanisa idukulaga ndi ka baya, ikaga ndi kabanga Mombukwono-dosu, itandaga ndi pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu

Petele ahukisini Ayiniya

³² Petele ikaga ndi kolingyo bewili bayasi bi nibayo. Lisye limoti, inda ndi kaunda batũ nibo babaya ndi ku ka gudũ wa Luda.

³³ Ku beyo, atakanya ndi mutũ bemoti nino ina ndi be Ayiniya. Aluku yi nino a ndi zegesi, ikaga ndi wakanga aka ka kalagba ka byanga bugina.

³⁴ Petele aka ndi na iyi be: «Ayiniya, Yeso-Kilisito uhukusini. Wamaga, wobungusyaga busisini kaku!» Ko ngbingo yi nino aka no, amaga ndi.

³⁵ Niyo batũ basi ba gudũ wa Luda na batũ ba isa ya Saloni bina beyo, babinikyana ndi Mombukwono-dosu.

Petele ozuzukisini manda ka Dolika

³⁶ Ka mugi ma Yopa, a ndi na mubibya muko yi bemoti ninɔ ina ndi be Tabita. Lino li nilɔ ka Ligiliki ni «Dolika», isi yi ni «Longu». Ugyaga ndi bambanzu binza, anusingyo batu ba yangya.

³⁷ Lisyɛ limoti, aguna ndi, okwo. Niyo basukusaga, bamongosa ka ndabu yimoti ya kugu.

³⁸ Babibya bukana ndi be Petele a ka Luda ninɔ a buwobi na Yopa. Batikilya kuwa ndi baluku baba kabikyoku be: «Kikiliki, doku mbeyi kunu bikwa.»

³⁹ Petele atukya ndi, binda pa imoti na ibu. Niyo bosilo, baga ndi na ibu ka ndabu yi niyo ya kugu yo. Bowoko basi bakpuɔoku ndi ni banagamana, banawoniso bakoti na botu nibayo Dolika utilyaga ndi ngbingo yi ninɔ bikaga ndi mino na ibu.

⁴⁰ Petele upupisa ndi batu basi kunzi, obuno moli, alumba ndi. Kumbuso yi, oyikono ku manda a ndi mino, iyi aka be: «Tabita, wa-maga!»

Kuwa wa, akula miso, amina Petele, iyi aka biziko.

⁴¹ Petele agwi ndi kubokuko, amomoso. Umaka kuwa ndi babibya na bowoko, umomosi-lyo ni a kuwa bata mubisi.

⁴² Batu basi ba Yopa bukana ndi likpumuka li nilɔ, batu budingi babinikyana ndi Mombukwono-dosu.

⁴³ Petele asyesye ndi bindi ka Yopa, ka aluku bemoti ninɔ ina ndi be Simoni ninɔ obungusyaga ndi bokuto ta banyama.

10

Malaika bemoti ko Kunzi apuponilyini Kuneli

¹ A ndi na mutū bemoti ka Kaizalia nino ina ndi be Kuneli. Aluku yi nino a ndi ngama ka basuda miya yimoti. Ambaza yi nino bamakaga ndi be «ambaza ka Betalia».

² A ndi mutū wongbingbili, abangaga ndi Kunzi pa imoti na batū basi ba ndabu kaki. Upapaga ndi kugbe Bayuda bi nibo ba yangya, na alumbaga ndi masye masi.

³ Lisyε limoti, moni kadwe buwobi basaa-tisa, malaika bemoti ko Kunzi apuponilyoku ndi biwεεε abe kika ko nziki. Iyi malaika no ogulya ndi ku kaki, amaka be: «Kuneli!»

⁴ Kuneli anda ndi bingbangbangba, kubangaku atumini bidε, amuusa be: «A se buni, Mombukwono-dosu?» Malaika asikisya be: «Kunzi ukonini malumba kakū, atamana beyo usingyogo mino batū ba yangya.

⁵ Mbiya wanū, utika neki bambanzu ka gudu wa Yopa, bindi kamokoku aluku bemoti nino ina be Simoni, bamakagatu goni be Petele.

⁶ Iyi aluku no ikaga ka Simoni, nino obungusyogo bokuto ta banyama. Obiso mugi ka mutuli mo libo lidingi.»

⁷ Niyo malaika yi nino ba ndi kanzina na Kuneli no aga, Kuneli umaka kawa ndi bagya-ligubo baba luga ka bagya-ligubo kaki na suda bemoti. Suda yi nino a ndi mugya-ligubo kaki wandeli, na mutū mubanga Kunzi kugbe.

⁸ Kumbuso Kuneli kautumbulyaga likpumuka lasi nilo akitanaga ndi lo, utika ka Yopa.

Limbengi-Lotu anzinilyini Petele

⁹ Bugala bi, bagya-ligubo baba bi nibo na suda yi nino batukyilya ndi ligundu kaina ka Yopa. Niyo, ba kuwa ndi buwobi kadwe, Petele adaka ndi kalumba na musikatu ka ndabu ya kugu.

¹⁰ Imukana ndi nza, akunga malili. Luki limoti, ko ngbingo yi nino ba ndi mino kambambamba aka no, ahumwana ndi abe kika ni okwini.

¹¹ Ina ndi ko nziki ni lisyé oukwikonini, luki limoti anosyoku kotukyoku abe kikwembe yidingi bogwigogini ka mondu mi masi makwanganya kadwe ku kwa kunu ka litombu.

¹² Kusoyi, a ndi na mobi masi ma banyama ba magu makwanganya, banyama nibo bakpakanaga na bamama wasi na bombu.

¹³ Kuwa wa, ukana ndi liyu be: «Petele, wamaga. Umwogo, ulya!»

¹⁴ Petele osikisya be: «Kali, Mombukwonodosu! Nakonolyigu ndeke luki lanye ikani nilo la musugu.»

¹⁵ Ukana bata ndi liyu ka nganga ya yiba be: «Luki nilo Kunzi obubisoni, wakoitisonitogu abe kiko lanye.»

¹⁶ Liyu li nilo igilya ndi nganga yisaa. Kumbuso yi, luki li nilo adaka ndi kugu wa lisyé.

¹⁷ Petele a kuwa ndi kombomboyo ko bulya isi yo nziki yi niyo. Ko ngbingo yi nino aka no, batu nibo Kuneli utikoku ndi bopuponoku ko miso ma mupumi wa, kye ba ndi ni buwonyogini ndabu ka Simoni.

¹⁸ Boipa ndi holi, buusa be: «Simoni nino ina be Petele ikaga wanu?»

19 Ko ngbingo yi nino Petele a mbeyi ndi mino limbengi ko bulya isi yo nziki yi niyo aka yo, Limbengi-Lotu abikya be: «Batɔ basaa bakaukisa.

20 Wamaga, wosyo, maga pa yimoti na ibu ni wakegu na botumo, kye imi no nutikiku.»

21 Niyo Petele osyoku, iyi aka ndi na baluku nibo be: «Imi no makekisa? A se buni?»

22 Basikisya be: «Ngama ka basuda beyo ka amboku Kuneli no atitikiku. Iyi, a mutɔ wongbinghili, abangagatu Kunzi, Bayuda basi babibaga kuge. Malaika bemoti ko Kunzi abikiyi be utikiku bambanzu kamaka, ukani nilo wabikyoku.»

23 Bogulyo kuwa ndi na Petele ka ndabu, uwanya pa ya busisini.

Bugala bi, bapungaga ndi ligundu pa imoti na ibu. Batɔ bagogo nibo ba ndi ni boboilyini ka Yopa, subisoku ndi.

Petele ogoni ka Kuneli

24 Bosila ndi ka Kaizalia na bugala bi. Kuneli a kuwa ndi kaubundaga aka ni umumulini bava-kukaki pa imoti na bawai-daki ba limbengi nibo umaka ndi.

25 Ngbingo yi nino Petele a ndi mino kogulya ka Kaizalia, Kuneli inda ndi katilya. Obuna ndi moli kambwa kaki, odidiko kadwe ku kwa ku ka litombu.

26 Luki limoti, Petele amomosa ndi, abikya be: «Wamaga, kye na mumbanzu abe iwe goni.»

27 Bogulya ndi ibu na Kuneli ka ndabu ni banikpukpumukya. Ku beyo, butakanya bambanzu bakpu bamumukana.

²⁸ Iyi aka ndi na ibu be: «Mibaga binza be kok-wononigu Muyuda kako limbida na muti yi nino kegu Muyuda ikani kogulya ka ndabu kaki. Luki limoti, Kunzi ewonisini bi be nakaminonitogu mambanzu gutugu bemoti aka abe kiko wanye ikani muti wa musugu.

²⁹ Kinili, ngbingo yi nino mutiki bi mino bambanzu kemaka, noduku ni nakegu na botumo. Ibikyoni neki nilo metikisyi mino.»

³⁰ Kuneli asikisya ndi be: «A kuwa masye masaa, wa no bi mino kalumba ku kami na saa-tisa moni bubwa goni bubwa nu. Aluku bemoti wakimokisyogo botu bayawenge-wenge epuponilyo ndaku bigbututu, iyi aka bigba kambwa kami.

³¹ Ebikya be: «Kuneli, Kunzi ukonini bi malumba kaku, utamana goni beyo upapaga mino batu ba yangya.

³² Utika neki bambanzu ka Yopa, bindi kamaka aluku bemoti nino ina be Simoni, lino kaki lagogo ni Petele. Ikaga ka muti bemoti nino ina goni be Simoni. Simoni yi nino obungusyogo bokuto ta banyama, ibiso mugi ka mutili mo libo lidingi.»

³³ Kinili, nutiki bi bambanzu bigala-gala kamaka, wogyi binza kodoku. Ta kuwa mbiya wanu basi kambwa ko Kunzi, kamkana likpamaka lasi nilo Mombukwono-dosu utikiku katibikya.»

Petele akanzina ku ka Kuneli

³⁴ Petele aka ndi be: «Mbiya wanu, nibini lingunu ambe ko misa ko Kunzi batu basi ba madongoni aka,

³⁵ luki limoti, ko giyo yasi, mutũ wasi nino abangaga Kunzi, anagya masi ka bungbingbili, Kunzi apaga mutũ yi nino.

³⁶ Kunzi utikilyoku ndi Bezaleli likpũmũka kaki, ubikyaga Mongoni Manza ma maziyo pisi ka Yeso-Kilisito nino a Mombukwana batũ basi.

³⁷ Makaiba likpũmũka nilo akitanaga ndi ka Yudea wasi, kapunga ka Galilaya kumbusa wa kũũ ka Yuani ko bulya ibatiso.

³⁸ Makaiba beyo Kunzi atumisa ndi mino Yeso mutũ wa Nazareti na Limbengi-Lotu, apá ngu. Olingyaga ndi giyo yasi, anagya asi bũnza aka, anuhukuso batũ basi nibo mumuyoniso a ndi na ibũ bũdũta bĩnvi kye Kunzi a ndi pa yimoti na iyi.

³⁹ Ibusu ta bademũ ba likpũmũka lasi nilo agya ndi kũ ka mugi ka Bayuda na ka Yelusalema. Bamwo ndi pisi ka bangilaga ka mũsalaba.

⁴⁰ Luki limoti, Kunzi apupisoku ndi ka mbũkũ kumbusa wa masye masaa, awoniso bingbanganya,

⁴¹ kegũ ka batũ basi, luki limoti kusu nibo Kunzi atipũnaga ndi kambwa be tiki bademũ. Ibusu nibo talyalya ndi, tomwo na ibũ kumbuso wo pupo kaki ka mbũkũ.

⁴² Atikpamyã ndi kaubikyaga bambanzũ Mongoni Manza, kaumibiso be iyi no Kunzi atikoku ndi kaiko zozĩ ka batũ nibo ba mbeyi bũbisi na nibo bokwaga ndi.

⁴³ Bogyalandũ basi babikyaga ndi ko bulya kaki be: «Mutũ wasi nino abĩnikyana Yeso, inisono na mũpũlya ma bũnye ko lino kaki.»»

Limbengi-Lotu usilyini batu niɔ bakegu Bayuda

⁴⁴ Ko ngbingo yi ninɔ Petele a mbeyi ndi mino kanzina aka nɔ, Limbengi-Lotu usilya ndi batu basi niɔ ba ndi kaukana likpamuka ko Kunzi.

⁴⁵ Bayuda niɔ babaya ndi, niɔ bakpakyana ndi pa imoti na Petele, bombomboya ndi kuge. Ba ndi kombomboyo kaina be Limbengi-Lotu niɔ Kunzi otikoku ndi a goni kausilyo batu niɔ bakegu Bayuda.

⁴⁶ A beyo, ba ndi kanzina masasu dididi, kabibiso Kunzi. Petele aka kuwa ndi be:

⁴⁷ «Mbiya wanu, batu nibana binisonini na Limbengi-Lotu abe ifusu. Wani bata nɔ abikya be bakubotisoni?»

⁴⁸ Akpamyā ndi be bubotisi ko lino ka Yeso-Kilisito. Ka mulibo, babikya ndi Petele be bagyi mbeyi bata mino na ibu masye makede.

11

Petele akatumbulaga ka Yelusalema niɔ igyonosa ndi

¹ Batutumbwa pa imoti na batu ba baya niɔ bikaga ndi ka Yudea bukana ndi be bevananza bayagogo boboilyini goni ibu likpamuka ko Kunzi.

² Niyo Petele igoku ka Yelusalema, Bayuda bi niɔ buko* ndi, bapunga na ibu bodongoso,

³ banabikya be: «Wogulyi bi ka batu bi niɔ bakegu bava-kukusu, malyalyo bi pa yimoti na ibu!»

---

* **11:2** 11:2 buko: Bayuda bukuisaga ndi bambanzu kowonisilo be batu bi niɔ baboilyini Kunzi.

4 Luki limoti, Petele apunga ndi kautumbulyaga binza-binza makpamuka masi nimo igyonosa ndi. Ubikya be:

5 «Imi, na ndi kalumba ka Yopa. Kumbuso yi, nahumwana ndi, egypta abe nakika ko nziki, nina luki limoti anosyoku abe kikwembe yidingi bogwigogini ka mondu mi masi makwanganya kadwe buwobi na imi.

6 Nanda ndi kuso yi bingbangbangba, numina banyama ba magu makwanganya, nibo botutu, nibo bakpakanaga na bamama wasi na bombu.

7 Nukana ndi goni liyu anebikya be: «Petele, wamaga. Umwogo, uya!»

8 Luki limoti, nosikisya ndi be: «Kali, Mombukwono-dosu! Nakonolyigu ndeke luki lanye ikani nilo la masugu.»

9 Nukonoku bata ndi liyu ka nganga ya yiba be: «Luki nilo Kunzi obubisoni, wakoitisonitogu abe kiko lanye.»

10 Igyonosana ndi beyo nganga yisaa, kumbuso yi, luki li nilo iga ndi kugu wa lisy.

11 Ko ngbingo yi nino aka no, batu basaa nibo butikoku ndi kemaka kotukyoku ka Kaizalia, bosiloku ka ndabu yi niyo ta ndi mino.

12 Limbengi-Lotu ebikya ndi be taga na ibu ni nakegu na botumo. Bomika-mama nibana madiya bana bebisoku ndi, togulya ka Kuneli.

13 Iyi atitumbulyaga ndi beyo malaika apuponilya ndi mino ka ndabu kaki, abikya ndi be: «Mutika mumbanzu ka Yopa kamokoku Simoni, nino bamakaga goni be Petele.

14 Iyi Simoni amubikyaga banu makpamuka nimo amupa muhukuso na batu ba ndabu kaku

basi.>

¹⁵ Niyo napunga kanzina, Limbengi-Lotu usilyo mufongoni beyo atisilya ndi mino ka mambwa.

¹⁶ Natamana kuwa ndi likpamuka nilo Mombukwono-dosu abikya ndi mino be: <Yuani obotisa ndi ko libo. Luki limoti, ibunu, bamubotiso ndeke ka Limbengi-Lotu>

¹⁷ Kika neki ni Kunzi utikilyiniku ka iziyo Limbengi-Lotu li nilo goni lo atitikilyoku ndi ifusu, ngbingo yi nino tabinikyana ndi mino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, imi se piye kuwa ni wani kagya bofongoso no Kunzi?»

¹⁸ Niyo bukana beyo, mambengi ududula ndi, barunga kabibiso Kunzi, banabikya be: «A neki linguna be Kunzi uhukwilyini goni batu nibo bakegu Bayuda pisi kayikoso obili, na kainisono na obili walinguna.»

Murunganagi ma kanisa ya Atiokia

¹⁹ Niyo Etieni okwo†, barunga ndi kaugyogyiso batu nibo babaya ndi, bomisikono kuwa ndi bingwi. Baga ndi, badwe ku kwa ku ka mugi ma Foinikia, Kipulo na Atiokia. Ku beyo, ba ndi kaubikyaga Bayuda aka Mongoni Manza ko Kunzi.

²⁰ Luki limoti, luga kabu, bagogo nibo ba ndi batu ba Kipulo na Kulene, bosila ndi ka Atiokia. Barunga kuwa ndi kanzina na batu bi nibo banzinaga ndi Ligiliki, na kaubikyaga Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.

† **11:19** 11:19 niyo Etieni okwo: Bidukulaga ndi kaugyogyiso batu nibo babaya ndi kakitaga byanga tekebe. Kinili, bomisikana ndi.

21 Kɔbɔkɔkɔ kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndi pa yimoti na iɓɔ. Kinili, ɓambanzu ɓudingi kugbe ɓabinikyana ndi, ɓamigilya Mombukwono-dosu.

22 Niyo ɓatu ɓa kanisa ya Yelusalema ɓukana ndi mongoni mi nimɔ, ɓatika kɔwa ndi Balanaba ka Atiokia.

23 Ngbingo yi ninɔ osilo mino, ina ɓeyɔ Kunzi uɗukilya ndi mino ɓatu ɓi niɓɔ ɓabaya ndi ɓuɓɔnga, ogwa magyagya. Utumisa ndi iɓɔ ɓasi mambengi kaigwinonogo na Mombukwono-dosu limbengi limoti.

24 A ɓeyɔ, Balanaba a ndi matu wongbing-bili, mutumo na Limbengi-Lotu na baya ɓidɛ. Ambaza mudingi ka ɓambanzu abinikyana ndi Mombukwono-dosu.

25 Kɔwa wa, Balanaba aga ndi kakisa Saulo ka Talasi.

26 Niyo amina ndi, ɓaga na iyi ka Atiokia. Kɔso wa syangasu simoti iti, ɓamumukanaga ndi ka kanisa yi niyo ku, ɓanutiwa ɓambanzu ɓakpa. ɓapɔnga ndi kaɔmaka ɓabiɓya ɓe ɓakilisito ka nganga ya mambwa ku ɓeyɔ.

27 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓogyalandu ɓotukyoku ndi ka Yelusalema ɓodoku ka Atiokia.

28 Bemoti kabu ninɔ ina ndi ɓe Agabu, amaga ndi, Limbengi-Lotu akpamya kabikyaga ɓe ayundi wapu ahumatu ɓanu ɔbili wasi. Igyonosa ndi ɓeyɔ aka yo ko ngbingo ninɔ Kɔlode a ndi mino ngama mudingi wa Luma.

29 ɓabiɓya ɓukanana ndi ɓe matu yikaka-yikaka kabɔɔɔɔ no ngu kaki, apɩ luki, ɓutitikyi ɓamamaɓu niɓɔ ɓa Yudea.

³⁰ Bagya ndi beyo aka yo. Butikilya ndi bambokũ-mbokũ ba Yudea bangyo bi nibo na Balanaba ibu na Saulo.

12

Bamwini Yakobo, bamakya Petele ka boloko

¹ Ko ngbingo yi nino, ngama Elodi apunga ndi kaugogyiso bambanzu bemoti-bemoti ba kanisa.

² Akpamyanda ndi be bamwi Yakobo nino mamaki Yuani na dukpa.

³ Niyo ina ndi be Bayuda bakogwa magyagya ko bulya likpumuka li nilo, agwisisa ndi goni Petele. A ndi ko ngbingo wa yinga niyo balyaga mino mukati bikofulu.

⁴ Niyo agwi Petele, amakya ka boloko, obisa ndi magbũta makwanganya dididi ma basũda bakwanganya-bakwanganya kabuulyogo. A ndi kapa kasombiso kumbusa wa yinga wa Pasika.

⁵ Ba kũwa ndi kabuulyogo Petele ka boloko aka kũ, ni kanisa idukufini bigubu kalũmbũya.

Petele opupini ka boloko

⁶ Elodi a kũwa ndi kapa kasombiso na bugala bi, no biti yi niyo, Petele a ndi wakanga luga ka basũda baba mukanda na baselegeni bayiba kani bazamu banobuulyo mupumi ma boloko.

⁷ Malaika bemoti ka Mombukwono-dosu uponoku ndi bigbututu, ndabũ yi niyo a ndi mino yo obuũba ndi bitu. Malaika azukũla ndi Petele, azuzukiso, abikya be: «Wamaga bigalagala!» Kũwa wa, baselegeni nibayo bakanda ndi na ibu mabokũ atinikaga ndi.

8 Malaika aka ndi na iyi ɓe: «Wikandila mākafa, wikandilaga ɓekpaku.» Agya ndi ɓeyo aka yo. Malaika abikya bata ndi ɓe: «Wimokisyo koti kaku, webyeku.»

9 Petele opupa ndi ka boloko ni anabibya malaika. Luki limoti, kegɔ ndi kaiba ɓe nilo malaika a ndi kagya a lingunɔ. A ndi kasima ɓe nziki. 10 Ngbingo yi ninɔ bakitaga ndi mino ligbata la mambwa ka ɓasada, kumbuso yi nilo la maba, ɓosila kɔwa ndi ka mupumi nimɔ ɓagya ndi na ɓangweyi, nimɔ ɓabyege ndi mino kaɓɓa ka gɔɔ. Mupumi mo oukwikana ndi ni imu aka kambwa kabɔ, ɓopupa ndi. Bisisilogo ko pisi yimoti ɓene, malaika alimikya ndi ɓipele.

11 Niyo Petele imibo, iyi aka ndi ɓe: «Nibini se kɔwa mbiya wanɔ ambe Mombukwono-dosu atikiku malaika kaki kekulaga ka maɓoku ka Elodi, na ka masi niɓo Bayuda ɓo bi kapa kegya.»

12 Ngbingo yi ninɔ ibo mino likpamuka li nilo ɓeyo, aga ndi ka Malia, amaki Yuani ninɔ ɓamakaga ndi goni ɓe Maliko. Bambanzu ɓudingi ɓa ndi ɓumumukana ku ɓeyo kalumba.

13 Petele oyipa ndi holi ka mupumi ma kunzi. Mɔgya-ligubo muko yi ninɔ ina ndi ɓe Loda akpudoku ndi, kaukanilya.

14 Iba ndi liyɔ ka Petele, ogwa magyagya kugbe, kani koukwigu mupumi. Iga ndi mbangu kaɓikya batɔ ɓagogo ɓe Petele a kunzi ku.

15 Iɓɔ aka ndi na iyi ɓe: «Wa na ibikyasu!» Luki limoti, otiolya ndi kaɓikya ɓe a lingunɔ. Baɓikya kɔwa ɓe: «A neki malaika kaki!»

16 Luki limoti, Petele a ndi asi koipa aka holi. Niyo ɓoukwa kɔwa ndi mupumi, ɓamina,

bombomboya ndi kugbe.

¹⁷ Udokisa ndi na mabokwa, utumbulyaga beyo Mombukwono-dosu apupisi mino ka boloko. Ubikyoku bata be: «Mubikyonikuto goni Yakobo na bakilisito bagogo.» Kumbuso yi, opupa ndi, aga ka pa yagogo.

¹⁸ Niyo lisyε asyε, basuda bapunga ndi ipambu luga kabu, banuusono be: «Petεle a yani?»

¹⁹ Elodi apa mutuu be bakisi bivaka-vaka, luki limoti ni bakaminigu. Usombisa ndi basuda nibo ba ndi kabuulyogo, akpamya be bulumwisogi. Kumbuso yi, atukya ndi ka Yudea, aga ka Kaizalia, agya ndi mino masyε ku beyo.

Kukwaku ka Elodi

²⁰ Elodi ikaga ndi no yoko yapu na batu ba mugi ma Tilo na Sidona. Batu bi nibo bukanana ndi kaında kamina. Bapunga mbeyi ndi kaukanana na Balasito, nino obuulyaga ndi ndabu ka ngama, kumbuso yi, baga ndi kaitatanaga na Elodi kye malili nimo balyaga ndi otukyogoku ndi ku kaki.

²¹ Ka lisyε nilo bukanana ndi mino, Elodi imokisyaga botu baya bungama, ika ka buliki kaki ba bungama, apunga kanzina kambwa ka bambanzu.

²² Bambanzu bapunga ndi kapamikanaga, banabikya be: «Kεgu bata mumbanzu no akanzina, a kawa liyu ko kunzi.»

²³ Ko ngbingo yi nino aka no, malaika bemoti ka Mombukwono-dosu agyogyisa ndi kye kapagu ndi Kunzi ibiba, ugwa ndi bodulu wakamaga, okwo.

24 Kūwa wa, Likpumuka ko Kunzi isisilaga ndi kugbe, omisikana ka bapa ba yasi.

25 Niyō Balanaba na Saulo bama ndi ligubo kabu ka Yelusalema, biga kūwa ndi pa imoti na Yuani ninō bamakaga ndi gōni be Maliko.

13

Bapunogini Balanaba ibu na Saulo ka ligubo

1 Kuso wa kanisa ya Atiokia, a ndi na bogyalandu na bowonisilo. Luga kabu, a ndi ni: Balanaba, Simioni ninō bamakaga ndi gōni be Mutu Wopi, Lukio mutu wa Kulene, Manaeni ninō bopinga ndi na ngama Elodi Atipasi se kūwa Saulo.

2 Lisyē limoti, ba ndi kabibiso Mombukwondosu ni banoginyo gōni malili. Kūwa wa, Limbengi-Lotu abikya ndi be: «Itilyoni di Balanaba na Saulo ka ligubo nilo namakaga ndi mino.»

3 Kumbusa koginyo malili na kalumba, bubisilya kūwa ndi mabokū, bupá kūwa ndi ligundu.

Balanaba na Saulo bogoni ka Kipulo

4 Kūwa wa, Limbengi-Lotu utika ndi Balanaba na Saulo ka lisu la Seleukia. Ku beyo, badaka ndi ka bato, baga ko uzu ya Kipulo.

5 Niyō bosila ka Salami, babikyaga ndi mongoni ko Kunzi ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Yuani-Maliko a ndi pa imoti na ibu, anusingyo gōni ka ligubo.

6 Kūwa wa, bakpata ndi uzu wasi, badwe ka gudū wa Pafō. Ku beyo, batakanya ndi mukima

baneko bemoti nino ina ndi be Bala-Yeso. A ndi Muyuda, ivaga ndi abe mugyalandu.

⁷ Bikaga ndi na ngama wa iwili beyo ka Seligio-Polo nino a ndi na yimibo yakpu. Ngama yi nino umaka kuwa ndi Balanaba na Saulo ku kaki, kye a ndi na musasa kaukana likpumuka ko Kunzi.

⁸ Luki limoti, Hima (Isi yo lino li nilo ka Ligiliki ni mukpima baneko) obisa ndi dngoso na ibu, kye kegu ndi kapa be ngama abaili.

⁹ Saulo nino ina ndi goni be Polo, otuma ndi na Limbengi-Lotu, anda Hima bingbangbanga,

¹⁰ iyi aka na iyi be: «Wa mika mumuyoniso, wa mutumo na bokoli bidfe, wa mutu wa kuboboku kugbe! Wakagyigu likpumuka la lingu! Wasa kuwa ndeke kobuna muki ka bopisi baya bungbingbili ka Mombukwono-dosu ngbingo tino?

¹¹ Hukana, mbiya wanu, Mombukwono-dosu akaugyogyiso, wakaguna kolobu ya mamomo. Ko ngbingo bemoti bene, wakingu banu bata mangbam ma moni.»

Kolipyagu bata ndi, miso apiyo Hima bipi, ingya ndi ko biti niyo yopi. Apunga kuwa ndi kaamama bigbagbagba kakisa mutu nino akwanana karpokyoniso.

¹² Niyo ngama ina likpumuka nilo igyonosa ndi lo, abinikyana ndi. A beyo, likpumuka ka Mombukwono-dosu atungana ndi pima.

Polo na Balanaba bogoni ka Atiokia

¹³ Katukya ka Pafu, Polo na batu nibo ba ndi na ibu badaka ndi ka bato, binda miso ya Peliga

ka iwili ya Pamufilia. Ku beye, Yuani-Maliko usa ndi, iga ka Yelusalema.

14 Bidukulaga ndi na ligundu kabu katukya ka Peliga badwe ndi ka Atiokia ninu ka Pisidia. Ka Lisye la kimumbiso, bogulya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, bikonono.

15 Niyo bama katangulaga ka kitabu ya Mutuu ka Musa na niyo ka Bogyalandu, bangama ba ndabu ya likungoni yi niyo, batika ndi mumbanzu kabikya kuwa be: «Bomika-mama, makika na likpumuka nilo utumiso bambanzu mambengi, makwanana kabikya!»

16 Polo amaga ndi, ugbuma na maboku, ubikya be: «Hukononi, ifunu bomikya Bezaleli na ifunu batu bagogo nibo mabibisogo Kunzi!

17 Kunzi wa livananzo li nili, Kunzi ka Bezaleli upunogoni ndi botitosu. Umbuwisa ndi ngbingo yi ninu ba ndi mino bobiko ka Misili. Kumbuso yi, upupisoku ndi pisi ko ngu kaki.

18 Abinika ndi buti kabu ka isa ka byanga banda batekebe-bakwanganya.

19 Kumbuso yi, olumwisaga ndi bevananza madya na ika ka Kanana. Ava kuwa ndi giyo kabu, upa livananza kaki be iki lisimo kabu.

20 Masi ninu igyonosa ndi ka byanga banda bamiya bakwanganya na batekebe kubukumuti. Kumbuso yi, Kunzi umomonyo kuwa ndi botitosu bazozu, kadwe ko ngbingo ka mugyalandu Samueli.

21 Kuwa wa, botitosu bakunga ndi ngama. Kunzi upa Saulo ninu a ndi mika Kisi ka libaba ka Benyamini. Alya ndi bungama ka byanga batekebe bakwanganya.

²² Kumbuso katumba Saulo, Kunzi apá ndi Daudi b̄ungama. Kunzi mombukwana-daki abikya ndi ko bulya ka Daudi b̄e: <Naminini Daudi mika Yes̄e, nasȳe limbengī k̄u kaki, agyaga ndeke sipananiso kami.>

²³ Kunzi uwanyaga ndi bomikya Bezaleli mut̄u b̄emoti ka livananza ka Daudi. Mut̄u yi nin̄o ina ndi b̄e Yeso, Muhukuso ka Bezaleli.

²⁴ Kambwa Yeso kodoku, Yuani ub̄ikyagat̄u ndi bomikya Bezaleli basi b̄e boyikosi ȳigya kab̄u, bibotisiso.

²⁵ Ngbingo yi nin̄o Yuani a k̄wa ndi mino buwobi na mulibo ma ligubo kaki, uusaga ndi b̄e: <Masimaga b̄e imi ni wani? Imi nak̄eḡu mut̄u yi nin̄o makab̄undaga. Luki limoti, iȳi akodoku kumbuso kami. Nakokwononiḡu gut̄uḡu kak̄ula ligi ya b̄ekpak̄u kaki.>

²⁶ Bomika-mama, ibunu livananza ka Abalaham̄u na ibunu bat̄u baḡoḡo nib̄o mabibisogo, Kunzi otikoku ndi mongoni ma muhukuso mi nima ko bulya kusu.

²⁷ Bat̄u ba Yelusalema na bangama kab̄u bakamibaḡu ndi Yeso. Bakotombisyaḡu ndi binza mobiso ka bogyaland̄u nim̄o batangulaga ndi ka Masȳe masi ma kimumbiso. Luki limoti, botulyosa ndi mobiso mi nim̄o pisi kako ngbanga ka Yeso.

²⁸ Gut̄uḡu b̄eȳo b̄akinaḡu ndi mino ib̄o gut̄uḡu imoti aka niȳo okwononi ndi b̄e bamwisisi mino, bak̄unga ndi Pilat̄u b̄e bamwi.

²⁹ Niȳo botulyoso masi nim̄o ikpikaga ndi ko bulya kaki, basisoku ndi kat̄ukya ka musalaba, balumbo.

³⁰ Luki limoti, Kunzi apupisa ndi ka mbuku.

³¹ Kuso wa masye mudingi, Yeso upuponilyaga ndi batu nibo bindaga ndi pa imoti na ibu katukya ka Galilaya na kadwe ka Yelusalema. Mbiya wanu, ibu batu bi nibo ba kuwa bademu kaki kambwa ka bambanzu.

³² Ibusu takamubikyaga kuwa Mongoni Manza mi nimo Kunzi uwanyaga ndi botitosu,

³³ otulyosoni ko bulya kusu, puponogo kabu, apupisa ndi Yeso ka mbuku. Ikpikaga ka Mambu, kupakuko kwa maba be:

«Iwe wa Mikami muluku yi,
na lisyeli nili, imi niitoni kuwa abaku.»

³⁴ Kunzi apupisatu ndi ka mbuku kye koponi. Abikya ndi be:

«Namupatu ndeke bubunga botu na nibo ba
lingunu,
nimo nawanyaga ndi Daudi.»

³⁵ Kinili, akabikya goni ka mofiso magogo be:
«Wakakwananigu ndeke kasa mugya-ligubo
kaku Wotu
kapo ka mbuku.»

³⁶ Ngbingo yi nimo Daudi a mbeyi ndi mino ka obili, agyaga ndi mogubo mufongoni beyo Kunzi akpamyaga ndi mino. Kumbuso yi, okwo, balumba ndi ka kpolo ka batitaki, apo.

³⁷ Luki limoti, muti yi nimo Kunzi apupisa ndi ka mbuku, kapogu ndi iyi.

³⁸ Bomika-mama, wiboni ambe: Na lisyeli nili, minisono na mupilya pisi ka Yeso. Gutugu mutuu ka Musa aka kakwananagu ndi kamukulaga ka bunye.

39 Luki limoti, mutũ wasi ninũ abaya Yeso, inisononi na bungbingbili.

40 Εεε, wiminyonito neki kye kamusilyonito nilo ikpikaga ka bakitabu ka bogyalandu be:

41 «Ibunu batũ bakibinika, hukononi!

Gwoni ombombo, tukyoni ko misa ka mi!

Kye, imi, nakamũgyilya likpũmũka limbanga, bakamũtũmbũlyaga yi, makabinikyanigũ!»

42 Niyo Pũlo ibũ na Balanaba bopupa ndi ka ndabu ya malũmba, bũbikyã ndi be bigilyito bata mutũũ mi ninũ aka mũ ka Lisye la kimumbiso nilo akodoku.

43 Kumbusa wa musilyoni, Bayuda budingi na batũ bi nibũ babaya ndi ka kanisa ka Bayuda, babye ndi Pũlo na Balanaba, bananzina na ibũ, banutumiso mambengi be bakosonononitũgũ na maziyo ko Kunzi.

44 Ka Lisye la kimumbiso lagũgũ, bambanzũ banda basi ba gũdũ bamũmũkana ndi kaukana likpũmũka ka Mombukwono-dosu.

45 Niyo Bayuda bũmina bambaza ka bambanzũ beyo, botuma ndi na imi bidũ. Bapũnga kũwa ndi koyikoso di masi ninũ Pũlo a ndi kabikyaga, babũbiso bitu.

46 Kũwa wa, Pũlo ibũ na Balanaba bũbikyã ndi ni bakegũ na kũbangakũ be: «Okwononi mbeyi bi be bamũbikyagi ibunu Bayuda likpũmũka ko Kunzi. Yeki makegũ kabailya, manimina be makokwononigũ na ōbili wa benze na benze, kinili, ibusu takaaga kũwa miso ka batũ nibũ bakegũ Bayuda.

47 A beyo, Mombukwono-dosu atikpamyã ndi be:

«Nupunaga ndi kaiko bungbanganya ka batu bagogo,
kokpokyoniso mongoni ma muhukuso

kadwe ka mulibo ma obili.»

48 Ngbingo yi nino batu bi nibo bakegu ndi

Bayuda bukana mino beyo, bogwa magyagya. Bobibisa ndi likpumaka ko Mombukwono-dosu. Basi nibo Kunzi upunaga ndi ka obili wa benze na benze, babailya ndi.

49 Likpumaka ko Mombukwono-dosu itulyana ndi ka mutili mi nimo masi.

50 Luki limoti, Bayuda buvikimosaga kuwa ndi boko nibo bakimibisikono ka bagudu nibo babibisaga ndi Kunzi pa imoti na batu bagogo bakinisono ka bagudu. Batu bi nibo bugyagya kuwa ndi Polo na Balanaba, bukumyo ku kabu.

51 Baga ndi ni banibumaga libungu la bakagba kabu, binda ndi ka gudu yi nino ina be Ikonio.

52 Ku ka Atiokia ku, babibya botigala ndi ni botumini na magyagya na Limbengi-Lotu bidde.

14

Polo na Balanaba bakabikyaga Mongoni Manza ka Ikonio

1 Ku ka Ikonio ku, Polo na Balanaba bogulya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Munzina kabu udwa ndi bambanzu mambengi, batu budingi babailya ndi, iki Bayuda na gutugu batu nibo bakegu ndi Bayuda.

² Luki limoti, Bayuda niḅo ḅakabailyagu ndi ḅu, ḅuvikimosogo ḅatu niḅo ḅakegeḅu ndi Bayuda kaumuya niḅo ḅabailya ndi.

³ Gutugu ḅeyo, Pɔlo na Balanaba ḅika ndi mututu manda ka Ikonio. Ba ndi ḅakigumya ka Mombukwono-dosu, ḅanzinaga ndi ni ḅakegeḅu na kuḅangaku. Iyi Mombukwono-dosu upá ndi ngu yigya makpumuka mumbanga-mbanga na mokingyosi. Owonisa ndi goni ḅe nilo ḅa ndi kabikyaga ko bulya maziyo kaki a ndi la lingunu.

⁴ Kusɔ wa gudɔ, ḅambanzu ḅigbananaga ndi: lidu limoti a ndi ka nakpangbala ka Bayuda, lagogo ka ḅatutumbwa.

⁵ Bayuda, ḅatu niḅo ḅakegeḅu ndi Bayuda pa imoti na ḅangama kabu, ḅukanana ndi kaugyogyiso Pɔlo na Balanaba na kaumwo na matamu.

⁶ Niyo Pɔlo na Balanaba ḅukana mino likpumuka li nilo, ḅapikita ndi miso ya ḅagudɔ ḅa Likaonia ḅi niḅa: Lusetula, Delibe na ḅuwobi-buwobi yi.

⁷ Ku ḅeyo, ḅidukulaga ndi goni kabikyaga Mongoni Manza.

Pɔlo na Balanaba ḅakabikyaga Mongoni Manza ka Lusetula

⁸ Ku ka Lusetula, a ndi na aluku ḅemoti nino ibukuta ndi zegesi, kakpakanagu.

⁹ Lisye limoti a ndi kamukana Pɔlo ni akanzina. Pɔlo anda kuwa ndi ḅingbangbanga, ina ḅe a na baya niyo akwanana kahukuso.

¹⁰ Iyi aka ndi na iyi na liyu lapu ḅe: «Wamaga!» Aluku no aka ndi ḅindomu, amaga, apunga kakpakyana.

11 Niyo bambaza ka bambanzu ba Likaonia bina nilo Polo agya ndi lo, bapamikanaga ndi na liva-kukabu be: «Bokunzi biitini abe bambanzu, bosiliniku kunu ku kusu.»

12 Baluka ndi Balanaba be Zeusi, Polo be Elime*, kye iyi no anzinaga ndi.

13 Kumu bemoti ka Zeusi odoku ndi kunzi wa mupumi ma gudu na bangombe bomumu bi bubongogini mauwa. Bukanana ndi na ambaza ka bambanzu be bupiku batutumbwa ka aperse.

14 Luki limoti, niyo Balanaba na Polo bukana mongoni mi nimo, biyibaga ndi botu, binda kuwa ndi bigala-gala luga wa ambaza ka bambanzu, banapamikanaga be:

15 «Bomika-mama, ko bulya iki yo mo mino kagya beyo? Ibusu ta bambanzu, mudongoni abe ifunu goni. Kika ni takamubikyaga Mongoni Manza a kye wosoni makpamaka ma gbal, mamigilyoku Kunzi walingunu ninu agya ndi lisy, litombu, mobo na masi nimo a kuso yi.

16 Ka bundeli ndi, Kunzi usa ndi bambanzu basi kagya beyo binaga ndi mino.

17 Luki limoti, Kunzi kasagu ndi kaiwoniso pisi kagya bunza. A beyo, amulukusyaga mbwayi, amupa masolo ma botiko ka bongbingo bi, amupa malili, amutumisa na magyagya bidu.»

18 Gutugu munzina mi nimo, Polo na Balanaba ba ndi na bukpeki-kpeki aka kaubikya bambaza be bakuponitogu aperse.

19 Bayuda nibo botukyoku ndi ka Atiokia na Ikonio, bavikimosaga ndi ambaza ka bambanzu.

---

* 14:12 14:12 Ka kanisa ka Bagiliki, Zeusi a ndi lino ka ngama ka bokunzi, Elime nilo ka atutumbwa kabu.

Batũ bi niḅo bayipaga ndi Pɔlo na matamũ, baluto kunzi wa gũḑũ, banasima be okwini.

²⁰ Luki limoti, niyɔ babibya bamumũkana ndi ka kpɔlo kaki, Pɔlo amaga ndi, iga ka gũḑũ. Bũgala bi, baga ndi na Balanaba ka Delibe.

Pɔlo na Balanaba bigini ka Atiokia

²¹ Pɔlo na Balanaba babikyaga ndi Mongoni Manza ka gũḑũ wa Delibe, binisono na babibya budingi. Kumbuso yi, biga ndi ka gũḑũ wa Lusetula, wa Ikonio na wa Atiokia ninɔ kũ ka Pisidia.

²² Kũ beyɔ, butumisa ndi babibya mambengi, bubikya be bigwinonogi yapũ ka baya. Bubikya ndi gɔni be: «Tokwononi kakitaga ka bukpeki-kpeki budingi kambwa kaingyo ka Bũngama ko Kunzi.»

²³ Pɔlo na Balanaba bũpunilyaga ndi bazee ka bakanisa yimoti-yimoti. Kumbuso kalũmba na koginyo malili, subisa ndi ka mabokũ ka Mombukwono-dosu ninɔ babinikyana ndi.

²⁴ Kumbuso yi, Pɔlo na Balanaba bakitanaga ndi ka iwili ya Pisidia, badwe ka Pamufilia.

²⁵ Bubikyaga ndi gɔni bambanzũ Likpũmũka ko Kunzi ka Peliga. Kumbuso yi, baga ndi ka Atalia.

²⁶ Katũkya wa, badaka ndi ka bato, biga ka Atiokia, kũ, subisa ndi mino ka mabokũ ko Kunzi ka ligubo nilɔ ba ndi ni bogyini.

²⁷ Niyɔ bosila ndi ka Atiokia, bũmũmũla ndi batũ ba kanisa, bũtũmbũlyaga masi nimɔ Kunzi ugyilya ndi. Bũtũmbũlyaga gɔni beyɔ Kunzi uhukwilya ndi mino batũ niḅo bakegũ ndi Bayuda mupumi ma baya.

28 Pɔlɔ na Balanaba basyεsyε ndi bata bɪndi pa imoti na babibya.

15

Bambanzu bakagya boɔngoso ko bulya simuiso

¹ Batu bemoti-bemoti botukyoku ndi ka Yudea, bosya ka Atiokia. Ku beyo, bapunga ndi kautiwa batu nibo babaya ndi be: «Makikusisi mɔɔngoni beyo mutuu ka Musa abikya mino, makakwananigu kainisono na muhukuso.»

² Likpumuka atukya ndi ka bakpiba, Pɔlɔ na Balanaba bapunga ndi kasaana na batu bi nibo. Bukanana kuwa ndi be Pɔlɔ, Balanaba pa imoti na batu bagogo luga kabu badaki ka Yelusalema kainzinzinyoku pa imoti na batutumbwa na bazee ba kanisa ko bulya likpumuka li nilo.

³ Ka ligundu li nilo, kanisa upa ndi makpumuka nimo okwononi kabinika buti kabu. Bakitanaga ndi ko giyo ya Foinikia na Samalia, banatumbulaga beyo batu nibo bakegu ndi Bayuda babaya ndi mino Kunzi. Mongoni mi nimo upa ndi bakilisito magyagya kuge.

⁴ Niyo bosilo ka Yelusalema, kanisa, batutumbwa pa imoti na bazee ba kanisa butilya ndi. Kuwa wa, butumbulyaga ndi masi nimo Kunzi ugiyila ndi.

⁵ Luki limoti, Bafalisayo bemoti-bemoti nibo babaya ndi, bamaga ndi, babikya be: «Okwononi be batu nibo babaya ni bakegu Bayuda bikusisi, bakpamya kagya mutuu ka Musa.»

⁶ Kɔwa wa, batutumbwa pa imoti na βαζεε βα kanisa bamumukana ndi kakpima likpumaka li nilo.

⁷ Niyɔ bagya bodongoso bindi, Petee amaga ndi, iyi aka ndi na ibu be: «Bomika-mama, makaiba be Kunzi epunogoni ndi ndeli aka luga kunu kabikyaga Mongoni Manza ka batu nibo bakegu Bayuda, be kye bukani, babailya.

⁸ Kunzi ninɔ ibaga mambengi ka bambanzu, owoniso be uhukwilyoni ndi batu bi nibo bakegu Bayuda pisi kaupá Limbengi-Lotu, mudongoni beyo atipá ndi mino goni ifusu.

⁹ Iyi kamakyagu ndi libaba luga kusu na ibu, obubisa ndi mambengi kabu bitu kye baboilyoni.

¹⁰ Mbiya wanu, ko bulya iki yo makegu mino kabanga Kunzi? Makapa kaubinikiso babifya buti ba likumbogi nilo iki botitosu, iki ifusu bamombukwono-dosu takakwananigu ndi kabinika?

¹¹ A beyo, ta na baya ambe tinisana na muhukuso pisi ka iziyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso mudongoni abe ibu.»

¹² Kɔwa wa, batu basi nibo ba ndi wa badakyana ndi biwo. Bapunga ndi kamukana Polo ibu na Balanaba beyo ba ndi mino katumbulaga mokingyosi masi na makpumaka mumbanga-mbanga nimo bagya ndi ko ngu ko Kunzi ka batu nibo bakegu Bayuda.

¹³ Niyɔ bama kanzina, Yakobo aka ndi be: «Bomika-mama, imukononi mbeyi!

¹⁴ Simoni atitumbulyogini beyo Kunzi ubuulyaga ndi mino batu nibo bakegu ndi Bayuda katukya ka bundeli, kye ipunilyagi

livananza limoti luga kabu.

¹⁵ Likpamuka li nilo a mufongoni na munzina ka bogyalandu beyo ikpikaga mino ka Mobiso Motu be:

¹⁶ <Kumbusa wa likpamuka li nilo, nigokuto ndeke,
nomosa ndeke bata ndabu ka Daudi niyo ofukana ndi,
nopikatu ndeke bata,
nomosa bigbu,

¹⁷ kye batu bagogo basi bamigilyiku Mombukwono-dosu,
iyo, batu ba mababa masi nimo nipunilyaga ndi,
biki batu kami bikpe.

¹⁸ Mombukwono-dosu abikya beyo, obikyoni ndi likpamuka li nilo ndeli.»

¹⁹ Yakobo idukulaga ndi kanzina be: «Kinili, imi, na na mutamanagi ambe kokwononigu kaubukutisilyo batu nibo bamigilyoku Kunzi ni bakegu Bayuda makpamuka nganga.

²⁰ Luki limoti, okwononi tukpikilyi be: bakulyonitogu banyama bi nibo bupaga ka bokunzi, basi bufanda, bakulyonitogu banyama bi nibo bumwogo kani budulini basongu ikani kalya bangu

²¹ A beyo, katukya ka bundeli, bambanzu borungoni ndi kabikyaga Mutuu ka Musa ka bagudu basi. Ka masye masi ma kimumbiso, bikaga ndi katangulaga goni Mutuu mi nimo ka bandabu baya malumba ka bayuda.»

Butikilyini bakilisito ba Atiokia balwa

22 Kwa wa, batutumbwa, βαρε βα kanisa na kanisa wasi bukanana ndi kaupnaga bambanzu luga kabu, na kautika pa imoti na Polo ibu na Balanaba ka Atiokia. Bapnaga ndi Yuda ninu ina ndi goni be Balisaba na Sila. Baluku baba bi nibo ba ndi batu ba kinisono luga ka bakilisito.

23 Butika kwa ndi na balawa yi nimu:

«Ibusu batutumbwa na βαρε βα kanisa tamu-muusogito ibunu bomomosu ka baya nibo bakegu Bayuda ku ka Atiokia, ka Sulia na ka Kilikia.

24 Tukoni bi be batu bemoti-bemoti botukyi bi kunu ni takukpomyigu, bindo bi kamugbomiso na kamunzingimoso bamu na munzina kabu.

25 Kinili, tukononi bi pa imoti kaupnaga bambanzu na kamutikilya. Batu bi nibo bakpakyana pa imoti na bomomosu ba limbengi beyo ka Balanaba na Polo,

26 ibu baponi obili kabu kagugubyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

27 Tamutikilyito goni Yuda na Sila. Ibu bo bamutumbulyaga bingbanganya mongoni mi nimo tamukpikilyi mo.

28 A beyo, Limbengi-Lotu pa imoti na ibusu tini bi binza be takamubinikisoni bata likumbogi laggo. Luki limoti, mokwononi kagya be:

29 Makolyonitogu makolo ka banyama nibo bupaga abe apee ka bokunzi, makolyonitogu bangu, makulyonitogu banyama bi nibo bumwogo kani budulini basongu, wosoni bufanda. Makagya beyo, iba mogyini binza. Tamumuusogito bata.»

³⁰ Ka mulibo, Pɔlo, Balanaba, Yuda pa imoti na Sila batukya ndi, baga ka Atiokia. Ku beyo, bumumula ndi bakilisito basi, bupá balawa yi nino.

³¹ Niyɔ batangulaga ndi, bogwa magyagya, mambengi utumo.

³² Yuda na Sila niɔ ba ndi bamombukwanadabu bi bogyalandu, butumisa ndi bakilisito mambengi na bumomoso ka baya pisi ka manzina dididi.

³³ Bagya mbeyi bata ndi mino masye ku beyo. Kumbuso yi, bakilisito bupá ndi ligundu ka maziyo kaiga ka batu niɔ butikoku ndi. [

³⁴ Luki limoti, Sila ina ndi binza kotigolo ku beyo.]

³⁵ Pɔlo na Balanaba basyesyε ndi mbeyi bata mino ka Atiokia ku. Ku beyo, bikaga ndi kowon-isilo na kabikyaga pa imoti na batu bagogo budingi likpamuka ka Mombukwono-dosu.

Pɔlo bosononini na Balanaba

³⁶ Kumbusa wa masyε makede, Pɔlo abikya ndi Balanaba be: «Tigi kaundaga bakilisito ka bagudu basi ku tabikyaga ndi mino mongoni ko Mombukwono-dosu, tiniku mbeyi be ba bu.»

³⁷ Balanaba a ndi wakitulya be baga pa imoti na Yuani nino bamakaga ndi goni be Maliko.

³⁸ Luki limoti, Pɔlo akya ndi limbengi limoti, kye iyi Yuani usa ndi bigbu ka Pamufilia, akya ndi kaina pa imoti na ibu ka ligubo.

³⁹ Pɔlo na Balanaba badwanana ndi kadwe ku kwa ku basanana ndi mino. Balanaba ava kuwa ndi Maliko, badaka ka bato, baga ko uzu wa Kipulo.

⁴⁰ Niyo bakilisito bulumbilya, Polo ava kuwa ndi iyi Sila, бага.

⁴¹ Bakitanaga ndi luga wa iwili ya Sulia na niyo ya Kilikia. Ku beyo, Polo utumisa ndi batu ba makanisa mambengi.

16

Timotio bogoni pa imoti na Polo ibu na Sila

¹ Polo osila kuwa ndi ka Delibe, kumbuso yi, ka Lusetula. Ku beyo, a ndi na mubibya bemoti nino ina ndi be Timotio. Amaki a ndi Wabayuda, na a ndi ni abinikyonini Kunzi, luki limoti, abaki a ndi iyi Mugiliki.

² Bakilisito nibo bikaga ndi ka Lusetula na ka Ikonio babibaga ndi Timotio kugbe.

³ Polo a ndi kapa be biki kakpakyanaga na iyi. Akusiso kuwa ndi kye Bayuda bikaga ndi ka iwili yi niyo. A beyo, batu basi bibagatu ndi be abaki a Mugiliki.

⁴ Ka bagudu basi nibo bakitaga ndi mino, bikaga ndi kaubikyaga babibya mutuu nimo ipa ndi na batutumbwa na baze ba kanisa ya Yelusalema. Bubikyaga ndi be babyi mutuu mi nimo.

⁵ Makanisa isisilaga kuwa ndi kangata ka baya, babibya bonobwa masye masi.

Bamokini Polo ka Makedonia

⁶ Polo na batu nibo binda ndi kabiso, bakitanaga ndi pisi aka ko giyo ya Fuligia na Galatia, kye Limbengi-Lotu upakya ndi kabikyaga Mongoni Manza ko Kunzi ka iwili ya Azia.

⁷ Niyo bosilo buwobi na Misia, bakingila kaaga ka iwili ya Bitinia, luki limoti, Limbengi ka Yeso upakya.

⁸ Kinili, bakitanaga kuwa ndi pisi ka Misia, bosya ka Tolowasi.

⁹ No biti, Polo alutaga ndi nziki. Amina ndi Mumakedonia bemoti wakamaga kambwa kaki, anitanaga na iyi, anabikya be: «Kikiliki, tisingyokuto goni kunu ka Makedonia!»

¹⁰ Kumbuso wo nziki yi niyo, takisa ndi kaaga bigala ka Makedonia. A beyo, ta kuwa ndi ni tibini be Kunzi no atimoki kainda kabikyaga Mongoni Manza ku beyo.

Ludia abinikyonini Mombukwono-dosu

¹¹ Kuwa wa, tadaka ndi ka bato, tatukya ka Tolowasi wa, taga ngbingbili ko uzu wa Samotilake. Bugala bi, tosila ndi ka Neapoli.

¹² Katukya ku, taga ndi ka Filipi nino gudu wa mambwa ka iwili ya Makedonia. Baluma bo bandaga ndi gudu yi nino. Tagya ndi mino masye ku beyo.

¹³ Ka Lisyε la kimumbiso, topupa ndi kunzi wa gudu, taga ka mutili mo libo. A beyo, ta ndi kasima ambe tatakanyatu pa ya malumba. Tikonono kuwa ndi, tapunga kanzina na boko bi nibo ba ndi bumumukana ku beyo.

¹⁴ Lugo ko boko bi nibo, bemoti a ndi Wabatuatela, ina ndi be Ludia. Agabaga ndi botu bayangbungbu baya ligabu lapu, anabanga Kunzi. Muko yi nino atimukanagatu ndi, Mombukwono-dosu ahukwa ndi limbengi bikpo

kaũkana binza likpũmũka nilo Pɔlo abikiyaga ndi.

¹⁵ Kumbuso yi, ifotisisa ndi na ndabũ kaki. Atitikisyo, iyi aka bɛ: «Makina bɛ nabinyonini Mombukwono-dosu ka lingũũ, doniku kaiko kũ kami.» Otiwolya ndi bindɔndɔlɔndɔ.

Bagwini Pɔlo ibũ na Sila ka bɔlɔkɔ

¹⁶ Lisye limoti, ngbingo yi ninɔ ta ndi mino kaında ka malũmba, mũgya-ligubo bemoti muko yi atikpuɔoku ndi. Mũgya-ligubo yi ninɔ a ndi na limbengi la bũnye nilo awonisilaga ndi kabikiyaga makpũmũka nimɔ kanigyonosigũ. Bugyalandũ bi nibɔ upága ndi bambũkwaki buyi buidingi.

¹⁷ Apũnga ndi katibibya ibusu na Pɔlo, anapamikanaga bɛ: «Batũ nibana ba bagya-ligubo ko Kunzi ninɔ Kũgũ-Kũgbe. Bakamũwanya pisi niyɔ makwanana mino kainisono na muhukuso.»

¹⁸ Kũsɔ wa masye makpũ, agyaga kũwa ndi bɛyɔ aka yɔ. Ka mulibo, limbengi akundumana ndi Pɔlo, oyikono, iyi aka na limbengi la bũnye bɛ: «Nakaũbikya ko lino ka Yeso-Kilisito ambɛ pupo ka muko yi nimũ!» Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, limbengi la bũnye aka ndi bindede.

¹⁹ Niyɔ bamombukwana muko yi ninɔ bina bɛ izangiya kabũ osyini, bugwi kũwa ndi Pɔlo ibũ na Sila, bupupisa ka pa yangba kambwa ka bangama.

²⁰ Busilisa ndi kambwa ka bazozĩ ka Balũma, ibũ aka bɛ: «Batũ bi niba ba Bayuda, baputini gũɔũ kusu.

21 Bakowonisilo yigya yi niyo ibusu Baluma takobingisyogigu ikani kagya yi.»

22 Kɔwa wa, mambengi ukandikanaga ndi batɔ niɔ ɔa ndi ka ambaza wa bikpeki-kpeki ko bulya ka Pɔlo ibɔ na Sila. Bazozi bakpamya ndi ɔe ɔnyɔ ndumbu, ɔtini pimbo.

23 Niyo ɔupa kaɔkɔba, ɔɔfikita ka ɔloko, bakpamya zamɔ ɔe ubuulyogi ɔinza.

24 Ngbingo yi niɔ bakpamya ndi mino zamɔ ɔeyɔ, ɔmakya ndi ka kaso ka pa yakpwo, ɔmakyaga magɔ ka kpɔkpɔ.

25 Lugo wo biti, Pɔlo ibɔ na Sila ɔa ndi kalɔmba, ɔanimbila kabibiso Kunzi ni batɔ ɔa ɔloko ɔagɔɔ ɔanɔmɔkana.

26 Ko ngbingo ɔemoti aka, azigizo wapɔ azukɔla ndi muɔumbe ma ndaɔa ya ɔloko. Wa aka wa, pumi yasi oukwikanaga ndi, baselegeni ka batɔ ɔasi ɔa ɔloko ɔatinikaga ndi bitututu.

27 Niyo zamɔ ozuzuko, ina ndi pumi bikpokpo, anyɔ kɔwa sabi kaki ɔekye imwi kye a ndi kasima ɔe batɔ ɔa ɔloko ɔokyogini.

28 Luki limoti, Pɔlo apamikana ndi ɔe: «Wakimwonitɔgɔ, ta ɔasi wa aka wa!»

29 Kɔwa wa, zamɔ nɔ akɔnga ndi tala, ogulyo ɔigala-gala ka ndaɔa ya ɔloko, ogwa ndi kambwa ka Pɔlo na Sila ni nzɔyi anatwa ɔikyakyakya.

30 Kumbuso yi, upupisa ndi, umuusa ɔe: «Ibunu ɔababa, okwononi ɔe nagi ɔni kainisono na muhukuso?»

31 Basikisya ndi ɔe: «Muɔinikyana Mombukwono-dosu Yeso, winisono na muhukuso, iwe pa imoti na ndaɔa kakɔ.»

32 Kɔwa wa, babikyaga ndi Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu pa imoti na batɔ ba ndabɔ kaki basi.

33 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ wo biti nɔ, zamɔ ɔva ndi, ɔsukɔsa bapwayi bingɔ. Wa aka wa, babotisa ndi, iyi pa imoti na ndabɔ kaki basi.

34 Kumbuso yi, aga ndi na Pɔlɔ ibɔ na Sila kɔ kaki, ɔpá malili. Alukɔ nɔ pa imoti na ndabɔ kaki yasi bogwa ndi magyagya, kyɛ ba ndi ni babinikyonini Kunzi.

35 Niyɔ lisyɛ asyɛ, bangama ka bazozɔ bɔtika ndi bambanzɔ kabikyoku zamɔ bɛ usisi.

36 Zamɔ atɔmbɔlyaga ndi Pɔlɔ mongoni mi ninɔ bɛ: «Bazozɔ bɔtikiku mayɔ bɛ namusisi. Mbiya wanɔ, makwanana kɔwa kopupo, maga na maziyɔ.»

37 Luki limoti, Pɔlɔ ɔbikya ndi batɔ ni bɔ bɔtikoku ndi bɔ bɛ: «Batitinisisi bi fimbo ka pa yangba ni bakatisombisigɔ, batimakya ka bɔlɔkɔ. Wina sɛ ta bomikya Balɔma. Mbiya wanɔ, ko bulya iki yɔ bakapa katipupiso bipɛlɛ? Kigyonosigɔ! Bɔdukuno ni ibɔ aka bamombukwana-dabɔ bi katipupiso yi!»

38 Batɔ bi ni bɔ biga ndi, bɔtɔmbɔlyaga bangama likpɔmɔka li nilɔ. Niyɔ bukana bɛ Pɔlɔ na Sila ba bomikya Balɔma, babanga ndi binyɛ.

39 Kɔwa wa, bɔdoku ndi, bitatanaga na ibɔ, busiso. Kumbuso yi, bɔbikya ndi bɛ bɔpupi ka gɔdɔ yi ninɔ.

40 Ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ na Sila bɔpupa ndi mino ka bɔlɔkɔ, binda ka ma Ludia. Kɔ bɛyɔ, binanana ndi na bakilisito, butumisa mambengi, kumbuso yi, baga ndi ibɔ.

17

Polo ibũ na Sila banaga ka Tesalonika

¹ Polo ibũ na Sila b̄aga ndi pisi ka gũdũ wa Amufipoli na Apolonia, b̄osila kũwa ndi ka Tesalonika kũ Bayuda b̄a ndi mino na ndabũ ya malũmba.

² Mũd̄ongoni b̄eyo Polo agyaga ndi mino kambwa, ogulya ndi kũ b̄eyo. Ka Masye ma kimumbiso masaa, b̄ikaga ndi kagya b̄od̄ongoso na ibũ kũ ko bulya Mobiso Motu.

³ Ikaga ndi kautũmbũlyaga, anowoniso b̄e okwononi Kilisito igyogyisi, opupoku ka mbũkũ. Iyi aka ndi na ibũ b̄e: «Yeso yi nino, nakamũbikyaga Mongoni Manza ko bulya kaki, iyi ni Kilisito.»

⁴ Niyo Bayuda b̄emoti-b̄emoti b̄ukana likpũmũka li nilo, b̄abaya ndi, b̄abye kũwa ndi Polo na Sila. Bagiliki b̄udingi nibo b̄abibisaga ndi Kunzi pa imoti na b̄oko b̄akpũ b̄akinisono, b̄abaya ndi ḡoni.

⁵ Luki limoti, Bayuda b̄agogo b̄otuma ndi na imi b̄id̄e. Bũpũnaga ndi na ligũndũ b̄awanza b̄emoti-b̄emoti nibo b̄ayigya yanye. Bamũmũla kũwa ndi ambaza wasi kavikimanaga ka gũdũ, b̄aga ndi ka ndabũ ka Yasoni kakisa Polo na Sila b̄ivaka-vaka b̄ekye b̄upupisi ko misa ka b̄ambanzũ.

⁶ Yeki b̄akũminagu ndi, b̄aga kũwa ndi na Yasoni pa imoti na b̄akilisito b̄emoti-b̄emoti b̄idada-dada ko misa ka b̄angama b̄a gũdũ ni banapamikanaga b̄e: «Batũ bi niba b̄aputini ōbili wasi, mbiya wanũ, b̄odwiniku kũwa ḡoni wanũ,

⁷ Yasoni nɔ utilyi bi kɔ kaki. Batɔ bi nibana basi bakɛgɔ kabye mutɔɔ ka ngama mudingi wa Luma kye bakabikya be atɔ na ngama wagogo ninɔ ina be Yeso.»

⁸ Likpɔmɔka li nilɔ utula ndi batɔ bakpɔ na bangama ba gɔdɔ,

⁹ busiso kɔwa ndi Yasoni ni bikolyogini.

Pɔlɔ na Sila bogoni ka gɔdɔ wa Belɔya

¹⁰ Niyɔ biti olipyɔ, bakilisito bamogosa ndi Pɔlɔ na Sila ka gɔdɔ yi ninɔ ina be Belɔya. Niyɔ bosilo kɔ beyɔ, baga ka ndabɔ ya malɔmba ka Bayuda.

¹¹ Batɔ bi nibɔ kɔ ba ndi banza kaukitaga Batesalonika. Ba ndi kabailya Likpɔmɔka ko Kunzi na musasa makpɔ. Masye masi, bakpimaga ndi Mobiso bekye sibi be likpɔmɔka nilɔ Pɔlɔ ubikyaga ndi, a ndi la lingunɔ.

¹² Budingi luga kabɔ babailya ndi. Luga ka Bagiliki, boko bakinisono na balukɔ budingi babailya ndi goni.

¹³ Niyɔ Bayuda ba Tesalonika bukana be Pɔlɔ akabikyaga goni Mongoni Manza ko Kunzi ka Belɔya, Baga ndi kɔ beyɔ, bapunga goni kapá ipɔmbɔ na kauvikimosogo bambaza ka bambanzɔ.

¹⁴ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, bakilisito bamogosa ndi Pɔlɔ miso yo libo lidingi, luki limoti, Sila na Timotio basikana mbeyi ndi ibɔ wa aka wa.

¹⁵ Batɔ nibɔ binda ndi kabiso Pɔlɔ, basilisa ndi ka gɔdɔ wa Atɛnɛ. Kumbuso yi, bigoku ndi ka Belɔya na mayɔ nimɔ Pɔlɔ utikilyoku ndi Sila ibɔ na Timotio be bindi katakanya bigala-gala.

Pɔlɔ a kɔwɔ ka Atene

¹⁶ Ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino kabundaga Sila na Timotio ka Atene, a ndi no kumbu kugbe kye gɔdɔ yi ninɔ a ndi wakigumya ka gbilitɔ.

¹⁷ Agyaga ndi bodongoso na Bayuda na batɔ bagɔɔ nibo babangaga ndi Kunzi kɔsɔ wa ndabɔ ya malumba. Ka bapa baya musilyoni, ikaga ndi na bodongoso masye masi na batɔ nibo bosilyanaga ndi na ibɔ.

¹⁸ Batɔ ba kimibo bemoti-bemoti ka lidu ka Bepikulio na ka Basitoiko, bapunga ndi bodongoso na iyi. Bemoti-bemoti luga kabɔ buusaga ndi be: «Tongolobi muna a mbeyi kapa kabikya bɔ?» Bagɔɔ babikyaga ndi be: «Akainisono abe a mɔbɔbikya wo mongoni ko bokunzi bo di.» Ba ndi kanzina beyɔ kye Pɔlɔ a ndi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya ka Yeso na beyɔ opupoku ndi mino ka mbukɔ.

¹⁹ Bava kɔwɔ ndi Pɔlɔ, baga na iyi ka Pa Yidingi niyɔ balikyaga ndi be «Aliyɔpago», bamuusa ndi be: «Wakwananatɔ katitambulya isi ya mutɔ mambiya nimo wakapá?»

²⁰ Wakatibikyaga makpɔmɔka mo di. Ta neki kapa kaiba ambe niyɔ yasi isi yi ni iki.»

²¹ A beyɔ, batɔ ba Atene basi pa imoti na bobiko nibo bikaga luga kabɔ bokitisaga ndi bongbingo kabɔ bayasi kabikyaga na kaɔkana bomongoni bayambiya.

²² Kɔwɔ wa, Pɔlɔ amaga ndi kambwa ka batɔ nibo ba ndi ka Aliyɔpago wa, iyi aka be: «Ibunu batɔ ba Atene, nakaina abe mabaipá ko bokunzi kugbe.

23 A ɔeyɔ, wa no bi mino kalingyo gɔɔɔ kunu, ninagatɔ bi ɔapa nibayɔ mubibisogo mino bokunzi kunu. Ninito bi gɔni gbɔgbɔ yimoti ni bokpikini mino ɔe: <A ko bulya ko kunzi yi ninɔ takamibogigɔ.> Kinili, imi, nakamɔɔikyaga Mongoni ka ninɔ mabibisogo ni makegɔ kamibo.

24 Kunzi yi ninɔ agya ndi ɔbili na masi nimɔ a kɔsɔ yi, iyi nɔ a Mombukwana lisyɛ na litɔmbɔ, kikogigɔ na bandabɔ nibayɔ bambanzɔ ɔɔpikogo.

25 Kegɔ na nza yi ɔe bambanzɔ ɔagugubyi abe kika na yangya. A ɔeyɔ, iyi nɔ ɔpɔga ɔatɔ ɔasi ɔbili, muyukumi na makpɔmɔka masi.

26 Katukya ka mɔmbanzɔ ɔemoti, agya ndi mababa ka bambanzɔ kye biki ka ɔbili wasi. Ubisilyaga ndi ɔongbingo na lili ka bogiyo.

27 Kunzi agya ndi ɔeyɔ kye bambanzɔ ɔakisi. Gɔtugɔ ɔakiko kakisa ni ɔakazakadaga, ɔakwananatɔ aka kamina. Wina se, Kunzi a ɔuwobi na ifusu ɔasi yikaka-yikaka.

28 A ɔeyɔ:

<Ta na ɔbili ko bulya kaki, tanigyigyilya na takaidukulogo kaiko na ɔbili.>

A mɔɔngɔni ɔeyɔ ɔemoti-ɔemoti ka ɔayoko kunu ɔabikya ndi mino ɔe:

<Ta gɔni ifusu ɔomikaki.>

29 Yeki ta ɔomiko Kunzi, takikonitogɔ na tamanaga ambe akwanana kaika mɔɔngɔni abe kunzi yi ninɔ ɔagyaga na ɔlo, na ngweyi ikani litalɔ niyɔ bambanzɔ ɔagya na ɔugegele na yimibo.

30 Luki limoti, Kunzi kegɔ ɔata kaanda ɔongbingo niɔ bambanzɔ ɔa ndi mino ko

biti. Mbiya wanu, akaubikyaga bambanzu basi na ka bogiyo bayasi be boyikosi mambengi.

³¹ A beyo, obisoni lisyε nilo ako ndeke mino ngbanga ka obili wasi, ka bungbingbili, pisi ka mutu bemoti ninu apunaga ndi. Apupisa ndi ka mbuku bekye batu basi bibi be mutu yi iyi ninu.»

³² Niyo bamukana Polo ni ananzina ko bulya yipupa ka mbuku, bemoti-bemoti luga kabu bapunga ndi katiba bikyaaa, bagogo babikya ndi be: «Tumukanatu banu mbeyi bata lisyε lagogo.»

³³ Kuwa wa, Polo usa ndi.

³⁴ Luki limoti, batu bemoti-bemoti baga ndi pa imoti na ibu, babinikyana ndi Kunzi. Luga kabu, a ndi ni Dionisi, mutu bemoti wa Aliyopago, muko bemoti ninu ina ndi be Damali na batu bagogo bata.

18

Polo a kuwa ka Kolito

¹ Kumbusa wa niyo, Polo atukya ndi ka Atene, aga ka gudfu yi ninu ina be Kolito.

² Ku beyo, atakanya ndi Muyuda bemoti ninu ina ndi be Akila. Iyi Akila a ndi mutu wa Polo. A ndi ni iginiku mbiya aka kotukyoku ka mugi ma Italia ibu na mukaki beyo ka Pelesila, kye ngama mudingi beyo ka Kolode a ndi ni opini mutuu be Bayuda basi bopupi ka Luma. Polo inda kuwa ndi kanda Akila ibu na mukaki.

³ Yeki Polo agyaga ndi ligubo la bangbangba baya libudya abe Akila goni, bika kuwa ndi na ibu pa imoti kagya ligubo li nilo.

⁴ Ka masye masi ma kimumbiso, Polo agyaga ndi bodongoso ka ndabu ya malamba ka

Bayuda, anagya yasi be Bayuda na Bagiliki bamukanito.

⁵ Niyo Sila na Timotio botukyoku ka Macedonia, bosiloku ka Kolito, Polo ipa ndi wasi kabikyaga Likpamuka ko Kunzi. A ndi kautumbulyaga Bayuda be Yeso ni Masiya.

⁶ Luki limoti, Bayuda ba ndi kabunilyo muki aka, banatumbwa. Kwa wa, ubamilya ndi libungu la botu kaki bipupupu, iyi aka be: «Makobungogo gutugu bata ibunu, kegū bata likpamuka kami. Katukya mbiya wanu, nakainda ka batu nibo bakegu Bayuda.»

⁷ Polo atukya kwa ndi wa, inda kaiko ka mutū bemoti nino ina ndi be Tito-Yusito. Iyi Tito-Yusito abibisagatu ndi Kunzi, ndabu kaki ikaga ndi ka kpolo wa niyo ya malumba ka Bayuda.

⁸ Kilisipo nino a ndi ngama wa ndabu ya malumba ka Bayuda, abinikyana ndi Mombukwono-dosu pa imoti na batu ba ndabu kaki basi. Batu ba Kolito bakpu nibo ba ndi kamukana Polo, babinikyana ndi goni, bibotisiso.

⁹ Biti yimoti, Polo alutaga ndi nziki ni Mombukwono-dosu anabikya be: «Wakobongonitogu, wika asi kanzina aka, wakodokonitogu,

¹⁰ kye na pa imoti na iwe. Mumbanzu gutugu bemoti aka kuviligu kye na na bambanzu budingi ka gudū yi nimu.»

¹¹ Polo agya ndi ku beyo syangasu simoti na batimba madiya, kaubikyaga bambanzu Likpamuka ko Kunzi.

Ngama Galio akasombiso Pɔlo

¹² Ko ngbingo yi ninɔ Galio a ndi mino ngama wa iwili ya Akaya, Bayuda bukanana ndi ko bulya ka Pɔlo. Bagwi, baga ndi na iyi kambwa ka bazozɪ,

¹³ iɓu aka ndi bɛ: «Aluku yi nɪmu akaukpamya bambanzu kabibiso Kunzi ni kegɔ beyɔ mutuu abikyaga mino.»

¹⁴ Niyo Pɔlo a ndi kapa kanzina, Galio aka ndi na iɓu bɛ: «Ibunu Bayuda, kamwo bi mumbanzu ikani kagya bunye, imi, nakwananatu bi kamumukana.

¹⁵ Luki limoti, yeki makagya bodongoso ko bulya munzina, mino na ko bulya mutuu kunu, nilo amundi ibunu aka. Imi, nakakwananigu kako inguo ya likpumaka li nilo.»

¹⁶ Kumbuso yi, Galio ukpumya ndi.

¹⁷ Kuwa wa, iɓu basi bagwi ndi Sositeni, ngama wa ndabu ya malumba. Balya ndi bisususu kambwa ka bazozɪ wa, ni Galio kegɔ gutugu kobiso mino limbengi aka.

Pɔlo igini ka Atiokia

¹⁸ Pɔlo asyesyɛ mbeyi ndi bata aka bindi ka Kolito wa. Kumbuso yi, basanana ndi na bakilisito, badfaka ndi ka bato kaaga ka Sulia pa imoti na Pelesila na Akila. Iwisisa ndi mu bingɔ ka lisu nilo balikyaga ndi bɛ Kenekulia, kye a ndi ni akuni silika kambwa ko Kunzi*.

---

* **18:18** 18:18 akuni silika kambwa ko Kunzi: Wanda goni Litatanga. 6:5-18. Kabyenene na yigya ka Bayuda, mumbanzu kako ndi silika kambwa ko Kunzi, kiwigu ndi bata mu kadwe ku kwa ku ngbingo yi ninɔ italyana mino.

19 Niyo badwe ka Efeso, Pɔlo usa kuwa ndi wa aka wa. Aga ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, apunga bodongoso na ibu.

20 Bayuda babikya ndi be biki mbeyi bata na ibu wa aka wa. Luki limoti ni Pɔlo kopagu.

21 Niyo a ndi kaasanana na ibu, ubikya be: «Kunzi kapa, nigokuto banu bata kamunda.»

Kuwa wa, atukya ndi na bato ka Efeso wa, aga.

22 Niyo adwe ka Kaizalia, osyo, adaka ndi ka Yelusalema kaumuuso batu ba kanisa. Kumbuso yi, osyo kuwa ndi ka Atiokia.

23 Agya ndi wa masye makede aka, niyo atukya wa, apunga ndi kolingyo giyo yimoti-yimoti katukya ka Galatia adwe ka Fuligia. Ku beyo, utumisa ndi babibya basi mambengi.

Apolo odwini ka Efeso na ka Kolito

24 Muyuda bemoti ninu ibukuta ndi ka Alesandulia ina ndi be Apolo, a ndi ni osilini ka Efeso. Anzinaga ndi bipoli-poli na ibaga ndi Mofiso ko Kunzi binza kugbe.

25 Bawonisila ndi kabye pisi ka Mombukwondosu. Agyaga ndi kekele kabikyaga na kowonisilo ka bungbingbili Mongoni Manza ka Yeso. Luki limoti, ibaga ndi iyi ibatiso ka Yuani aka.

26 Apunga ndi kanzina ni kegua na kubangaku ka ndabu ya malumba ka Bayuda ku. Niyo Pelesila ibu na Akila bamukana ndi, bamaka ku kabu, bawonisila bata bingbanganya kugbe pisi ko Kunzi.

27 Yeki a ndi kapa kaina ka iwili ya Akaya, bakilisito batumisa ndi limbengi, buk pikilya kuwa ndi babibya nibo ku kambwa aka be

batilyito binza. Niyɔ osilo ku beyɔ, usingya ndi kugbe batɔ nibo binisana ndi na muhukuso pisi ka iziyɔ ko Kunzi.

²⁸ A beyɔ, unzinilyaga ndi Bayuda na bou bingbanganya ko misa ka batɔ basi, anowoniso pisi ka Mobiso Motu be Yeso ni Kilisito.

19

Pɔlo akabikyaga Mongoni Manza ka Efeso

¹ Ngbingo yi nino Apɔlo a ndi mino ka Kolito, Pɔlo akitanaga ndi ka iwili ya bangupa, adwe ka Efeso. Ku beyɔ, utakanya ndi babiɔya bemoti-bemoti,

² iyi aka na iɔ be: «Ambe, minisanatɔ ndi na Limbengi-Lotu ngbingo yi nino mabaya ndi mino?» Basikisya ndi be: «Kali! Takanukonigu ndi gutugu iki yi aka ni bananzina ko bulya Limbengi-Lotu.»

³ Umuuso bata ndi be: «Mogwa ndi ibatiso tino?» Basikisya be: «Niyɔ ka Yuani.»

⁴ Pɔlo ubikya kɔwa ndi be: «Yuani ubotisaga ndi batɔ nibo bapaga ndi kayikoso obili kabɔ. Ubikyaga ndi goni be babailyi mutɔ yi nino akodoku kumbuso kaki. Mutɔ yi ndi ni Yeso.»

⁵ Niyɔ bukana beyɔ, bibotisisa ndi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.

⁶ Pɔlo ubisilya ndi mafokɔ, Limbengi-Lotu usilyo. Bapunga ndi kanzina ka masasɔ dididi na kabikyaga makpɔmɔka nimo kanigyonosigu.

⁷ Batɔ bi nibo basi ba ndi buwobi tekebe na baba.

⁸ Kuso wa batimba basaa, Pɔlo indaga ndi ka ndabɔ ya malamba ka Bayuda, ananzina

ni kegũ na kubangaku. Agyaga ndi na ibu bodongoso ko bulya Bungama ko Kunzi, anakisa be batu bi nibo bikaga ndi kamukana babailyi.

⁹ Luki limoti, bagogo ba ndi mambengi muti, bakya ka baya, bapunga kanzina yanyenye ko bulya yo pisi ka Mombukwono-dosu ka musilyoni wa. Kuwa wa, Polo usa ndi, aga ndi pa imoti na babibya aka. Bikaga ndi kainzinzinya na ibu masye masi ka ndabu ya ikolo ka aluku bemoti nino ina ndi be Tilano.

¹⁰ Likpumuka li nilo igyonosa ndi ka byanga biba. Batu basi nibo ba ndi ka iwili ya Azia, iki Bayuda na gutugu Bagiliki aka bukana ndi likpumuka ko Mombukwono-dosu.

Bomika Sekeva bakakingila kokpumyo mambengi ma bunye

¹¹ Kunzi agyaga ndi makpumuka mambanga-mbanga pisi ka Polo.

¹² Kinili, subisilyaga ndi batu ba bokolobu botu na matambala nimo ikaga ndi ni odundini nzuyi ka Polo. Batu bi nibo bahukagatu ndi, mambengi ma bunye anupupo goni.

¹³ Bayuda bemoti-bemoti bikaga ndi kaamama ka bapa dididi kakingila kokpumyo mambengi ma bunye ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso. Banabikya be: «Nakamubikya ambe puponi ko lino ka Yeso nino Polo akabikyaga likpumuka kaki.»

¹⁴ Kumu-kumu bemoti Muyuda nino ina ndi be Sekeva a ndi na bomiki madia na ika. Bomikaki bo bagyaga ndi likpumuka li nilo.

15 Luki limoti, limbengi la bũnyɛ usikisya ndi bɛ: «Namibatũ Yeso, namiba gɔni Pɔlɔ binza. Luki limoti, ibunu ma ba wani?»

16 Alukũ yi ninɔ a ndi na limbengi la bũnyɛ nɔ ubumbukyoku bomika Sekewa, ukukũmilyaga, ugyagya ndi binye kadwe kũ kwa kũ bomiki bɔ bopupoku ndi ka ndabũ bondumbu na bevidi.

17 Batũ basi ba Efeso, iki Bayuda na gutugũ Bagiliki aka bukana ndi mongoni mi nimo. Ibu basi babanga ndi, bobibisa lino ka Mombukwono-dosu Yeso.

18 Batũ budingi niɔ bũ ba ndi ni boboilyini, bodogoku ndi kabini kyana na kabikyaga bũnyɛ kabũ niɔ bagyaga ndi bingbanganya ko misa ka bambanzũ.

19 Luga ka batũ niɔ bukimaga ndi baneko, budingi bodoku ndi na bakita bũ kabũ baya baneko kabũsya kambwa ka bambanzũ basi. Bagya kũwa ndi isabũ ya bakita bũ bi niɔ, apá buyi bambuma belofũ batekebe kubukumuti.

20 Kinili, pisi ko ngu ka Mombukwono-dosu, likpamũka ko Kunzi igbata ndi, itũlyana ka bapa bayasi.

Bambanzũ bovikimonogini ka Efeso

21 Kumbusa wa likpamũko li nilɔ, Pɔlɔ osisila ndi kaında ka Yelusalema pisi ka iwili ya Makedonia na niyɔ ya Akaya. Iyi aka ndi bɛ: «Nakadwe kũ, nakwananatu banũ gɔni kaaga ka Luma.»

22 Utika kũwa ndi ka Makedonia batũ baba luga ka niɔ besingyaga ndi ka ligubo, a ndi ni Timotio ibu na hlasito. Iyi mombukwana-daki otigolo mbeyi ndi bata ka Azia aka.

23 Ko ngbingo yi ninɔ, bambanzu bavikimanaga ndi ka Efeso ko bulya Pisi ka Mombukwono-dosu.

24 Ku beyo, a ndi na mutwo-mabisya bemoti ninɔ ina ndi be Demetilio. Iyi Demetilio otwaga ndi ka bangweyi bekingyosi bayikekeke baya bandabu ko kunzi muko yi ninɔ ina ndi be Alitemisi. Ligubo li nilo upaga ndi botwamabisya buyi budingi.

25 Demetilio umumula kuwa ndi botwamabisya na batu basi nibo bagyaga ndi busolo ba ligubo li nilo. Iyi aka na ibu be: «Bomikamama, makaiba binza be talyalyaga ka ligubo li nili.

26 Mbiya wanu, makaina na kaukana nilo Pulo akagya. Kegu asi ka Efeso aka, luki limoti likpamuko nilo a kuwa buwobi kaitalyana ka Azia wasi. Ulutoni batu budingi, uyikasa tamanaga kabu be bokunzi nibo bambanzu butwogo bakegu bokunzi.

27 Kegu asi ligubo kusu aka lo akakisa kapatikana, luki limoti, gutugu ibiba ya ndabu ko kunzi mudingi Alitemisi aka. Iyi ninɔ babibisogo bapa bayasi ka Azia na ka obili wasi!»

28 Niyo bambanzu bukana likpamuka li nilo beyo, bavikimanaga ndi, banapamikanaga be: «Alitemisi wa Efeso a mudingi!»

29 Kuwa wa, gufu wasi avikimanaga ndi. Ibu basi bukanana ndi kaaga bigala-gala ka pa yangba niyo bamumukanaga ndi mino, bagwi ndi Gayo na Alisitaliko, Bamakedonia baba bi nibo bakpakyana ndi na Pulo.

30 Polo a ndi wakitulya kainda kambwa ka ambaza yi ninɔ, luki limoti babibya bapakya ndi.

31 Gutugu bangama bemoti-bemoti ba Azia nibo ba ndi bawai-daki, batikilya ndi bambanzu kabikya be kipupisonitogu ku beyo.

32 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, bambanzu bapunga ndi kanzina gbali, banzingimana ndi. Luga kabu, bambanzu budingi bakegu ndi kaiba gutugu be bomumukoni ko bulya iki.

33 Kuwa wa, bambanzu bemoti-bemoti luga wa ambaza batumbulyaga ndi Alesandulia likpamuka li nilo. Bayuda bakpamyā ndi be akitagī kambwa. Kuwa wa, Alesandulia ugbama na maboku be badaki kye a ndi kapa kanzina.

34 Luki limoti, niyo bambanzu fibo be Alesandulia a Muyuda, ibu basi bapunga ndi kapamikanaga ka basaa banda baba be: «Alitemisi wa Efeso a mudingi!»

35 Ka mulifo, ndombe mudingi wa gudū yi ninɔ udokisa ndi, ubikya be: «Batu ba Efeso, bambanzu basi bakaiba be Efeso a pa yi niyo obuulyogo ndabu ko kunzi Alitemisi mudingi na mulundu kaki nimɔ ogwoku ndi kugu wa lisyē.

36 Kegu na mutū gutugu bemoti aka ninɔ akwanana kaanganya. Kinili, okwononi mbeyi kosisa mambengi, ni makogyigu likpamuka bisososo.

37 A beyo, balaku bi nibana moduku na ibu ba bakibigu ka ndabu ko kunzi kusu ikani katumbwa yi.

38 Kika ni Demetilio na botwa-mabisya nibo bagyaga na ibu ligubo bakegu kaukanana na mambanzu, masye muko bangbanga atu, bazozī

batu goni, bakwanana kaaga ku beyo.

³⁹ Makika na likrumuka lagogo libikya, niyo igyonosa kuwa banu kambwa ka bangama.

⁴⁰ A beyo, kabyenene na likrumuka li nilo igyonosi na lisyé li nili, bakwanana katipilyaga bangbanga be tovikimonogini. Takegu no pisi yi niyo tatambulaga mino mu ma musilyoni mi nima.»

⁴¹ Niyo ama kanzina beyo, upa bambanzu ligundu.

20

Polo igini bata ka Makedonia, akitanaga ka Giliki

¹ Niyo pa adakilya, Polo umumula kuwa ndi babibya, utumiso mambengi. Kumbuso yi, upaga mafoku, aga ndi ka Makedonia.

² Akitanaga ndi pisi ku beyo, upa ndi babibya mutuu makra. Kumbuso yi, inda ndi ka mugi ma Giliki,

³ agya ndi ku beyo batimba basaa. Niyo a kuwa ndi buwobi kadaka ka bato kaında ka mugi ma Sulia, ukana ndi be Bayuda bagyilini dikidi. Kuwa wa, osisilya ndi kaiga kumbuso, akitanaga pisi ka Makedonia.

⁴ A ndi kakpakyana pa imoti na batu bi niba: Sopateli mika Pilo nino a ndi Mubeloya, Batesalonika beyo ka Alisitaliko ibu na Sekundo, Mudelibe nino ina ndi be Gayo, Timotio, se kuwa Tikiko ibu na Tolofimo nibo ba ndi batu ba Azia.

⁵ Batu bi niba bo bapungaga ndi ligundu kaında katibundaga ka Tolowasi.

⁶ Kumbusa wa yinga niyo balyaga ndi mino mukati bikofulu, tadaka ndi ka bato ka lisu la Filipi, kumbusa wa ligunda la masye kubukumuti, tutakanyaga ndi ka Tolowasi, tagya na ibu poso yimoti.

Polo opipilini kaaga ka Tolowasi

⁷ Lisye la Mungu na bugogo, ta ndi bumumukana kobunonogo mukati ni Polo ananzina. Yeki a ndi kapa kopupyoo na bugala bi, idukulaga ndi no bulo kadwe lugo wo biti.

⁸ Ta ndi bumumukana ka ndabu yi niyo ya kugu. Ku beyo, batala bakpa batuna bingbiii.

⁹ Wina se, a ndi na Mwanza bemoti nino ina ndi be Eutiko, a ndi wakiko ka lidilisa wa, iyi aka ndi toto bipe ko ngbingo yi nino Polo a ndi mino kanzina bindiii no. Mwanza no onyukoku ndi ka toto, ogwoku kotukyoku ka ndabu ya kugu niyo ya yisaa. Niyo ba kuwa ndi be bamomosi, a ndi ni okwini.

¹⁰ Kuwa wa, Polo osyoku ndi, odidiko buwobi na iyi, apututo, abikya be: «A mubisi, wosoni kombombo!»

¹¹ Niyo Polo igilya ndi bata kadaka ka ndabu ya kugu, obunonogo mukati, alya. Idukulaga ndi bata kanzina bindiii kadwe ku kwa ku lisye atinikaga ndi mino. Kumbuso yi, aga ndi.

¹² Biga ndi na mwanza yi nino ni a mubisi, batu basi botumini na magyagya bidu.

Polo otukyini ka Tolowasi, aga ka Miletu

¹³ Taga kuwa ndi ibusu kambwa, tadaka ka bato kaında ka gudu yi nino ina be Asosi. Ku

βεϋο, takwanana kuwa ndi kava Pɔlo na ligundu kye a ndi ni osisilyini kaında na magu.

¹⁴ Niyo tosilyono na Pɔlo ka Asosi, tava kuwa ndi ka bato, taga pa imoti na ibu ka guđu wa Mitileni.

¹⁵ Tatukya ndi bugalo bi, tadwe ko uzu niyo ina be Kio. Niyo lisyē asyē, tadwe ndi ko uzu niyo ina be Samosi, kuwa na bugala bi topupana ndi ka guđu wa Miletu.

¹⁶ A beyo, Pɔlo a ndi wakitulya kakitanaga ka Efeso ni komogigu, kye kegu ndi kapa kalya ngbingo ka iwili ya Azia. A ndi kaiduso be odwino gutugu ka Yelusalema kambwa wa Patekoti.

Pɔlo bosononini na bazee ba kanisa ya Efeso

¹⁷ Katukya ka Miletu wa, Pɔlo utika ndi bambanzu ka Efeso kaumokoku bazee ba kanisa.

¹⁸ Niyo bosiloku, Pɔlo ubikya ndi be: «Katukya ka lisyē nilo aka lo nosiloku ndi mino wanu ka Azia, makaiba yigya kami binza beyo na ndi mino bongbinga basi luga kunu.

¹⁹ Nagugubya ndi Mombukwono-dosu ni nakegu na yibinika, ka mugamu na ka yigyogyiso ko bulya bodikidi nibayo Bayuda begyilyaga ndi.

²⁰ Makaiba be nakamusumilyagu ndi gutugu luki limoti aka nilo la izangiya. Namubikyaga ndi bingbanganya likpamuka ko Kunzi, namupa mutiwi ko misa ka bambanzu basi na ka bandabu kunu.

²¹ Nubikyaga ndi Bayuda, gutugu batu bi nibo bakegu Bayuda be bayikosi obili kabu, bamigilyiku Kunzi, babinikyana Mombukwono-dosu Yeso.

22 Mbiya wanu, Limbengi-Lotu akekpamya kaında ka Yelusalema. Nakegu kaiba ambe ikoku banu na imi ku bu.

23 Luki limoti, ka bagudu yikaka-yikaka, Limbengi-Lotu ewonisilagatu kambwa be boloko na yigyogyiso akebundaga.

24 Nakaminagigu obili kami abe luki la izangiya. Luki limoti, izangiya kami a be nadwi ka mulibo ma ligubo nilo Mombukwono-dosu Yeso epa. Ligubo li ni kabikyaga Mongoni Manza ma iziyo ko Kunzi.

25 Nikaga ndi kakpakyana luga kunu basi, na nabikyaga mongoni ma Bungama ko Kunzi. Luki limoti, katukya mbiya wanu, nakaiba ambe makeminigu banu bata.

26 Kinili, na lisyε li nili nakamugbityaga be bemoti kunu kobungogo, kendigu bata imi.

27 A beyo, namutumbulyaga ndi likpumuka ko Kunzi lasi ni nakamusumilyigu luki gutugu limoti aka.

28 Wiminyonito ibunu bamombukwana-donu. Buulyogoni ambaza wasi nino Limbengi-Lotu amupa be wikoni bobubulyo bi. Mambuulyaga goni kanisa ko Kunzi, niyo inisana ndi noyu pisi ka bangu ko mikaki bikpe.

29 Imi, nakaiba binza ambe kumbusa wa ligundu kami, bambanzu mufongoni abe banyama bufiya bingyatu luga kunu, bakikigu no nzonzi wa ambaza.

30 Gutugu luga kunu aka, bambanzu bipupisatu ndeke kabikyaga mutuu ma kuboboku kye buluti babi bya kumbuso kabu.

31 Wiminyonito! Manatamana ambe ka

byanga bisaa, nikaga ndi kamupá mutiwi yikaka-yikaka biti na lisyε ka mɔgamɔ.

³² Mbiya wanɔ, namupíni ko Kunzi na ko mongoni kaki ma iziyɔ. Mongoni mi nimɔ a no ngu kamupiko ka baya, kamupá lisimo pa imoti na batɔ kaki basi.

³³ Imi, nakεgɔ ndi na mɔsasa mo buyi ikani ma ɔlo ikani ma botu ka mɔmbanzɔ.

³⁴ Ibunu bamombukwana-donu makaiba beyɔ nagyaga ndi mino ligubo na mabɔkɔ kami, ko bulya kami, na ko bulya ka batɔ bi nibɔ takpakyanaga ndi na ibɔ.

³⁵ Ka masi nimɔ nagyaga ndi, namuwonisila ndi bε tokwononi kaikɔ bungu pisi ka ligubo, kabinika buti ka batɔ ba yangya. Manatamana gɔni likpɔmɔka nilɔ Mombukwono-dosu Yeso bikpε abikya ndi bε: «Izangiya ka mutɔ ninɔ apága luki okitogi niyɔ ka ninɔ bapága.»

³⁶ Niyɔ Pɔlo ama kanzina beyɔ, obuna ndi moli pa imoti na ibɔ basi, balɔmba.

³⁷ Ibɔ basi bagbungukana ndi na mɔgamɔ, banapututo na kapanana mabɔkɔ.

³⁸ Balya ndi kumbu kugbε ka nilɔ Pɔlo ɔbikya ndi bε bakaminigɔ ndeke bata. Ka mulifo, binda ndi kabiso ka lisɔ.

21

Pɔlo ogoni ka Yelusalema

¹ Niyɔ tasanana na ibɔ, tadaka ndi bata ka bato, taga ngbingbili ko uzu niyɔ balikyaga bε Kosi. Bɔgala bi, tadwε ndi ka mugi nimɔ balikyaga bε Lodo. Katukya ka Lodo, tadwε ka Patala.

² Kū beyo, tatakanya ndi bato bemoti ni anaga ka Foinikia. Tadzaka ndi mino, taga.

³ Niyo ta kuwa ndi buwobi na Kipulo, tasa ndi miso ya zebu, taga ibusu ka Sulia. Tifuma ka Tilo, ka pa yi niyo bato osisaga ndi mino makpumuka.

⁴ Kū beyo, tatakanya ndi babibya, tagya na ibu poso yimoti. Limbengi-Lotu ukpamya ndi kapakya Polo kadaka ka Yelusalema.

⁵ Luki limoti, niyo poso yi niyo akitaga, tidukulaga ndi na ligundu kusu. Bambanzu basi, iki boko na bomiki binda ndi katibiso kunzi wa gudfu. Kū beyo, ibusu basi tobuna ndi moli kubi wa, talumba.

⁶ Niyo tasanana, tadzaka ndi ka bato, babibya biga kuwa ndi ka ba ku-kabu.

⁷ Katukya ka Tilo, tomosisya ndi kazaba, tadwe ka Tolemi. Kū beyo, tinanana ndi na bomomosu bakilisito, tasye ndi na ibu lisyelimoti.

⁸ Bugala bi, tatukyilya ndi ligundu, tadwe ka Kaizalia. Tika ndi ka ndabu ka Filipi nino bamakaga ndi be «Mubibikya wo Mongoni Manza». Iyi Filipi a ndi bemoti ka bambanzu madhya na ika nibo burunaga ndi ka Yelusalema.

⁹ A ndi na basika bakwanganya nibo ba ndi ni bakanibigu likpumuka ka baluku. Basika bi nibo ba ndi na bugyalandu butumbulaga makpumuka ko lino ko Kunzi.

¹⁰ Ibusu ta kuwa ndi wa ni togyini masye makpu. Mugyalandu bemoti nino ina ndi Agabu, otukyoku ndi ka Yudea, osiloku wa.

¹¹ Odoku katinda, ava mukaba ka Polo, ikanda ndi nomu magu na maboku. Iyi aka be: «Limbengi-Lotu akabikya be: <Ka

Yelusalema, Bayuda bakandaga banu mombukwana mukaba mi nima beyo, bagaba ka mafoku ka batu bi nibo bakamibigu Kunzi.»»

¹² Niyu tukana likpamuka li nilo beyo, ifusu na batu ba Kaizalia tapakya ndi Polo kadaka ka Yelusalema.

¹³ Luki limoti, Polo osikisya ndi be: «Ko bulya iki yo makagamana na kera ombombo beyo? Na wakitulya kaikondisiso gutugu kokwo aka ka Yelusalema ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.»

¹⁴ Niyu tina be kegu katimukana, tasa kuwa ndi. Tabikya be: «Sipananiso ka Mombukwono-dosu igyonosi neki!»

¹⁵ Kumbusa wa masye makede, tibungusyaga ndi, tadaka ka Yelusalema.

¹⁶ Babibya ba Kaizalia binda ndi katibiso ka aluku bemoti ka Kipulo nino ina ndi be Munasoni. Iyi Munasoni a ndi mubibya wandeli, tasye kuwa ndi ku kaki.

Polo ogoni ku ka Yakobo

¹⁷ Niyu tosilo ka Yelusalema, bomomosu bakilisito batitilya ndi na magyagya.

¹⁸ Bugala bi, tinda ndi pa imoti na Polo ku ka Yakobo. Ku beyo, baze basi ba kanisa ba ndi bumumukana ku.

¹⁹ Niyu Polo ama kaumuusogo, utumbulyaga ndi buwobi-buwobi nilo Kunzi ugyilya ndi batu nibo bakamibigu Kunzi pisi ka ligubo kaki.

²⁰ Niyu baze bukana likpamuka li nilo, babibisa ndi Kunzi. Kumbuso yi, babikya ndi Polo be: «Mamaki, watukaina beyo Bayuda budingi boboilyi mino bene, ibu basi bakabye matu ka Musa limbengi limoti.

21 Wina se, bukoni bi be a abe wakautiwa Bayuda basi niɔ bikaga luga ka bevananza bayagogo be basi kabye mutuu ka Musa. Upokyi bi goni be bakukusionitogu bomikabu, bakobyonitogu yigya ya bundeli ka Bayuda.

22 Tagya se kuwa bunni kye sibatuu aka be wosiliniku wanu?

23 Yeki a beyo, gya neki nilo takaubikya. Ta wanu na baluku bakwanganya niɔ bakoni silika kambwa ko Kunzi kaipa ko Kunzi.

24 Windoni pa imoti na ibu, mibubisoku. Kalyatu goni nilo okwononi kye biwisisi bamu. Kuwa wa, bambanzu basi bakwanana kaiba be mongoni masi nimo bukana ndi ko bulya kaku a mafongo. Luki limoti, sibo goni be iwe wagyagatu mutuu.

25 Tukpikilyini bi batuu niɔ babaya ni bakegu Bayuda nilo bakwanana kagya. Bakakwananigu kalya makolo nimo bopi bokunzi ka bapere, ikani kalya bangu gutugu nyama yi nino bamwogo kani badulini basongu, bakogyonitogu goni budanda.»

26 Bugala bi, Polo binda ndi na baluku bi niɔ, sibubisa ndi. Kumbuso yi, ingya ndi ka Ndabu ko Kunzi, utumbulyaga ndi be masye ma kibubiso osyo ko ngbingo tino, isi yi be bakwanana kaupilya bemoti-bemoti apere ngbingo tino.

Bagwini Polo

27 Niyo masye madiya na ika a kuwa ndi buwobi kosyo, Bayuda niɔ ba Azia bamina ndi Polo ka Ndabu ko Kunzi. Kuwa wa,

ɓavikimosaga ambaza wasi ka ɓambanzu, ɓagwi ndi Pɔlo.

²⁸ Banapamikanaga ɓe: «Ibunu Bezaleli, singyoniku! Aluku yi nima no akabikyaga ka ɓapa ɓayasi, akaɓa ɓambanzu ɓasi mutiwi manye ko bulya kusu, ko bulya mutuu ka Musa na ko bulya Ndaɓu ko Kunzi yi niyi. Umokyini goni ɓatu ɓi niɓo ɓakegu Bayuda ka Ndaɓu ko Kunzi, ɓaputa pa Yotu yi niyi.»

²⁹ A ɓeyo, ɓaminatu ndi Pɔlo kambwa wa ka Yelusalema na Muefeso ɓemoti nino ina ndi ɓe Tolofimo. Iɓu ɓa ndi kasima ɓe Pɔlo amingyisatu ndi ka Ndaɓu ko Kunzi.

³⁰ Guɗu wasi avikimanaga ndi, ɓambanzu ɓotinikoku ndi ɓingbufu. Bagwi Pɔlo, ɓaluta ndi ɓikpwukpwukpwu kunzi wa Ndaɓu ko Kunzi. Kumbuso yi, ɓadulaga ndi pumi yi.

³¹ Ba kuwa ndi kakisa kamwo. Kuwa wa, mongoni asilya ndi ngama ka ambaza wa ɓasuda ɓe guɗu wasi wa Yelusalema ovikimonogini.

³² Ko ngbingo yi nino aka no, uva ndi ɓasuda na ɓakamanda kabu ɓaga ndi ɓangu ku ɓeyo. Niyo ɓambanzu ɓumina, ɓasa ndi kabama Pɔlo.

³³ Ngama ka ɓasuda isisiloku kuwa ndi ɓuwobi na iyi, agwisiso. Akpamy ɓe ɓakandi na ɓaselegeni ɓayiba. Kumbuso yi, uusa ɓe: «Wani mu? Ogyi iki?»

³⁴ Luki limoti, luga wa ambaza wa, ɓambanzu ɓa ndi kapamikana gɓali kani ngama ka ɓasuda kotombisyagu gutugu likpamuka limoti aka, kinili, akpamy kuwa ndi ɓe ɓaga na Pɔlo ka mukɔɓo ka ɓasuda.

³⁵ Niyo Pɔlo osilo ka mupumi, ɓasuda ɓabinika

ndi kye ambaza ka bambanzu a ndi ni oviki-monogini.

³⁶ A beyo, batu basi ba ndi kabibya, banapamikanaga be: «Mumwoni!»

Polo akozukogo likpumuka kaki

³⁷ Ngbingo yi nino ba ndi kuwa mino buwobi kamakya Polo ka mukobo ka basuda, iyi aka ndi na ngama ka basuda be: «Wakwananatu kesilya ngbingo kabikya likpumuka?»

Ngama ka basuda amuusa ndi be: «Wibatuu Ligiliki?»

³⁸ Kegu iwe ni Mumisili yi nino opi bi ipambu ka masye mi nima, uva bonzikabu belofu batekebe bakwanganya kainda na ibu ka isa?»

³⁹ Polo asikisya ndi be: «Imi, na Muyuda wa Talasi, ka iwili ya Kilikia. Nibukuta ka gudu wa kinisono. Kikiliki, isilya mbeyi mino ngbingo nanzini na batuu bi niba.»

⁴⁰ Ngama asilya ndi munzina. Polo amaga kuwa ndi ko misa ma mupumi, ugbama ndi bambanzu na kubokuko. Niyo badaka, ubikya ndi na Libelenia be:

22

¹ «Bomika-mama, bababa, pongoni mbeyi motili ka nilo nakamubikya mbiya wanu kowon-isilo be nakogyigu bunye.»

² Niyo bamukana Polo ni akanzina liva-kukabu beyo, ibu aka ndi biwo. Polo aka ndi na ibu be:

³ «Imi, na Muyuda. Nibukuta ka Talasi ka iwili ya Kilikia, luki limoti, nopinga wa ka Yelusalema wa. Gamalieli no a ndi malima kami. Ewonisilaga ndi beyo okwononi mino kabye mutuu ka

botitosu ka ɓungbingbili. Nagugubya ndi Kunzi na kekele ɓeɓeɓo ibunu ɓasi mo mino kagya na lisyɛ li nili.

⁴ Nugyogyisaga ndi, numwisiso ɓatɓ niɓo ɓaɓiɓyaga ndi pisi ko Mombukwono-dosu. Nugwisisaga ndi ɓalɔkɔ na ɓoko ka ɓoloko.

⁵ Kumu-kumu na basa yasi ka ɓazɛɛ ɓakaiba ɓinza nilo nakabiɓiya. A ɓeyo, ɓepɔtɓ ndi ɓabalɔwa kaupoku ɓomomosu ɓa Damasiki. Na ndi kapa kaina kaugwi ɓakilisito niɓo ɓa ndi kɔ, kodoku na iɓɔ kaugyogyiso ka Yelusalema.»

Pɔlo akatɔmbɔlaga ɓeyo Kunzi amaka ndi mino

⁶ «Na mbeyi ndi ko pisi aka, ɓuwobi kadwe ka Damasiki. Moɓi a kɔwa ndi banda ka masikatɔ, ko ngbinga ɓemoti aka, ɓungɓanganya osyoku ndi bigbututu kotukyoku kɔgɔ wa lisyɛ, ekungulo ɓikululu.

⁷ Nogwa ndi wasi ɓingomɔ, nɔkana liyɔ limoti anɛɓiya ɓɛ: «Saulo, Saulo, ko bulya iki yo wo mino kegyogyiso?»

⁸ Nuusa ndi ambɛ: «Iwe ni wani, Mombukwono-dosu?» Liyɔ li nilo esikisyo ɓɛ: «Imi ni Yeso wa Nazaleti ninɔ wakegyogyiso nɔ.»

⁹ Batɔ ɓi niɓo ta ndi pa imoti na iɓɔ ɓinatɔ ndi ɓungɓanganya ɓi niɓo, luki limoti ni ɓakukonigu liyɔ li nilo.

¹⁰ Nuusa kɔwa ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nagyi se ɓuni?» Esikisya ndi ɓɛ: «Wamaga, waga ka Damasiki. Kɔ ɓeyo, ɓuɓiyatɔ makpɔmɔka masi ninɔ Kunzi akaɔkpamya ɓɛ gya.»

¹¹ Miso epiya ndi bipi na bupɔ ba bɔngbanganya bi nibɔ. Batɔ nibɔ ta ndi na ibɔ begwi kɔwa ndi kubɔkukɔ, bɔga na imi ka Damasiki.

¹² Kɔ bɛyɔ, a ndi na mɔlukɔ bɛmoti ninɔ ina ndi bɛ Anania. Abangagatɔ ndi Kunzi, anabɛ mɔtɔ kusu. Bayuda basi nibɔ bikaga ndi kɔ babibaga ndi kugbɛ.

¹³ Anania esilyoku ndi, iyi aka na imi bɛ: <Saulo, mika-mama, miso ukulikani!> Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, miso ekulikana ndi, namina Anania.

¹⁴ Kumbuso yi, ebikya ndi bɛ: <Kunzi ka botitosu upunogoni ndi kambwa aka bɛ wiba sipananisɔ kaki, wamina Mɔtɔ Wongbingbili, ukana liyɔ kaki.

¹⁵ A bɛyɔ, wika demɔ kaki ko misa ka batɔ basi kabikyaga nilɔ wini bi na nilɔ ukoni bi.

¹⁶ Mbiya wanɔ, wakabunda bɔta iki? Wamaga, wibotisiso, wakunga mɔpilya ma bɔnɛ ko lino kaki.>>

Pɔlɔ akatumbɔlaga bɛyɔ Mombukwono-dosu atika ndi mino

¹⁷ «Kumbuso yi, nigoku ndi ka Yelusalema. Lisɛ limoti, niyɔ na ndi kalɔmba ka Nɔdabɔ ko Kunzi, egyilya ndi abɛ nakika ko nziki,

¹⁸ namina ndi Mombukwono-dosu, ebikya bɛ: <Widuso, tukya bigala-gala ka Yelusalema wa. A bɛyɔ, batɔ nibana wanɔ bakapagɔ banɔ kaukana likpɔmuka li nilɔ ukikyaga banɔ ko bulya kami.>

¹⁹ Nasikisya ndi bɛ: <Mombukwono-dosu, bakaiba binza bɛ nogulyaga ndi ka bandabɔ

baya malumba ka Bayuda kaugwisiso na kaubumisiso batu nibo bubinikyana.

²⁰ Ngbingo yi nino bamwo ndi mino demu kaku beyo ka Etieni, imi mombukwana-daki na ndi wa go wa, nobingisya ndi be bamwi, nobuulyaga goni ndi botu ka batu bi nibo ba ndi kamwo.»

²¹ Kwa wa, Mombukwono-dosu ebikya ndi be: «Waga, kye nakaatika byi, ka bevananza bayagogo.»»

Polo na ngama ka basuda wa Luma

²² Bambanzu bukana ndi mutumbulagi ka Polo kadwe ka munzina mi nima. Kwa wa, barunga ndi kapamikana, banabikya be: «Mumwoni mutu yi nima! Mumwoni! Mutu beyo ka nima, kokwononigu na obili!»

²³ Ba ndi kapamikanaga, banombimbo botu na komisyo libungu kugu.

²⁴ Ngama ka basuda akpamya kwa ndi be бага na Polo ka mukobo kabu, batini fimbo be kye anzini. A beyo, a ndi kapa kaiba be bambanzu bakapamikanaga beyo ko bulya iki.

²⁵ Niyu ba kwa ndi kakanda Polo bekye batini, iyi Polo abikya kumanda nino a ndi wa be: «Babumagatu Mulumu ni bakasombisigu?»

²⁶ Niyu kumanda yi nino ukana beyo, inda ndi katumbulyaga ngama kaki, abikya be: «Wagya se kwa buni? Aluku yi nimuma a Mulumu!»

²⁷ Ngama odoku kwa ndi, amuso Polo be: «Ibikya, iwe, wa Mulumu?» Polo obingisyo.

28 Kũmanda aka ndi b̄ata na iyi b̄e: «Nakalya ndi imi buyi b̄akp̄a b̄e kye niki Mũlũma.» P̄olo asikisya ndi b̄e: «Imi, na Mũlũma b̄ikp̄e.»

29 Ko ngbingo yi nin̄o aka n̄o, b̄atũ nīb̄o b̄a ndi kapa kanziniso P̄olo na map̄ap̄a b̄omisikana ndi. Nīȳo kũmanda iba b̄e akondisisi bi Mũlũma, ogwa ombombo.

P̄olo akasamba ka Basa-Yidingi

30 Bũgala bi, ngama ka b̄asũda a ndi kapa kaiba b̄inza b̄e Bayuda b̄asungulyi P̄olo ko bulya iki. Ʋkp̄amya kũwa ndi b̄atũ kaki b̄e b̄akulogiku, Ʋkp̄amya ḡoni b̄okumu-kumu na b̄atũ b̄a Basa-Yidingi b̄asi kamũmũkana. Kumbuso yi, b̄odoku ndi na P̄olo, b̄amomosa kambwa kab̄ũ.

23

1 P̄olo Ʋnda ndi b̄atũ b̄a Basa-Yidingi b̄ingbangbangba, iyi aka na īb̄ũ b̄e: «Bomika-mama, limb̄engi kegũ kedwa ka ligubo lasi nīlo nagyilya Kunzi kadw̄e na lisȳe li nīli.»

2 Luki limoti, kumu-kumu Anania Ʋkp̄amya ndi b̄atũ nīb̄o b̄a ndi b̄uwobi na P̄olo b̄e b̄abiti.

3 Kũwa wa, P̄olo abikya ndi b̄e: «Kunzi n̄o Ʋb̄ita kũwa b̄anũ īw̄e, īw̄e nin̄o ab̄e likingyosi la ikubasũ sa ndabũ si nīs̄o b̄odingogo na p̄embe. Wa wakiko kesombiso b̄eȳo matũũ abikyaga mino, wina s̄e, īw̄e b̄ikp̄e wobunini matũũ b̄eȳo webitisisi mino yi!»

4 B̄atũ nīb̄o b̄a ndi b̄uwobi na P̄olo wa, b̄abikya ndi b̄e: «Kumu-kumu ko Kunzi n̄o wakabubisa b̄eȳo!»

5 P̄olo osikisya ndi b̄e: «Bomika-mama, nakegũ bi kaiba amb̄e kumu-kumu n̄o. A b̄eȳo,

ikpiko ka Mobiso Motu ɓe: «Wakatumbwonitɔgu ngama wa livananza kakɔ.»»

⁶ Pɔlo a ndi kaiba ɓe ɓambanzu ɓagɔɔ ka Basa-Yidingi wa, ɓa ndi Basadukayo na ɓagɔɔ ɓafalisayo. Kinili, abikya ndi na liyu lapu kambwa kabu ɓe: «Bomika-mama, imi na Mufalisayo, mikya-ɓafalisayo. Kika ni nakasamba, a kye na na mutamanagi ambe batu nibo bokwaga ndi, ɓopupokuto ndeke ka ɓambuku.»

⁷ Niyɔ abikya ɓeyɔ, ɓafalisayo ɓarɓnga ndi kasaana na Basadukayo, ɓambanzu ɓigbananaga ndi.

⁸ A ɓeyɔ, Basadukayo ɓabikyaga ɓe kumbusa wa kukwaku, ɓakopupogigu ka mbuku. Bomotiloku goni ɓe ɓamalaika ɓakegu, gutugu limbengi ko Kunzi aka. Luki limoti, ɓafalisayo ɓabinikyanagatu ibu makpumu ka mi nimo masi.

⁹ Gbungbu aka ndi bihoo! Bowonisilo ɓa mutuu ɓagɔɔ ka lidu ka ɓafalisayo ɓamanana ndi ɓigwo, ɓagya ndi ɓodongoso yapu, ibu aka ndi ɓe: «Takaina abe aluku yi nimu kogyigu luki lanye gutugu limoti aka. Abili ikani malaika se no anzinilyi bi?»

¹⁰ Niyɔ ɗongoso atukya kuwa ka ɓakpiba, ngama ka ɓasuda abanga ndi ɓe ɓakasinzogonitɔgu Pɔlo. Kinili, ukpama ndi ɓasuda kosyo luga ka batu nibo ɓamumukana ndi wa, ɓanyoku, ɓamigiso ka mukobo.

¹¹ No biti yi niyɔ aka yo, Mombukwonodosu apuponilya ndi Pɔlo, abikya ɓe: «Wigwino limbengi aka! Mɗongoni ɓeyɔ wabikyaga ndi mino likpumu ka kami ka Yelusalema, okwononi kagya ɓegyo ka Luma.»

Bayuda bakagyilya Pɔlo dikidi

¹² Bɔgala bagoɔ, Bayuda bemoti-bemoti bagya ndi dikidi bipele. Bakɔ ndi silika be bakalyalyigu ikani komwo luki kadwe ku kwa ku bamwo mino Pɔlo.

¹³ Batu bi nibo bagya ndi dikidi yi niyo, ba ndi kakitaga batekebe bakwanganya.

¹⁴ Baga ndi ka bokumu-kumu na bazeɛ, buɔikya be: «Ifusu, takuni bi silika ambe takalyigu luki kani takanamwigu Pɔlo.

¹⁵ Mbiya wanu, ukononi na batu ba Basa-Yidingi, mabikyoku ngama ka basuda be amun-yulyiku Pɔlo kye makapa kakpima likpumuka kaki binza. Tika kɔwa ifusu bakilika kamosisyo kani kanosilikugu wanu.»

¹⁶ Luki limoti, mububugu bemoti ka Pɔlo ukana ndi dikidi yi niyo. Aga ndi ka makobo, ogulyo, atumbulyaga ndi likpumuka li nilo.

¹⁷ Kɔwa wa, Pɔlo amaka ngama ka basuda bemoti, iyi aka na iyi be: «Mubisoku mbeyi mwanza nimu ku ka kumanda kye a na likpumuka kabikya.»

¹⁸ Ngama ka basuda yi nino, бага ndi na mwanza no ku ka kumanda, abikya be: «Mutu wa boloko nino ina be Pɔlo, emoki, ebikya be noduku no mikya-bawanza yi numuna kunu kye a na likpumuka kauzukilyogo.»

¹⁹ Kumanda amaka ndi mwanza no bikedɛ, amuusa be: «A se bunu?»

²⁰ Asikisya ndi be: «Bayuda bukononi bi be bakaukunga Pɔlo na bɔgala, upupisilyoku kambwa ka batu ba Basa-Yidingi abe bakiko kapa bakpimi likpumuka kaki binza.

21 Luki limoti, wakukononitogũ. A beyo, bambanzũ kakitaga batekebe bakwanganya luga kabũ ba na iyi mulika. Baku bi silika be bakalyalyigũ ikani komwo luki kani bakanamwigũ. Mbiya wanũ, ba bakitulya kabũndaga kũwa nilo aka lo wabikya.»

22 Kũwa wa, kũmanda basanana ndi na mũwanza yi nino ni agbityogini be katumbulyogonitogũ mũmbanzũ likrũmũko li nilo.

Batikini Pɔlo ka ngama wa iwili beyo ka Felisi

23 Kũwa wa, kũmanda mũmaka ndi bangama ka basũda baba luga ka nibo bagogo, ubikya be: «Huvoni basũda bamiya baba, mũva batekebe madũya na ika nibo babũmanaga kũgũ wa bapunda na bamiya baba nibo babũmanaga na bosyogbu. Biki bakitulya kaĩnda ka Kaizalia na saa-tatũ yo biti.

24 Mubungusilyogonito goni Pɔlo bapunda nibo bakpokyoniso, badwiso binza kũ ka ngama Felisi.»

25 Kumbuso yi, akpika ndi balũwa be:

26 «Imi Kɔlode Lusiasi, numuusogito iwe ngama wa ibiba kũgbe beyo ka Felisi.

27 Bayuda bo bi ni bagwini alũkũ yi nimũna nutikilyi mũ, bo bi kapa kamwo. Niyɔ nukoni bi be a Mũlũma, nasingyo bi na basũda kami, nahukusogo.

28 Yeki no bi kapa kaiba ambe Bayuda basungulyi ko bulya iki, nago bi na iyi ka Basa-Yidingi kabũ.

29 Nini bi ambe bo bi kagya bodongoso na Pɔlo ko bulya mũtũũ kabũ. Luki limoti, kegũ na ibo

gutugu yimoti aka niyo bakwanana mino kamwo ikani kagwi.

³⁰ Niyo nukoni bi be Bayuda bakagyilya dikidi kye bamwi, nutikilyo bi bigala-gala. Nubikyo bi batu bi nibo basungulyi bi ambe bindi na ngbanga yi nino ku kaku.»

³¹ Basuda bagya ndi beyo aka yo bukpanya ndi mino. Bava ndi Polo, бага na iyi no biti yi niyo aka yo kadwe ku kwa ku ka gudu wa Atipatili.

³² Bugala bi, basuda bi nibo ba ndi na magu bigononoku kuwa ndi ibu ka mukobo, busa ndi nibo ba ndi kugu wa bapunda kaidukulogo na Polo.

³³ Niyo aka yo bosilo ka Kaizalia, bapa ndi ngama Felisi balawa, bawanya kuwa goni ndi Polo.

³⁴ Ngama atangalaga ndi, amuso Polo be: «Wa mutu wa iwili tino?» Niyo ukana ndi be Polo a mutu wa Kilikia,

³⁵ iyi aka ndi na iyi be: «Tanda likpamuka kaku ngbingo yi nino batu nibo busungulyi bi, bosiloku banu mino.» Akpanya ndi be babuulyogi Polo ka ndabu niyo Elodi Mboku opikisisa ndi.

24

Bayuda bakasungulya Polo

¹ Kumbusa wa masye kubukumuti, Kumu-Kumu Anania, bazeε bemoti-bemoti pa imoti na bubuma wa munzina bemoti nino ina ndi be Teletulo binda ndi ka Kaizalia. Ku beyo, basungulya ndi Polo ka ngama Felisi.

² Bamokoku ndi Pɔlo, Teletulo apunga ndi kabikya be: «Ngama, kiki ndi iwe, iba takegu motili bidede. A beyo, bububuma ba ligubo kaku oyikosoni makpumuka mudingi ka mugi mi nima.

³ Ngama, tubibisaga bongbinga basi na ka bapa bayasi, ka masi nimo wagyaga.

⁴ Kwa wa go wa, nakegu kapa kaulyilya ngbingo, no bi kapa ambe watimukonino gutugu mbeyi bi ko ngbinga mukede.

⁵ Tini bi ibusu ambe aluku yi nima a luki lanye, iyi abe ngama ka lifu ka batu ba Nazaleti*, akaudwonoso Bayuda basi ba obili.

⁶ Okingilito bi goni kagya makoko ka Ndabu ko Kunzi, tagwi kwa bi. [To bi be tasombisi kabyenene na mutuu kusu,

⁷ luki limoti, kumanda Lusiasi odoku bi no bou katikopya.

⁸ Ukpama bi batu nibo basungulyi bi kodoku ku kaku.] Wakwanana kwa mbeyi kamuu-sogo ni iwe mombukwana-daki yi, wiba ikanigu takabikya bongo.»

⁹ Bayuda bobingisya ndi, ibu aka be a beyo aka yo Teletulo obikiyi mino yo.

Pɔlo akasamba kambwa ka ngama Felisi

¹⁰ Kwa wa, ngama Felisi akpama ndi Pɔlo be anzini, Pɔlo aka ndi be: «Ngama, nakaiba ambe wa zozhi wandeli ka mugi mi nima, kinili nakasamba kambwa kaku limbengi bipisiii.

---

* **24:5** 24:5 Mutu wa Nazaleti a lino nilo bapa ndi Yeso. Wanda goni Matayo 2:23. A goni lino ka bakilisito ba mambwa.

11 Wakwanana kakpima iwe mombukwanadaki yi ambe kanokitogigu masye tekebe na maba, wa nodoki bi mino kabibiso Kunzi ka Yelusalema.

12 Mumbanzu gutugu bemoti aka ketokonyigu bi ka bodongoso ka Ndaɓu ko Kunzi, ikani ka ndaɓu ya malumba ka Bayuda ikani ka gudɓu ikani kakpamyambaza ka bambanzu kavikimanaga.

13 Batu bi nibana besungulyi mbiya wanu, bakakwananigu kaumibiso be besungulyi ko bulya iki.

14 Luki limoti, nakaiba ambe nagugubyaga Kunzi nino ka botitosu, nanabye pisi ka Mombukwono-dosu, niyo ibu balikyaga be ligbuta ka batu ba kuboboku. Na goni na baya ka masi nimo ikpikaga ka kitabu ya Mutuu na ka bakitabu ka Bogyalandu.

15 Mutamanagi kami a makitulya ko Kunzi. Ibu ba goni na mutamanagi mi nimo be batu ba bungbingbili ikani ba kuboboku nibo bokwaga ndi bopupokuto ndeke ka bambuku.

16 Kinili, imi, nagyaga kekele kaiko limbengi lanza bongbinga basi kambwa ko Kunzi na kambwa ka bambanzu.

17 Kumbusa wa byanga budingi, nigoku ndi ka Yelusalema kaupapa bava-kukami na kapá Kunzi bapere.

18 Na ndi kaibubiso ka Ndaɓu ko Kunzi, betakanya kuwa ndi ni nanama ligubo li nilo. Ambaza ka bambanzu kegu ndi ikani ipumbu.

19 Luki limoti, Bayuda bemoti-bemoti nibo botukyoku ndi ka Azia, ba tu ndi wa. Ibu bo

bakwanana ndi kodoku kesungulya ku kaku, bakika ndi na likpumuka na imi.

²⁰ Kiki beyo, batu bi nibana ba wanu batumbulagi neki bunye nibo beminna ndi na ibu wa besombisa ndi mino ka Basa-Yidingi.

²¹ Likpumuka limoti aka lo nabikya ndi na liyu lapu kambwa kabu be: «Na na baya ambu batu nibo bokwaga ndi bopupokuto ndeke ka bambuku, kinili nakasamba na lisyu li nili kambwa kunu.»»

²² Yeki ngama Felisi ibaga ndi binza pisi ka Mombukwono-dosu, akitisaga ndi ngbanga ka lisyu lagogo, iyi aka na ibu be: «Nako banu ngbanga kunu ngbingo yi nino kumanda Lusiasi odoku banu mino.»»

²³ Akpamya kuwa ndi ngama ka basuda be abulyogi Polo, anasilya goni mino bongbingo baya kinanaga magu ni kegu kaupakya bawaidaki kasingyo.

Polo a kambwa ka ngama Felisi na mukaki beyo ka Dulusila

²⁴ Kumbusa wa masye makede, ngama Felisi bodoku ndi ibu na mukaki beyo ka Dulusila nino a ndi Wabayuda. Ngama atikisya ndi Polo, ukana nilo Polo a ndi kabikya ko bulya baya kuso ka Yeso-Kilisito.

²⁵ Luki limoti, niyo Polo apunga ndi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya bungbingbili, kaigwi limbengi, mungimbo ka masye nimo akodoku, Felisi abanga ndi, iyi aka ndi be: «Mbiya wanu, wakwanana mbeyi kaiga. Numakatun banu bata kumbuso.»»

²⁶ Ngama a ndi na mutamanagi be Pɔlo akwananatu ndi kaikalyaga, kinili atikisyaga ndi bongbinga basi kye biki na iyi ka babubu.

²⁷ Kumbusa wa byanga biba, Polokio Fesito alya ndi bungama ka pa ka Felisi. Yeki Felisi a ndi iyi kakisa kaiponosu na Bayuda, asa ndi Pɔlo ka boloko aka.

25

Pɔlo akapa kasamba kambwa ka Kaizali aka

¹ Niyo ngama wa iwili beyo ka Fesito agya masye masaa wa osila ndi mino ka iwili yi niyo, atukya ndi ka Kaizalia adaka ka Yelusalema.

² Ku beyo, bokumu-kumu na bangama ka Bayuda basungulya ndi Pɔlo kambwa kaki. Bamalya likpamuka li no ngu,

³ ibu aka ndi na ngama Fesito be ugilyino baka yasi kadukusoku Pɔlo ka Yelusalema wa. A beyo, ba ndi ni balikini be bamwi ko pisi.

⁴ Luki limoti, ngama Fesito usikisya ndi be: «Pɔlo iki ka boloko aka ku ka Kaizalia ku, imi na na ligundu ku go ku.»

⁵ Iyi aka bata be: «Batu bi nibo banzinaga luga kunu bakwanana kaında pa imoti na imi ka Kaizalia. Kika ni Pɔlo agyatı ndi bunye bakwanana kasungulya.»

⁶ Kumbuso Fesito kagya na ibu masye banda bugina ikani tekebe, iga ka Kaizalia. Bugala bi, ika ndi ka basa yiko bangbanga, akpamyı be boduku na Pɔlo.

⁷ Niyo osilo, Bayuda nibo botukyoku ndi ka Yelusalema bakungula ndi bikululu. Babinikilya

ndi makpamuka bitititi nimo gutugu ibu aka bakakwananigu katumbulaga mu mi.

⁸ Pɔlo itambulyaga kawa ndi be: «Imi nakogyigu bunye gutugu bumoti aka, nakobunigu mutuu ka Bayuda ikani nimo ma Ndabu ko Kunzi gutugu nimo ka Kaizali aka.»

⁹ Ngama Fesito a ndi kapa kaubailya Bayuda, iyi aka ndi na Pɔlo be: «Watu kapa kaiga ka Yelusalema kye bakuku ngbanga ku beyo?»

¹⁰ Pɔlo asikisya ndi be: «Imi na wanu ka basa ka Kaizali niyo bukogo mino bangbanga. Bakwanana kesombiso wanu. Nakugyilyigu Bayuda bunye gutugu bumoti aka mudongoni beyo iwe mombukwana-daki wa mino kaiba binza.

¹¹ Kika ni nogyi bi bunye ikani likpamuka nilo akwanana kemwisiso, imi, nakoyagu. Luki limoti, kika ni bakenikilyaga makpamuka, mumbanzu gutugu bemoti aka kokwononigu kesuta ku kabu. Nakapa ambe nasambi kambwa ka ngama Kaizali aka!»

¹² Kawa wa, ngama Fesito anzina ndi na batu kaki nibo bapaga mutiwi, asikisya Pɔlo be: «Yeki wotiwolyi be wokosomboku kambwa ka ngama Kaizali aka, waga kawa ku kwa ku.»

Pɔlo a kambwa ka ngama Agilipa

¹³ Kumbusa wa masye makede, ngama Agilipa ibu na mamaki mukoyi beyo ka Belenike bosila ndi ka Kaizalia, bamuusoku ngama Fesito.

¹⁴ Yeki ba ndi kagya ku beyo masye mudingi, Fesito atambulyaga kawa ndi ngama Agilipa

likpamuka ka Polo. Iyi aka ndi na iyi be: «Aluku bemoti a wanu nino Felisi asa ndi ka boloko.

¹⁵ Ngbingo yi nino naga ndi mino ka Yelusalema, bokumu-kumu na bazee ka Bayuda basungulya ndi, bebikya be naku likpamuka kaki kye bamwi.

¹⁶ Nusikisya ndi be: «Baluma bakasutagigu mambanzu ni bakanosombigu na batu nibo basungulyi, mutu yi itumbalyaga goni nilo biko kani basungulyini mino.»

¹⁷ Tosiloku ndi pa imoti na ibu wanu. Kolipyagu, bugala bi aka nika ndi ka basa yiko bangbanga, nakpamya ndi be bodoku na aluku yi nimu.

¹⁸ Batu bi nibo basungulya ndi, bodoku ndi goni. Luki limoti, bakabikyilyagu ndi makpamuka banyenyee beyo na ndi mino na mutamanagi.

¹⁹ Ba ndi kagya na ibu bodongoso ko bulya kanisa kabu aka bikpe na ko bulya ka aluku bemoti nino ina ndi be Yeso, babikyaga be okwoni ndi, luki limoti Polo abikyaga iyi be a mubisi.

²⁰ Imi, nakegu ndi kaiba be nakwanana kako inguo ya likpamuka li nilo bunu. Kuwa wa, namuusa ndi Polo ikani akwananatu kadaka ka Yelusalema kye bakuku ngbanga kaki ko bulya likpamuka li nilo.

²¹ Luki limoti, Polo a ndi kapa be asambi kambwa ka ngama mudingi wa Luma aka. Nakpamya kuwa ndi be iki ka boloko aka kadwe ku kwa ku natika ndeke mino ku beyo.»

²² Ngama Agilipa abikya ndi Fesito be: «Imi

gōni, no bi kapa kamukana aluku yi nimu.»

Fesito aka ndi na iyi be: «Wamukana kuwa na bugala.»

²³ Bugala bi, Agilipa ibu na Belenike bosiloku ndi na ibiba, bambanzu kumbuso kabu bingbooo, bingyo ka basa yiko bangbanga pa imoti na bangama ka basuda na bangama ba musengi. Kuwa wa, Fesito akpamyā ndi be boduku na Polo.

²⁴ Fesito abikya ndi be: «Ngama Agilipa, na ibunu basi nibo ma mbiya wanu pa imoti na ibusu, muminoni aluku yi nimu. Bayuda basi boduku bi kasungulya ku kami ka Yelusalema mudongoni begeyo boduku mino wanu, banapamikanaga be okwononi okwi.

²⁵ Imi, nini bi be kogyigu luki nilo bakwanana mino kamwo. Luki limoti, iyi mukaka aka no a ndi kapa kasamba kambwa ka ngama mudingi wa Luma, nina ndi imi binza goni katika ku beyo.

²⁶ Nakinigu bi likpumuka la lingunu nilo nakwanano bi kokpika ko bulya kaki kapā ngama mudingi wa Luma. Kinili, noduku na iyi kambwa kunu, bikpe kambwa kaku ka ngama Agilipa. Bakamuusogo, nakwanana kuwa kokpiko luki.

²⁷ A beyo, nakaina be kegu ngbingbili katika mutu wa boloko ka Luma ni takanibigu be basungulyi bi ko bulya iki.»

26

Polo akasamba kambwa ka ngama Agilipa

¹ Kūwa wa, Ngama Agilipa aka ndi na Pōlo bε: «Wakwanana kūwa kasamba.»

Pōlo anana ndi kūbōkūko, iyi aka bε:

² «Ngama, na lisyε li nili, na na igyagya yidingi kasamba kambwa kakū ka makpamuka masi nimo Bayuda besungulyi bi mino.

³ A bεyo, wibagatu binza yigya yasi ka Bayuda na bodongoso kabu. Kikiliki, imukanatu na limbengi linda.

⁴ Bayuda basi bamibatū obili kami katukya ka limiki. Bibagatu goni bεyo obili kami a ndi mino luga wa livananza kami na ka Yelusalema.

⁵ Bemibagatu katukya ka bundeli, bakapa, bakwanana kepupilyo budemu bε na ndi ka lidu ka Bafalisayo. Luga wa modu ma kanisa kusu, lidu li nilo ikaga na mutuu mapu kugbe.

⁶ Na ko ngbongu mbiya wanu kye mutamanagi kami asye ka agume nino Kunzi ugyilya ndi botitosu.

⁷ Biti na lisyε, mababa kusu tekebe na baba bakabibiso Kunzi na ba na mutamanagi kaina bεyo agume yi nino itulyana ndeke mino. Ngama, Bayuda besungulya ko bulya mutamanagi mi nimo aka mo.

⁸ Ko bulya iki yo ibunu makegu mino na baya bε Kunzi ozuzukisagatu bamanda?

⁹ Imi mombukwana-daki, na ndi kasima bε nulanantatu na batu nibo batwaga ndi lino ka Yeso mutuu wa Nazareti ka bopisi bayasi.

¹⁰ Nagya ndi bεyo ka Yelusalema. Bokumu-kumu bo betwa ndi, nugwisisaga ndi bakilisito budingi ka baboloko dididi, niyo bakogo

likpamuka kabu be bumwi, imi nobingsiyagatu ndi goni.

¹¹ Bongbingo basi, nakitanagatu ndi ka bandabu baya malumba ka bayuda bayasi, nanugyogyiso bakilisito kye batumbwi lino ka Yeso-Kilisito. Nikaga ndi na lingangi na ibu, kinili nindaga ndi kaugyogyiso ka bagadu bogiyo bayagogo.»

Polo akatumbulaga beyo abaya ndi mino Yeso

¹² «A beyo, bokumu-kumu bo betwa ndi, betika ka Damasiki.

¹³ Ngama, ngbingo yi ninu na ndi mino ko pisi, na musikatu, nina kotukyoku kugu wa lisyu, bungbanganya biwenge-wenge kakitaga byi bungbanganya ba moni. Bungbanganya bi ninu ekungula ndi bikululu pa imoti na batu nibo ta ndi na ibu.

¹⁴ Ibusu basi togwa ndi wasi. Nukana ndi liyu limoti enebikya na Libelenia be: «Saulo, Saulo, ko bulya iki yo wo mino kegyogyiso? Wakagya mu mapu ma payaya mudongoni abe nyama yi ninu mombukwana-daki akwanana katinaga.»

¹⁵ Nuusa kuwa ndi be: «Iwe ni wani, Mombukwono-dosu?» Mombukwono-dosu esikisya ndi be: «Imi ni Yeso, ninu wakagyogyiso.

¹⁶ Luki limoti, tukya, wamaga. Nupuponi-lyi kye nuitisi mugya-ligubo kami. Wika kaubikyaga bambanzu beyo wemini mino na nilo nuwonisila ndeke bata kumbuso.

¹⁷ Nubuulyaga ndeke ka maboku Bayuda na ka bevananza bayagogo, ku no mino kautika.

¹⁸ Nakautika kye ukuli miso, upupisoku ko biti kye bini bungbanganya. Kopupo ko ngu ka Abili

na kamigilyoku Kunzi. Bakebinikyana kuwa, binisanatu na mupilya ma bunye kabu, biko na lidodo luga ka batu ko Kunzi.»»

Polo akatumbulaga ligubo nilo agya ndi

¹⁹ «Ngama Agilipa, nakakwananigu ndi kakya kagya nilo nina ndi ko nziki kotukyoku kugu wa lisyε.

²⁰ Luki limoti, nubikyaga mbeyi ndi batu ba Damasiki, na nibo ba Yelusalema se kuwa ka iwili yasi ya Yudea na batu bagogo basi nibo bakegu ndi Bayuda. Nubikyaga ndi be bayikosi obili, bamigilyoku Kunzi, bowonisilo pisi ka yigya be bayikosoni obili.

²¹ Bayuda begwi ndi ka Ndabu ko Kunzi ko bulya likpumuka li nilo, bakisa ndi kemwo.

²² Luki limoti, Kunzi ebuulyagatu kadwe na lisyε li nili. Na demu kaki kambwa ka bambanzu basi, iki bomiki ikani bamboku. Nakegu kabikyaga luki lagogo di na nilo bogyalandu na Musa babikya ndi be igyonosatε ndeke.

²³ Ibu babikya ndi be Kilisito igyogiyisatu, iko mutε wa mambwa kopupo ka mbuku luga ka nibo bokwaga ndi. Ubikyaga ndeke batu ba livananza kusu mongoni ma muhukuso na gutugu batu nibo bakegu Bayuda aka.»

Polo akakisa be ngama Agilipa ayikosi obili

²⁴ Ngbingo yi ninε Polo a ndi mino kozukogo likpumuka kaki, amboku Fesito apamikana be: «Polo, wa ibikyasu! Baluwa ninε wabyε ndi wakpu nε uputoni!»

²⁵ Pɔlo asikisya ndi bɛ: «Ngama, nakɛgɔ na ibikyasɔ, mɔnzina kami a ma lingɔnɔ na mo bungbingbili.

²⁶ Ngama Agilipa nimɔ akaiba binza likpɔmɔka li nilɔ. Kinili, nakanzina kambwa kaki ni nakɛgɔ na kubangakɔ. Na na limbengi bidɛ bɛ akaiba makpɔmɔka mi nimɔ masi kye kɛgɔ na nilɔ igyonosa ndi ko dikidi.

²⁷ Ngama Agilipa, watɔ na baya ka likpɔmɔka li nilɔ bogyalandɔ babikya ndi? Nakaiba ambe wa na baya ka likpɔmɔka li nilɔ!»

²⁸ Ngama asikisya ndi Pɔlo bɛ: «Wakasima bɛ wakwananatɔ keitiso Mukilisito ko ngbinga makedɛ beyɔ?»

²⁹ Pɔlo asikisya bɛ: «Iki gutugɔ mbiya wanɔ ikani kumbuso ndekɛ, nakakɔnga Kunzi ambe kikonitɔgɔ asi iwɛ aka, gutugɔ batɔ basi nibɔ bakemɔkana na lisyɛ li nili biiti mudɔngɔni abɛ imi, kani bakɛgɔ bata na baselegeni bi niba!»

³⁰ Kɔwa wa, ngama mudingi, ngama wa iwili, Belenike na batɔ bagɔgɔ budingi nibɔ ba ndi pa imoti na ibɔ bamaga ndi,

³¹ ba ndi komisikono ni bananzina luga kabɔ bɛ: «Alukɔ yi nimɔ kogyigɔ bunyɛ gutugɔ bumoti aka nibɔ okwononi mino bɛ bamwi ikani kagwi.»

³² Agilipa abikya ndi Fɛsito bɛ: «Bakwanano bi kasiso alukɔ yi nimɔ kiki bi bɛ obikyɔ bi bɛ asamba kambwa ka ngama mudingi wa Lɔma aka.»

27

Bamogosini Pɔlo ka Lɔma

¹ Niyo bukanana katimogoso ka Italia pisi ka bato, bupa kuwa ndi Polo na batu bemoti-bemoti ba boloko bagogo ka maboku ka Yulio nino a ndi ngama wa lidu ka basuda miya. Iyi Yulio a ndi ka lidu ka basuda nilo balikyaga ndi be «Basuda ka Kaizali».

² Tadaka ndi ka bato bemoti wa gudfu wa Adalami, nino a ndi kaifumoku ka masu ma iwili ya Azia. Taga kuwa ndi. Ta ndi ku beyo na Mumakedonia bemoti nino ina ndi be Alisitaliko mutu wa Tesalonika.

³ Bugala bi, tifuma ndi ka Sidona. Yulio a ndi kagya Polo binza. Asilya kuwa ndi pisi kainda kainanana na bawai-daki be bapagi makpamuka nino akwanana ndi kaiko na musasa mi.

⁴ Katukya wa, tadakaga ndi, tabye mutuli aka ko uzu nino bamakaga be Kipulo kye ovivi a ndi wapu kambwa kusu.

⁵ Tazaba ndi libo lidingi buwobi na iwili ya Kilikia na niyo ya Pamufilia, tadwe ka lisu ka gudfu wa Mila ka iwili ya Likia.

⁶ Ku beyo, ngama ka basuda yi nino atakanya ndi bato bemoti wa gudfu wa Alesandulia ni anaga ka Italia. Atidokisa ndi mino.

⁷ Kuswa wa masye mudingi, takpakyana ndi biwese, tadwe ndi buwobi na gudfu wa Kinido ka bukpeki-kpeki budingi. Luki limoti, avivi kegu ndi kapa be taga miso ya ku beyo, kinili ta kuwa ndi kopupono ka Kilete pisi ka kpoko-kpoko wa litalu lidingi nilo balikyaga be Salimoni kye avivi kegu ndi wapu kugbe ku beyo.

⁸ Tidukulaga ndi kakpakyana aka ka bukpeki-kpeki budingi, tifuma ndi ka pa yi niyo balikyaga

Ɔɛ «Masu manza», buwobi na guɗu wa Lasea.

⁹ Yeki masye atikitanilyaga ndi mudingi, toсила kɔwa ndi ko ngbingo wa bukpeki-kpeki kugbe kakpakyana kugu wo libo kye ngbingo muginyo malili a kɔwa ndi ni okitogini goni. Polo utukusya kɔwa ndi motili Ɔɛ:

¹⁰ «Bomika-mama, nakaina aƆe takatukyilya ligundu, ikatu na bukpeki-kpeki, iki makpamuka ikani bato apɔtikanatu, ibusu tahukaga kuk-waku baka bikwe.»

¹¹ Luki limoti, ngama ka basuda a ndi wakiguma kugbe ka munzina ka sufeƆe wa bato na mombukwana bato kakitaga nimo ka Polo.

¹² A ndi ngbingo wa buɗi bapu, na lisu li nilo kikogigu lanza ko ngbingo yi nino. Budingi ba bambanzu nibo ba ndi ka bato ba ndi bakitulya katukya na kaaga ka Foinikia kaiko ku kadwe ku kwa ku ngbingo yi nino akitaga mino. Foinikia a lisu la Kilete nilo a iikono miso ku moni ogwaga mino.

Mbumbo yapu ka limbengi lo libo

¹³ Kɔwa wa, ovivi apunga ndi kovivo ni kegu wapu kotukyoku ka Zebu, batu nibo ba ndi ka bato ba ndi kasima Ɔɛ bagyatu mudɔngoni beyo ba ndi mino ni bosisilini. Bapwa bato, bakpatila ndi buwobi na mutili mo uzu wa Kilete.

¹⁴ Kolipyagu, kotukyoku ko uzu, ovivi wapu nino bamakaga Ɔɛ «ovivi wa zibo-ingenge» apunga ndi kovivo wapu kugbe.

¹⁵ Ovivi yi nino atundula ndi bato ni kegu wa itilyanago mino. Takika kɔwa ndi.

16 Takika ndi miso ya kusili ko mikyo uzu nino bamakaga be Kauda. Tagya ndi ngu yasi koluto ingbolo niyo budusogo na iyu bambanzu.

17 Bagya-ligubo ba bato bodokisa ndi ingbolo yi niyo ka bato, balingsiyogo bato no ligi ya kiduso. Ba ndi kabanga be bakitilyonogonito ko mbumi ya mutili ma Libia. Bosisa kuwa ndi libau liti nilo ikaga ndi likpikila ka bato ko libo kye bato iki kakika biweseeee.

18 Bugala bi, mbumbo idukulaga ndi katiyongo aka no ngu. Bagya-ligubo ba bato bapunga ndi kombimbo mukumbo ko libo kye bato opolimoni.

19 Bugala bagogo, bapunga ndi kombimbo ni ibu bamombukwana-dabu bi makpamuka ma bato ko libo.

20 Kusɔ wa masye mudingi, iki moni ikani mangutu kinisonogigu ndi. Mbumbo kegɔ ndi kaigaga mayu, takegɔ ndi bata na mutamanagi be tahukatɔ.

21 Batu nibo ba ndi ka bato ba ndi ni bogyini masye mudingi na banza. Polo amaga ndi luga kabu, ubikya be: «Bawai, makemukano bi iba makotukyigu bi ka Kilete, takabanganigu bi no mbumbo, makpamuka kaputikanigu bi goni bene.

22 Luki limoti, mbiya wanu makikonitogu na kubangaku kye mutɔ gutugɔ bemoti luga kunu kokwigɔ, luki limoti, bato aka no akaputikana.

23 A beyo, no biti yi niyi, malaika ko Kunzi nino nigumya ku kaki na nino nabibisogo epuponilyito,

24 ebikyo bi be: «Polo, wakobongonitogu, ok-

wononi iwe kasamba kambwa ka Kaizali. Ko bulyo maziyo kaki kugu kaku, Kunzi uhukusogi batu basi nibo ma ibu ka ligundu.»

²⁵ Bawai, makobongonitogu neki kye, na wakiguma ko Kunzi, masi igyonoso baka yo ebiky bi mino.

²⁶ Titilyonogokuto ka mutili mo uzu yimoti bene.»

²⁷ Totulyosa ndi baposo baba ni mbumbo anatiyungo aka gbali kugu wo libo lidingi la Meditlane. Lugo wo biti, bagya-ligubo ba bato ba ndi kasima be ta kuwa buwobi kadwe kubi.

²⁸ Bakandila ndi litalu na muligi, badikita ko libo, bina ndi be budu bi a metele batekebe basaa na madiya na ika. Niyo bisisilo, badikita bata, bina kuwa be a batekebe baba na bugina.

²⁹ Ba ndi kabanga be bato kokpokogonitogu baka ka matamu. Kinili, bosisaga ndi ligi yikwanganya niyo a ndi yikpikilaga na bangweyi bayitititi miso ya libo li bekye bato amagi, babundila ndi na limbengi linda be lisy asi.

³⁰ Luki limoti, bagya-ligubo ba bato ba ndi kakisa kapikita. Bosisa kuwa ndi mikya-ingbolo nino bidusaga na iyi ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, babo be bakosisogo ligi miso ya mu ma bato.

³¹ Luki limoti, Polo abikya ndi kumanda na basuda be: «Batu bi niba bakiki ka bato aka, makakwananigu bi kahukaga.»

³² Kuwa wa, basuda bakogo ndi ligi yo mikya-ingbolo yi nino, akika ndi.

³³ Kambwa lisy katinikaga, Polo ubikya ndi batu basi be balyalyi. Ubikya be: «Na lisy li nili,

odwini kuwa masye tekebe na makwanganya nimo mo mino ka mubundilagi ni makegu kalya luki.

³⁴ Nakamubikya ambe lyoni neki mino mikyo luki, kye miki bapuru aka. A beyo, likramuka kagyigu mutu gutugu bemoti aka luga kunu.»

³⁵ Kumbusa wa munzina mi nimo beyo, Polo ava ndi mukati, abibiso Kunzi kambwa ka bambanzu basi, obunonogo, apunga kalya.

³⁶ Nzayi upolimana ndi ibu basi, balya kuwa ndi goni ibu.

³⁷ Kuswa wa bato, ta ndi basi bambanzu miya yiba batekebe madiya na ika na madiya (276).

³⁸ Niyo bikutogo, bambimba ndi nganu ko libo bekye bato opolimoni.

Bato olindini

³⁹ Niyo lisyε asye, bagya-ligubo ba bato bakibagu ndi bata pa. Luki limoti, bina kuwa ndi byi pa yo mbumi yimoti bene, bukanaana ndi be bato akwanana kaina kaifuma ku beyo.

⁴⁰ Bakulaga ndi ligi niyo samu bi a ndi bayikpikilaga na bangweyi, basa ndi kolindo ko libo. Ko ngbingo yi nino goni no, bakula ndi ligi ya amba nino ananaga bato ka mu mo libo. Kumbuso yi, bobongisa ndi kutuko ka mu ma bato, muvivi utundulo, baga miso ku mbumi a ndi mino.

⁴¹ Luki limoti, badwe ndi ka liduku lo mbumi yi niyo, luga wa bodungo bayiba, bato akpak-paga ndi wa aka wa. Mu mi olinda ndi bibe ko mbumi ni kegu bata kodwo, libo li lasi a ndi kapanzikana na mubaka mapu nimo a ndi kaigyonoso.

42 Kuwa wa, basuda ba ndi kapa kaulumwisogo batu ba boloko, bekye gutugu bemoti aka kokyogonitogu pisi kogwo libo.

43 Luki limoti, kumanda wa Luma a ndi na masasa kahukusogo Polo, upakya ndi kagya beyo. Ukpamy batu nibo bibaga ndi kogwo libo be barungi ni ibu kogwo, bopupana kubi.

44 Batu bagogo bakwanana kaubye goni ni bigwinonogini ka bodongbu baya mabau, ikani ka nibayo apanzikana ndi ka bato. Kinili, batu basi bosila ndi kubi binza aka.

28

Polo a ko uzu wa Melita

1 Niyoy tahukaga beyo, batibikya ndi be lino lo uzu niyoy ta ndi mino ni Melita.

2 Batu ba mugi mi batigya ndi binza kugbe, batitilya ndi. Yeki mbwayi a ndi kaluka na budi goni, batigbundilya buku be tati ibusu basi.

3 Polo atupa ndi benzyaga kodikitoku ko buku. Mbama opupa ndi kuso yi ko bulya buzu, ayangata ndi ka kubokuko. 4 Niyoy batu ba mugi bamina mbama kani ayongotini ka kubokuko beyo, barunga ndi kainzinzinya be: «Aluka yi nima a asi mugya-manye aka. Oukogi mbeyi bikwe ko libo, luki limoti, bungbingbili ko Kunzi akapa baka be okwi.»

5 Luki limoti, Polo ikpazya ndi nzuka yi nino ko buku ni kimukonigu gutugu luki limoti aka.

6 Ba ndi kasima be kubokuko afulatu Polo ikani okwo bigbututu. Niyoy babundila bindi ni luki kagyigu, boyikasa tamanaga kabu, barunga ndi kabikya be a kunzi.

⁷ Ngama wo uzu yi ninɔ ina ndi ɓe Pubiliyo, a ndi no tiko ɓuwobi na pa yi niyo. Iyi Pubiliyo atitilya ndi ɓinza, tasye masye masaa ku kaki.

⁸ Abaki Pubiliyo a ndi wakanga, animukana ɓudi, anapɔwa goni ɓangu. Polo ingya ndi ku a ndi mino, alambilya, abisilya maɓoku, ahuka ndi.

⁹ Kumbuso yi, ɓatu ɓagogo niɓo ɓa ndi kayimukana ko uzu yi ninɔ ɓodoku ndi goni, ɓahuka ndi.

¹⁰ Bambanzu ɓapaga ndi ibiba kuge. Niyo ta kuwa ndi katukya, ɓatipapa ndi.

Polo odwini ka Luma

¹¹ Kumbusa wa ɓatimba ɓasaa, tatukyilya ndi ligundu ka bato ninɔ ina ndi ɓe «Bokunzi ka ɓofigi». Bato yi niyo a ndi bato wa gudɔ wa Alesandulia, ɓafuma ndi ko uzu wa, kabundaga ɓe ngbinga wa ɓudi ɓapɔ akitagi mbeyi.

¹² Niyo tosilo ka Silakuse, tagya ndi ku ɓeyo masye masaa.

¹³ Katukya wa, tabye ka mutili mo libo lidingi aka kadwe ka gudɔ yi ninɔ ina ɓe Legio. Bugala ɓi, muvivi nimɔ kegɔ ndi mapɔ kotukyoku miso ya Zebu apɔnga ndi kovivo. Kumbusa wa masye maba, tadwe ndi ka gudɔ yi ninɔ ina ɓe Puteoli.

¹⁴ Ku ɓeyo, tatakanya ndi ɓomomосу ɓakilisito, ɓatibikya ndi ɓe tasyi mbeyi na ibu pɔso yimoti. Ligundu kusu ka Luma a ndi ɓeyo.

¹⁵ Niyo ɓomomосу ɓa Luma ɓukana ndi mino mongoni kusu, ɓodoku ndi katitilya ka soko wa

Apiyo, na ka Tiletabeline*. Niyo Pɔlo ɔmina ndi, abibiso Kunzi, ngu amigoku bata.

16 Niyo tosila ndi ka Luma, bawanya Pɔlo ndaɓu di, ɓapá suda bemoti ninɔ a ndi kabuulyogo.

Pɔlo akabikyaga Mongoni Manza ka Luma

17 Kumbusa wa masye masaa, Pɔlo ɔmaka ndi ɓangama ka Bayuda niɓɔ ɓa ndi ku ka Luma. Niyo ɓamɔmɔkana, ɔbikya ndi ɓe: «Bomika-mama, nakugyilyagu ndi bava-kukusu ɓunye gutugu ɓumoti aka ikani kobuno yigya yabundeli ka botitosu. Luki limoti, begwi ndi ka Yelusalema, ɓesuta ka maɓoku ka Baluma.

18 Niyo ɓesombiso, ɓa ndi kapa kesiso. A ɓeyɔ, ɓakeminagu ndi gutugu na likrɔmɔka limoti aka nilɔ ɓakwanana ndi mino kemwo.

19 Luki limoti, Bayuda ɓakegu ndi iɓu kabailya. Kinili, nina ndi amɓe okwononi ɓe ngama mudingi wa Luma aka nɔ aku ngbanga kami. Kusɔ wa niyo yasi, nakegu ndi na tamanaga kausungulya bava-kukusu.

20 Kinili, namumoki amɓe namɔbikiyi ɓeyɔ. A ɓeyɔ, namɔkandila na selegeni ɓene ko bulya mutamanagi ninɔ Bezaleli ɓa nomu.»

21 Basikisya ndi ɓe: «Ibusu, takaminagu balawa gutugu bemoti aka kotukyoku ka Yudea ko bulya kakɔ. Gutugu momosu Muyuda kodokugu katipaga mongoni, ikani katibikya likrɔmɔka lanye ko bulya kakɔ.

---

* 28:15 28:15 Tiletabeline: Ka Ligiliki a «Bandabu bayisaa ka ɓobiko.»

22 Luki limoti, to bi kapa kaukana tamanaga kakũ. A beyo, takaiba ambe bapa bayasi, bambanzũ bakegũ kabailya lidũ li nilo wo mino.»

23 Kũwa wa, bangama ka Bayuda bi nibo bobisa ndi lisyẽ limoti kosilyono na Põlo. Ka lisyẽ li nilo, bodoku kũwa ndi bakpũ kugbe ka pa niyo Põlo asyẽge ndi mino. Katũkyã na busobi kadwe na bugogo, Põlo a ndi kautambulyaga, anapã matũũ ko bulya Bũngama ko Kunzi. Anakisa be babinikyani likpũmũka ka Yeso, pisi ka matũũ ka Musa, na ka bakitabũ ka bogyalandũ.

24 Luga kabũ, bemoti-bemoti babinikyana ndi nilo a ndi kabikya, luki limoti batũ bagogo bakya ndi.

25 Ngbingo yi ninõ ba ndi mino komisikono, bakegũ ndi kaukanana luga kabũ. Põlo amatilya ndi likpũmũka limoti aka be: «Limbengi-Lotu abikya ndi lingũnũ ngbingo yi ninõ a ndi mino kaunzinyã botitonu, pisi ka mugyalandũ Isaya be:

26 <Waga, hũbikya batũ nibana be:

Mikatũ kaukana binza, luki limoti makotombisyigũ.

Mikatũ kaanda binza, luki limoti makinigũ.

27 A beyo, mambengi ka batũ nibana a kũwa muti.

Bidulogoni ndi motili,

babũwa miso,

kyẽ misa kabũ kinonitogũ,

motili kabũ kukononitogũ,

mambengi kabũ kotombisyonitogũ

bekyẽ bakemigilyonitogũ, nuhukuso!>»

28 Pɔlɔ opipiloku kɔwa ndi bɛ: «Wibonito sɛ bɛ Kunzi otikoniku Muhukuso ka batɔ niɓɔ bakeɣɔ Bayuda. Bɔkanatɔ ndɛkɛ ibɔ.»

[
29 Niyo Pɔlɔ abikya bɛyo, Bayuda baga ndi ni banagya bɔɔngoso kugbɛ luga kabɔ.]

30 Pɔlɔ agya ndi byanga bɛba ka ndabɔ niyo apaga ndi mino buyi yo. Utilyaga ndi batɔ basi niɓɔ bɔdogoku ndi kanda.

31 Abikyaga ndi mongoni ma Bɔngama ko Kunzi, anuwonisilo bambanzɔ likpɔmɔka ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ni keɣɔ na kubangaku, ni bakeɣɔ gɔni kapakya.

AGUMƐ WAMBIYA

Lika: AGUMƐ WAMBIYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6